

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin
2012-ci il 3 avqust tarixli 171 nömrəli qərarı ilə
təsdiq edilmişdir

**Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi
sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri**

Ümumi müddəa

Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri (bundan sonra — Normativlər) “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2009-cu il 5 sentyabr tarixli 156 nömrəli Fərmanının 1.25-ci bəndinin icrasının təmin edilməsi məqsədi ilə hazırlanmışdır və mülkiyyət formasından və tabeliyindən asılı olmayaraq, bütün təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normaları, ümumi sanitariya-gigiyena tələblərini, şagird yerləri ilə təminat normativlərini müəyyənləşdirir.

I. Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar

1. Məktəbəqədər təhsil müəssisələri

1.1. Ümumi müddəalar

1.1.1. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin tikintisi, yenidən qurulması və əsaslı təmiri zamanı müvafiq uyğunluq sertifikatına malik olan inşaat materiallarından istifadə edilməlidir.

1.1.2. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin binasında və həyətində oyun və idman avadanlığı, mebel, kompüter texnikası, oyun vasitələri, oyuncaqlar, texnika, nəşriyyat məmulatları, gigiyenik vasitələr və uşaqlara qulluq ləvazimatları, yuyucu və dezinfeksiyaedici vasitələr mövcud sanitariya qaydaları və normalarına uyğunluq haqqında rəyə malik olmalıdır.

1.2. Torpaq sahəsinə dair tələblər

1.2.1. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin tikintisi üçün torpaq sahələrinin ayrılmasına və obyektlərin tikintisinə yalnız qanunvericiliklə müəyyən edilmiş sənədlər olduğu zaman yol verilir.

1.2.2. Məktəbəqədər təhsil müəssisələri yaşayış məntəqələrinin ərazisində və xüsusi ayrılmış torpaq sahələrində magistral yollardan, kommunal və sənaye obyektlərindən, avtomobil nəqliyyatı müəssisələrindən kənar sahələrdə yerləşdirilməlidir. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin ərazisindən şəhər (kənd) təyinatlı magistral mühəndis kommunikasiyaları (su təchizatı, kanalizasiya, istilik təchizatı, hava və yeraltı elektrik xətləri) keçməməlidir.

1.2.3. Yeni tikilən məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin ərazisində səs təzyiqi və vibrasiya səviyyələri Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2008-ci il 8 iyul tarixli 796 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Ətraf mühitə və insan sağlamlığına mənfi təsir göstərən vibrasiya və səs-küy çirklənmələri Normaları”na uyğun olaraq müəyyənləşdirilir.

1.2.4. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin ərazisi hasarla və yaşıllıq zolağı ilə əhatə olunmalıdır. Mürəkkəb relyefli ərazilərdə uşaqların oyun meydançalarının subasmadan mühafizəsi məqsədi ilə leysan və sel sularının kənarlaşdırılması üçün drenaj kommunikasiya sistemi nəzərdə tutulmalıdır.

1.2.5. Torpaq sahəsinin ərazisi xarici elektrik işıqlandırılmasına malik olmalıdır. Sahənin süni işıqlanma səviyyəsi 10 lx-dən artıq olmamalıdır.

1.2.6. Ayrıca binası olan yeni tikilən məktəbəqədər təhsil müəssisəsi üçün torpaq sahəsinin ölçüsü ~~100 yerlik məktəbəqədər təhsil müəssisəsi üçün~~ 1 yerə 35 m², başqa təyinatlı tikilinin tərkibində təşkil edilmiş və 100 yerə qədər tutumu olan məktəbəqədər təhsil müəssisəsi üçün 1 yerə 29 m² sahə hesabı ilə qəbul olunmalıdır. Tikililərin yüksək sıxlıq şəraiti olan ~~ii~~ şəhərlərdə binaların yenidən qurulması və mürəkkəb relyefli ərazidə sahənin təşkili zamanı onun ölçülərinin azaldılmasına sanitar-epidemioloji rəy olduqda yol verilir.

1.2.7. Torpaq sahəsi aşağıdakı funksional zonalara ayrılır:

1.2.7.1. tikinti zonası;

1.2.7.2. oyun zonası;

1.2.7.3. təsərrüfat zonası.

1.2.8. Tikinti zonasının tərkibinə ərazinin sərhədləri çərçivəsində yerləşdirilən məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin əsas binası daxildir. Həmin ərazidə bu təhsil müəssisəsi ilə funksional əlaqəsi olmayan başqa təyinatlı idarələrin, tikililərin və müəssisələrin yerləşdirilməsinə yol verilmir.

1.2.9. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin binaları bir-birindən ayrılıqda layihələndirilir. Şəhərlərdə, çoxmərtəbəli tikililərin sıx yerləşdiyi ərazilərdə, eləcə də yeni salınan şəhərlərdə 140 yerdən artıq tutumu olmayan məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin sərbəst giriş-çıxışa malik hasarlanmış ərazisi olmaq şərtilə, binalara bitişik tikilməsinə yol verilir. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin binası yaşayış binasından əsaslı divarla ayrılmalıdır.

1.2.10. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin yaşıllıq ərazisinin sahəsi ümumi sahənin 40 faizindən az olmamalıdır.

1.2.11. Sahənin perimetri boyunca eni 1,5 m, küçə tərəfdən isə 6 m olan ağac və kollardan ibarət yaşıllıq mühafizə zolağı yaradılır. Ağaclar məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin binasından — 15 m, kollar isə — 5 m məsafədə əkilir.

1.2.12. Sahənin yaşıllaşdırılması üçün il ərzində yaşıl olan bitkilərdən istifadə edilir. Zəhərli məhsulları və tikanı olan ağac və kolların əkilməsinə yol verilmir. Hər il yaz mövsümündə kolların dekorativ budanması aparılır, alçaq və quru budaqlarla yanaşı, cavan zoğlar da kəsilir.

1.2.13. Təbii işıqlanması olmayan və kifayət qədər insolyasiya ilə təmin edilməyən məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin ərazisində oyun meydançalarının binadan və ya ərazidən 50 m-dən artıq olmayan məsafədə yerləşdirilməsinə yol verilir.

1.2.14. Oyun zonasının tərkibinə aşağıdakılar daxildir:

1.2.14.1. qrup oyun meydançaları (bu meydançalar hər bir qrup üçün fərdi qaydada olmaqla, 1 yerə 7,5 m²-dən az olmayaraq qəbul edilir);

1.2.14.2. ümumi idman meydançası.

1.2.15. Qrup oyun meydançaları sahənin perimetri boyu keçən, eni 1,5 m olan dairəvi cığırla (velosiped və xizək sürmək, eləcə də yol hərəkəti qaydalarını öyrənmək üçün) birləşir. Meydançalar yaşıl otla və ya döyüclənmiş süxurla örtülməli və toz yaratmamalıdır. Körpə yaşlı uşaqlar üçün meydançaların örtüyü kombinasiya edilməli, qum meydançalarının ətrafında otluq və kölgəlik talvarlar, döyüclənmiş torpaqla örtülən keçid olmalıdır. Körpə yaşlı uşaqlar üçün meydançalar həmin qrupun otaqlarının çıxışına bilavasitə yaxın yerləşdirilir.

1.2.16. Hər bir qrup oyun meydançasının ərazisində uşaqların günəşdən və yağıntıdan mühafizəsi üçün sahəsi 40 m² olan kölgəsalan örtüklər quraşdırılır. Örtüklərin taxta döşəmələri torpaq səthindən 15 sm hündürlükdə yerləşdirilir. Binalara bitişik tikilən kölgəlik örtükləri qrupların otaqlarına kölgə salmamalıdır. 2 yaşa qədər olan körpələr üçün nəzərdə tutulmuş örtüklərin məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin binalarına bitişik quraşdırılaraq, eyvan kimi istifadəsinə yol verilir. 1 yaşından 3 yaşına qədər körpə uşaqlar üçün meydançalarda oyun avadanlığı quraşdırılır.

1.2.17. Ərazidə meydançalar arasındakı məsafələr aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilir:

1.2.17.1. qrup oyun meydançaları ilə qrup oyun və ümumi idman meydançaları arasında 3 m-dən az olmayaraq;

1.2.17.2. qrup oyun meydançaları və təsərrüfat zonası ilə ümumi idman meydançaları və təsərrüfat zonası arasında 6 m-dən az olmayaraq;

1.2.17.3. sahənin hasarı ilə qrup oyun və ya ümumi idman meydançaları arasında 2 m-dən az olmayaraq.

1.2.18. Qrup oyun meydançaları kollarla əhatələnir.

1.2.19. Ümumi idman meydançasının tərkibinə aşağıdakılar daxildir:

1.2.19.1. hərəkətli oyunlar üçün xüsusi avadanlıqlarla təchiz olunmuş zonalar;

1.2.19.2. gimnastika avadanlığı və idman ləvazimatları olan zonalar;

1.2.19.3. qaçış yolları;

1.2.19.4. uzunluğa tullanma üçün qum çalaları;

1.2.19.5. maneəli zolaqlar.

1.2.20. 150 yerə qədər tutumu olan məktəbəqədər təhsil müəssisələri üçün sahəsi 250 m²-dən az olmayan 1 ədəd idman meydançası, 150 yerdən artıq tutumu olan məktəbəqədər təhsil müəssisələri üçün isə sahəsi 150 m² və 250 m² olan 2 ədəd idman meydançası nəzərdə tutulur.

1.2.21. Avadanlıqlarla təchiz edilmiş hərəkətli oyunlar üçün idman zonasının örtüyü otlar, qalan zonaların örtüyü isə bərk qrunlarla, taxta ilə və tətbiqinə icazə verilmiş digər örtüklərlə döşənir.

1.2.22. İdman meydançalarının yaxınlığında dəyişən dərinliyi 0,4 m-dən 0,8 m-ə qədər, sahəsi 4m x 8m və ya 6m x 10m olan üzgüçülük hovuzlarının quraşdırılmasına yol verilir. Hovuzlarda 1 m enində ayaq vannası nəzərdə tutulur.

1.2.23. Uşaqlara üzgüçülük öyrədilməsi üçün nəzərdə tutulan qapalı hovuzların saxlanması və istismarı qaydaları üzgüçülük hovuzlarının quruluşuna, istismarına və suyunun keyfiyyətinə dair gigiyenik tələblərə uyğun olmalıdır.

1.2.24. Təsərrüfat zonası torpaq sahəsinin sərhədində, qrup oyun və ümumi idman meydançalarından kənarında yerləşdirilərək, digər ərazidən yaşıllıqla ayrılır. Bu zona küçədən müstəqil girişlə təmin edilməli, qida bloku və camaşırxana ilə asan əlaqəyə malik olmalıdır.

1.2.25. Mərkəzləşdirilmiş istilik sistemi olmadıqda, təsərrüfat zonasının ərazisində yanacaq çəni olan qazanxana yaradılmalıdır. Sanitariya-mühafizə zonasında yerli su təchizatı və kanalizasiya qurğuları, sahəsi 50 m²-dən artıq olmayan tərəvəz anbarı, paltarların qurudulması və xalça məmulatlarının təmizlənməsi üçün sahə yerləşdirilə bilər.

1.2.26. Təsərrüfat zonasında məişət və qida tullantılarının yığılması üçün zibil meydançası nəzərdə tutulmalıdır. Bərk örtüklü meydançada müxtəlif işarələrlə nişanlanmış qapaqlı konteynerlər yerləşdirilir. Zibil meydançasının sahəsi konteyner əsasının ölçülərindən hər tərəfə 1 m artıq olmalıdır. Zibilin və qida tullantılarının yığılması üçün digər qapalı konstruksiyalardan da istifadə edilə bilər.

1.2.27. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin ərazisinə girişlər və çıxışlar, keçidlər, təsərrüfat tikililərinə və zibil meydançalarına gedən cığırlar asfalt, beton və ya digər bərk örtüklərlə döşənməlidir.

1.2.28. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin tutduqları torpaq sahəsinin ərazisi perimetri boyu hündürlüyü 1,6 m-dən az olmayaraq metal tor (məftil) ilə hasarlanmalıdır. Bu halda metal tor hasar korroziyadavamlı örtüyə malik olmalıdır.

1.3. Binalara olan tələblər

1.3.1. Bina planlaşdırma quruluşuna dair tələblər uşaqlarla aparılan təlim-tərbiyə işlərinin məzmunu ilə müəyyən olunur.

1.3.2. Yeni tikilən məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin tutumu 350 yerdən, yaşayış binalarına bitişik və yaşayış binalarının tərkibində tikilən müəssisələrin tutumu isə 150 yerdən artıq olmamalıdır. Kənd yaşayış məntəqələri və şəhər tipli qəsəbələr üçün məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin tutumu 140 yerdən artıq olmamalıdır.

1.3.3. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin əsas binasında aşağıdakı sahələr təşkil olunur:

1.3.3.1. qruplar — ayrılıqda hər bir uşaq qrupuna məxsus təcrid olunmuş otaqlar;

1.3.3.2. bir və ya bir neçə uşaq qrupları tərəfindən növbə ilə istifadə edilən və uşaqlarla məşğələlərin keçirilməsi üçün təcrid olunmuş ixtisaslaşdırılmış otaqlar;

1.3.3.3. əlavə otaqlar (tibb kabinet, qida bloku, paltar yuyulan otaq);

1.3.3.4. işçi heyəti üçün inzibati-məişət otaqları.

1.3.4. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin binaları 2 mərtəbədən artıq olmamalıdır. İri şəhərlərdə tikilələrin sıxlığını və torpaq sahələrinin çatışmazlığını nəzərə alaraq, ərazi gigiyena və epidemiologiya mərkəzi ilə razılaşdırıldığı təqdirdə, məktəbəqədər təhsil müəssisələri binalarının 3 mərtəbə hündürlüyündə tikintisinə yol verilir. 3-cü mərtəbədə yalnız orta və böyük qrupların, zalların və uşaqlarla məşğələlərin aparılması üçün digər ixtisaslaşdırılmış otaqların, inzibati-məişət və rekreasiya sahələrinin yerləşdirilməsinə yol verilir. Körpələr qrupu 1-ci mərtəbədə, digər qruplar isə 2-ci mərtəbədə yerləşdirilir.

1.3.5. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin əsas otaqları yerüstü mərtəbələrdə yerləşdirilir. Zirzəmi və kürsü mərtəbələrində uşaqların qalması üçün otaqların və tibb kabinetinin yerləşdirilməsinə yol verilmir. Binaların zirzəmi və kürsü mərtəbələrinin istifadəsi müvafiq tikinti normalarının tələblərinə uyğun olaraq, eləcə də qrunut sularının səviyyəsi nəzərə alınmaqla həyata keçirilməlidir.

1.3.6. Binalar yer tutumundan asılı olaraq, yığcam, blokşəkilli və ya pavilyon strukturlu ola bilər. Həmin binalar bir neçə pavilyon korpusundan ibarət olub, bir-birindən ayrı və ya isidilən keçidlə birləşə bilər. İsidilməyən keçidlərə və qalereyalara yalnız isti iqlimi olan rayonlarda yol verilir.

1.3.7. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin əsas otaqlarının döşəmədən tavana qədər hündürlüyü 3 m olmalıdır.

1.3.8. Binalara giriş iki tamburlu, isti iqlimli rayonlarda isə bir tamburlu qəbul edilməlidir. Tamburun dərinliyi 1,6 m-dən az olmamalıdır. Qismən şüşələnmiş daxili qapılar uşağın boyu səviyyəsində hər iki tərəfdən taxta reyka ilə haşiyələnir. Pilləkən məhəccərinin (üç və daha artıq pilləli) hündürlüyü 0,8 m təşkil edir. Körpələr qrupu otaqlarının girişi qarşısında uşaq arabalarının saxlanması üçün panduslar təşkil olunur.

1.3.9. Məktəbəqədər təhsil müəssisələri binalarının planlaşdırılma quruluşunda qrupların təcrid olunması prinsipinə riayət edilməlidir. Körpə yaşlı uşaqlar üçün nəzərdə tutulmuş qruplar sahədən müstəqil girişə malik olmalıdır. 2-ci mərtəbədə yerləşən qrupların uşaqları üçün və məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin binasında yerləşməsindən asılı olmayaraq, tərkibi 4 qrupdan artıq olmayan məktəbəqədər yaşlı uşaqlar üçün ümumi girişin nəzərdə tutulmasına yol verilir.

1.3.10. Qrupun tərkibinə soyunub-geyinmə otağı (körpələr üçün qəbul otağı), qrup (oyun) otağı, yataq otağı, bufet, sanitariya qovşağı daxildir. 1 yaşına qədər körpələr üçün nəzərdə tutulan

qəbul otağında valideynlərin soyunub-geyinməsi və südəmər uşaqların qidalanması üçün yerlər ayrılır. Bu qruplarda yataq otaqları şüşə arakəsmə ilə 2 zonaya ayrılmalıdır.

1.3.11. Qrup otaqlarının sahəsi aşağıdakı kimi olmalıdır:

1.3.11.1. soyunub-geyinmə otağı (qəbul otağı) — 18 m²-dən az olmayaraq;

1.3.11.2. qrup (oyun) otağı — 50 m²-dən az olmayaraq (körpələr qrupuna aid olan uşaqlar üçün hər uşağa 2,5 m², yuxarı qruplara aid olan uşaqlar üçün isə hər uşağa 2,0 m² hesabı ilə);

1.3.11.3. bufet — 3,8 m²-dən az olmayaraq;

1.3.11.4. yataq otağı — 50 m²-dən az olmayaraq (körpələr qrupuna aid olan uşaqlar üçün hər uşağa 1,8 m², yuxarı qruplara aid olan uşaqlar üçün isə hər uşağa 2,0 m²);

1.3.11.5. sanitariya qovşağı — 16 m²-dən az olmayaraq (uşaqların hər birinə 0,8 m²-dən az olmayaraq).

1.3.12. Qrupları yuxarı mərtəbədə yerləşən uşaqlar üçün soyunub-geyinmə otaqları binanın 1-ci mərtəbəsində, hər qrup üçün ayrı-ayrı otaqlar olmaqla yerləşdirilir.

1.3.13. İstifadə olunan uşaq arabalarının, xizəklərin, velosipedlərin, oyuncaqların yerləşdirilməsi üçün binada xüsusi anbar otaqları nəzərdə tutulmalıdır.

1.3.14. Uşaqların qidalanması qrup otaqlarında təşkil olunur. Qrup otaqları bufetin qablarının yuyulması üçün isti və soyuq su xətti çəkilmiş 3 hissəli yuma vannası ilə təchiz edilir. Köhnə tipli məktəbəqədər təhsil müəssisələrində 2 hissəli vannanın quraşdırılmasına yol verilir.

1.3.15. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin binasında otaqların pəncərələrinin istiqaməti üfün cəhətləri üzrə 1 nömrəli cədvəldə göstərilən qaydada yerləşdirilməlidir:

1 nömrəli cədvəl

	45° cənub istiqamətində	
	əlvərişli	yol verilən (azimutlarda)
Qrup (oyun) otaqları	cənub	25°-dən 335°-yə qədər
Yataq otaqları	şimal	istənilən
Musiqi və idman məşğələləri üçün zallar, izolyatorlar	cənub	istənilən
Mətbəx, tədarük və hazırlıq sexləri	şimal	istənilən
Gəzinti eyvanı	-	istənilən

1.3.16. Otaqların həddən artıq isidilməsinin məhdudlaşdırılması üçün qrup (oyun) və yataq otaqlarının, zalların, izolyatorların, mətbəxlərin, ərzağın tədarükü və emalı sahələrinin pəncərələri günəşdən mühafizə vasitələri ilə təchiz olunmalıdır.

1.3.17. Bütün qrup (oyun) və yataq otaqlarının, eləcə də mətbəx, camaşırxana, paltarların qurudulması və ütülənməsi otaqlarının pəncərələri nəfəsləklərlə təchiz edilməlidir.

1.3.18. Ümumilikdə, metal tor çəkilmiş pilləkən məhəccərinin hündürlüyü 1,5 m, uşaqlar üçün tutacaqların hündürlüyü 0,5 m, böyükklər üçün isə 0,85 m səviyyəsində olmalıdır. Pilləkən məhəccərində şaquli elementlər arasındakı məsafə 0,1 m-dən artıq olmayaraq, üfüqi bölgülərə yol verilmədən qəbul olunur.

1.3.19. Tualet sahəsi sanitariya qovşağı və yuyunma zonasına bölünür. Yuyunma zonasında uşaqlar üçün əlüzyuyanlar və duş üçün forması dəyişən duş altlıqları yerləşdirilir. Sanitariya qovşağı zonasında unitazlar quraşdırılır. Duş cihazları elastik rezin boru ilə təchiz olunmalıdır.

1.3.20. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində orta qrupa aid olan uşaqlar üçün əlüzyuyanların döşəmədən cihaza qədər hündürlüyü 0,4 m, böyük və məktəbəhazırlıq qruplarına aid olan uşaqlar üçün 0,5 m, duş altlıqları üçün isə 0,3 m təşkil edir.

1.3.21. Körpələr qrupları üçün tualet zonası bir otaqda yerləşdirilir. Bu zona daimi isti və soyuq su ilə təmin olunan 3 ədəd əlüzyuyanla, işçi heyəti üçün bir ədəd əlüzyuyanla, güvəclər üçün rəflər, çirkabların təmizlənməsi üçün kanalizasiya axın sistemi, uşaq vannası və təsərrüfat şkafları ilə təchiz olunur.

1.3.22. Körpələr qruplarında uşaqlar üçün 4 ədəd, orta və böyük qruplarda uşaqlar üçün 1 ədəd əlüzyuyan, 4 ədəd uşaq unitazı, 1 ədəd dəsmalqurudan cihaz quraşdırılır.

1.3.23. Məktəbəhazırlıq qruplarında uşaqlar üçün 4 ədəd, orta və böyük qruplarda isə uşaqlar üçün 1 ədəd əlüzyuyan, 4 ədəd uşaq unitazı, 1 ədəd dəsmalqurudan cihaz quraşdırılır. Uşaq unitazları cəftəsiz bağlanan kabinələrdə quraşdırılır. Uşaq unitazı üçün nəzərdə tutulan kabinənin ölçüsü 1,0 m x 0,75 m, kabinə divarının döşəmədən hündürlüyü 1,2 m, döşəmədən məsafəsi isə 0,15 m təşkil edir.

1.3.24. Məktəbəhazırlıq qruplarında qızlar və oğlanlar üçün ayrıca tualet zonaları nəzərdə tutulmalıdır. İşçi heyəti üçün sanitariya qovşağı olmadığı hallarda uşaqların tualet zonasında onlar üçün xüsusi kabinə nəzərdə tutulmalıdır.

1.3.25. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin binasında hər birinin sahəsi hər birinin sahəsi 100 m²-dən çox olmayan layihə tapşırığı ilə müəyyənləşdirilən musiqi və idman məşğələləri üçün 2 zal nəzərdə tutulmalıdır. Tutumu 100 yerədək olan binada idman və musiqi məşğələləri üçün ümumi zalın təşkilinə yol verilir. İdman və musiqi məşğələləri üçün nəzərdə tutulan zallarda tədbirlər və məşğələlər yalnız 2 qrup üçün təşkil edilir. Zallar keçid funksiyasını daşımamalıdır. Zalların döşəməsi cüzi istilik keçiriciliyinə malik örtüklə (parket, taxta döşəmə və ya lövhələr, isti əsaslı linoleum) döşənməlidir. Zalların nəzdində idman avadanlıqlarının və musiqi alətlərinin saxlanması üçün sahəsi 6 kv.m-dən az olmayan anbar otağı nəzərdə tutulur.

1.3.26. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin binalarında isidilən gəzinti eyvanlarından idman məşğələlərinin keçirilməsi üçün istifadə edilməsinə yol verilir.

1.3.27. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin binalarında kompüter məşğələləri üçün xüsusi otaqlar nəzərdə tutulur. Kompüterlə iş üçün nəzərdə tutulan otaqların əlverişli səmti şimal və şimal-şərq istiqamətləridir.

1.3.28. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin binalarında ölçüləri 3 m x 6 (7) m və ya 6 m x 10 (12,5) m, dəyişən dərinliyi isə 0,6m-0,8m olan vannalı üzgüçülük hovuzunun

yerləşdirilməsinə yol verilir. Vannanın perimetri boyunca eni 0,75 m, duş kabinələrinin çıxış tərəfindən isə 1,5 m olan dolay yollar nəzərdə tutulur. Duş kabinələrindən çıxışlarda uzunluğu və eni 0,8 m, dərinliyi isə 0,1 m olan ayaq vannası quraşdırılır. Hovuz otaqlarının tərkibinə vannalı zal otağı, duş və tualetli iki soyunub-geyinmə otağı, məşqçi otağı, tibb bacısı otağı, suyun müayinəsi üçün laboratoriya, idarəetmə qovşağı, xidmət və texniki otaqlar (xlorlama otağı və anbar) daxildir.

1.3.29. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində tutumundan asılı olmayaraq tibb kabinet, prosedur otağı və izolyatorndan ibarət tibb bloku nəzərdə tutulmalıdır. Tibb bloku binanın birinci mərtəbəsində, binaya girişin bilavasitə yaxınlığında təşkil edilir. Tibb kabinet dahlizdən sərbəst girişə malik olmalı və izolyatorun palatalarından biri ilə bitişik yerləşdirilməlidir. Tibb otaqlarının tərkibinə və sahəsinə dair tələblər 2 nömrəli cədvəldə göstərilmişdir:

2 nömrəli cədvəl

Otaqlar	Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin tutumu və sahələr (m ² -lə)		
	150 yerə qədər	150 yerdən 280 yerə qədər	280 yerlik və daha artıq
Tibb kabinet	12	12	12
Prosedur otağı	8	8	8
İzolyator:			
- qəbul	4	4	6
- palata	4	6	12 (6 + 6)
Dezinfeksiyaedici vasitələrin hazırlanması otağı ilə birgə tualet	6	6	6

1.3.30. İzolyatorun tərkibinə qəbul otağı, palatalar və sanitar qovşağı daxildir. İzolyatorun palatalarında yerlərin sayı müəssisənin ümumi yerlərinin 1,5 faizini təşkil edir. İzolyator ən azı 2 yoluxucu xəstəlik üçün nəzərdə tutulmalıdır. İzolyatorun palatalarında bir və ya iki çarpayı qoyulur. Onlar yalnız təcrid olunmuş otaqlarda yerləşdirilir. İzolyatorun qəbul otağında qidanın paylanması, qabların yuyulması və saxlanması üçün sahə ayrılmalıdır.

1.3.31. Uyğunlaşdırılmış məktəbəqədər təhsil müəssisələrində tibb kabinetindən və izolyatorndan ibarət tibb blokunun təşkil olunmasına yol verilir.

1.3.32. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin binalarında sahəsi 12-18 m² olan zal və xidməti giriş nəzərdə tutulmalıdır. İnzibati-məişət otaqlarının tərkibinə sahəsi 12 m²-dən az olmayan metodik kabinet daxildir. İnzibati-məişət otaqlarının tərkibi və sahələrinə qoyulan tələblər 3 nömrəli cədvəldə göstərilmişdir:

3 nömrəli cədvəl

Otaqlar	Müəssisənin tutumundan və qrupların sayından asılı olaraq sahə (m ² -lə)			
	50-dək	140-dək	240-dək	330-dək

	(1-2 qruplu)	(4-6 qruplu)	(8-9 qruplu)	(12-14 qruplu)
Müdirin kabineti	10	10	9	9
Təsərrüfat üzrə müavinin kabineti	-	-	6	6
Təsərrüfat anbarı	4	5	8	12
Təmiz ağlar üçün anbar	4	6	8	10
Xidmətçi otağı	-	-	-	6
Xərrətlilik emalatxanası	-	-	12	12
İşçi heyətin yeməcxanası	-	-	-	10
İşçi heyət üçün tualet	3	3	6	6

1.3.33. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin binasında ərzaq məhsulu və ya yarımfabrikatlarla işləyən qida bloku nəzərdə tutulmalıdır. Qida bloku birinci mərtəbədə yerləşdirilməlidir. İstehsal otaqlarının və ərzaq məhsulları (quru, dənəvər) saxlanan anbarların zirzəmilərdə və ya yarımzirzəmilərdə yerləşdirilməsinə yol verilmir.

1.3.34. Ərzaq məhsulu ilə işləyən qida blokunun tərkibinə isti sex, paylama sahəsi, soyuq qəlyanaltılar sexi, ət-balıq sexi, tərəvəzlərin ilkin emalı sexi, tərəvəz sexi, mətbəx qablarının yuyulması otağı, quru ərzaq məhsulları anbarı, tərəvəz anbarı, soyuducu kamera olan tez və xüsusilə tez xarab olan məhsulların saxlanması anbarları (ət və balıq, qastronomiya məhsulları, yağ-süd məhsulları və meyvələr üçün), yük və qablaşdırma avadanlığının yuyulma sahəsi, heyət otağı, soyunub-geyinmə otağı, heyət üçün duş otağı və sanitariya qovşağı daxildir.

1.3.35. Qida bloku otaqlarının planlaşdırma quruluşu çiy və hazır qida məmulatlarının qarşılıqlı axınını istisna edən texnoloji proseslərin ardıcılığını nəzərdə tutmalıdır.

1.3.36. Yarımfabrikatlarla işləyən qida blokunda arakəsmə ilə bir-birindən təcrid olunmuş soyuq və isti qəlyanaltı sexləri, quru və ədədi ərzaq məhsullarının saxlanması üçün otaq, məhsullar saxlanılan soyuducu kameraların yerləşdiyi otaqlar, mətbəx qablarının yuyulması otağı, məhsulların yüklənmə sahəsi və əvəzlənən qablaşdırma avadanlığının yuyulma sahəsi nəzərdə tutulmalıdır. Yarımfabrikatlarla işləyən qida bloku təmizlənmiş tərəvəz və yüksək hazırlıq vəziyyətində olan yarımfabrikatlar almalıdır.

1.3.37. Mətbəx qablarının və qablaşdırma avadanlığının yuyulmasının eyni otaqda təşkilinə yol verilmir. Quru ərzaq məhsulları və tərəvəz anbarları, eləcə də soyuducu kameralar mətbəxdən təcrid olunmalıdır. Yuma sahələri, duş otaqları və sanitariya qovşaqları, eləcə də çirkab sularının axını sistemi olan istehsal sahələrinin altında anbar otaqlarının və soyuducuların yerləşdirilməsinə yol verilmir.

1.3.38. Tutumu 190 yer və daha artıq olan şəhər məktəbəqədər təhsil müəssisələrində qidanın 2-ci və 3-cü mərtəbələrə şaquli daşınması üçün mexaniki yükqaldırıcı vasitələr nəzərdə tutulmalıdır.

1.3.39. Qida bloku otaqlarında elektrikle işləyən avadanlıqlar quraşdırılır. Texnoloji avadanlıqlar elə yerləşdirilməlidir ki, onlara sərbəst müdaxilə təmin olunsun və texniki təhlükəsizlik qaydalarına əməl edilsin.

1.3.40. Mətbəxin, ağlar yuyulan otaqların və sanitariya qovşaqlarının pəncərələrinin qrup (oynun) və yataq otaqlarının pəncərələri altında yerləşdirilməsinə yol verilmir.

1.3.41. 50 yerədək tutumu olan məktəbəqədər təhsil müəssisələrində ağların yuyulması üçün bir otaq, 50 yerdən artıq tutumu olan məktəbəqədər təhsil müəssisələri üçün isə 2 otaq (yuma və ütüləmə otaqları) nəzərdə tutulur. Yuyulma və ütüləmə otaqları bitişik olsa da, çirkli ağların qəbulu və təmiz ağların verilməsi üçün girişlər (və ya pəncərələr) bir-birindən ayrı yerləşdirilməlidir. Qrupların və qida blokunun qarşısında yuyulma otağına giriş qapısının qoyulmasına yol verilmir. Ağların yuyulması sahəsinin tərkibi və sahələri 4 nömrəli cədvəldə təsvir olunmuşdur:

4 nömrəli cədvəl

Otaqlar	Məktəbəqədər təhsil müəssisəsində yerlərin sayı nəzərə alınmaqla, otaqların sahəsi (m ² -lə)					
	Hazırlıq otağı	50 (2 otaqlı)	95 (4 otaqlı)	140 (6 otaqlı)	190 (7 otaqlı)	280 (12 otaqlı)
Yuyulma otağı	12	14	14	16	18	18
Ütüləmə otağı	-	10	10	12	12	12
Yekun	12	24	24	28	30	30

1.3.42. Otaqların yerləşməsi planının dəyişdirilməsi və ya onların öz funksional təyinatına görə istifadə olunmaması uşaqların müəssisədə qalma şəraitinə, sağlamlıq vəziyyətinə və təlim-tərbiyə prosesinə mənfi təsir göstərməməlidir. Yalnız sanitar-epidemioloji rəyin olduğu təqdirdə, bu struktur dəyişikliklərinin həyata keçirilməsinə yol verilir.

1.4. Binaların tamamlama işlərinə dair tələblər

1.4.1. Məktəbəqədər təhsil müəssisələri binalarının otaqlarının divarları hamar, nəm üsulla təmizlənməsinə və dezinfeksiyasına şərait yaradan örtüyə malik olmalıdır.

1.4.2. Qida blokunda mətbəxin, bufetin, tərəvəz anbarının, soyuducu kameraların, vannalı hovuzların, duş kabinələrinin, ağlar yuyulan otağın, ütüləmə otağının və sanitar qovşaqlarının divarları 1,5 m hündürlüyündə səthi minalanmış keramik plitələrlə, vannaların və qida blokunun tədarük sahələrinin divarları isə 1,8 m hündürlüyündə üzlənməlidir.

1.4.3. Üfüqün cənub səmtində yerləşən otaqlarda işıqı əksətmə əmsalı 0,7-0,8 olan solğun və soyuq tonlu (solğun mavi, solğun yaşıl), şimal səmtində yerləşən otaqlarda isə əksətmə əmsalı 0,6-0,7 olan isti tonlu (solğun sarı, solğun çəhrayı, bej) boyalar və bəzək materialları tətbiq edilir. Otaqların ümumi sahəsinin 25 faizindən artıq olmaması şərtilə, müxtəlif elementlərin daha parlaq rənglə boyanmasına yol verilir. Musiqi və gimnastika məşğələləri keçirilən otaqların divar səthləri işıqı əksətmə əmsalı 0,6-0,8 olan açıq tonlu boyalarla rənglənməlidir.

1.4.4. Adi istismar rejimli otaqlarda tavanların boyanması üçün tabaşirli və ya əhəngli ağardıcı məhlullardan istifadə edilir. Eyni zamanda, su-emulsiya boyalarının tətbiqinə də yol verilir. Yüksək rütubət yaranan otaqların tavanları (qida blokunun istehsal sexləri, duş kabinələri, ağların yuyulması otaqları, əlüzyuma otaqları, sanitar qovşaqları) yağlı boyalarla rənglənilir.

1.4.5. Otaqların döşəmələri hamar, sürüşməyən, dəliksiz və qüsursuz olmalı, plintuslar divara və döşəməyə kip bərkidilməlidir.

1.4.6. 1-ci mərtəbədə yerləşən qrup (oyun) otaqlarının döşəmələri istilik qatı ilə nəzərdə tutulmalıdır. Əsas otaqlarda döşəmə materialı kimi taxtadan istifadə olunur (~~yağlı boyalarla rənglənmiş taxta döşəmələr və ya parket lövhələr~~). Döşəmələrin asan yuyulan və dezinfeksiya edilən, eləcə də müvafiq sertifikatla malik olan sintetik polimer materiallarla döşənməsinə yol verilir.

1.4.7. Qida bloku otaqlarında, yuma və ütüləmə sahələrində, yardımçı təsərrüfat otaqlarında, duş kabinələri və sanitariya qovşaqlarında döşəmələr keramik və ya ~~elənməmiş mozaik~~ metlax plitələrlə döşənməlidir.

1.4.8. Duş kabinələrində, ağlar yuyulan otaqlarda, qida blokunun istehsal sahələrində döşəmənin səthinə suyun axıdılmasını təmin edən maili trapezlər quraşdırılmalıdır.

1.4.9. Məktəbəqədər təhsil müəssisələri binalarının fasadları suvanmalı və fasad boyası ilə rənglənməli, dam örtüyü isə sinklənmiş dəmir vərəqələrdən və ya metal-kirəmit materialdan quraşdırılmalıdır.

1.4.10. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin yerləşdiyi ərazinin yerli iqlim şəraiti, memarlıq üslubu və ənənələr nəzərə alınmaqla, layihə tapşırığı ilə binaların tamamlama, ərazisinin abadlaşdırılma və hasarlanması işləri üzrə bu normativlərdə nəzərdə tutulmayan digər materiallar və qurğular nəzərdə tutula bilər. Bu halda layihə tapşırığı Təhsil Nazirliyi ilə razılaşdırılmalıdır.

1.5. Otaqların təbii və süni işıqlandırılmasına dair tələblər

1.5.1. Məktəbəqədər təhsil müəssisələri binalarının əsas otaqları təbii işıqlanmaya malik olmalıdır.

1.5.2. Əsas otaqların qeyri-bərabər təbii işıqlanması 3:1 nisbətindən artıq olmamalıdır. Təbii işıqlanma əmsali göstəricisi qrup (oyun) və yataq otaqlarında, tibb kabinetində, izolyatorun palatalarında, idman və musiqi məşğələləri otaqlarında, kompüter sinfində 1,5 faizdən, soyunub-geyinmə otağında isə 1 faizdən az olmayaraq qəbul edilir. Həyətdə yerləşən bufetdə, anbar otağında və sanitariya qovşağında təbii işıqlanmanın olmamasına yol verilir.

1.5.3. Qrup (oyun) və yataq otaqlarında işıqdüşmə mənbələri günəşdən mühafizə olunmaq üçün tənzimlənən qurğularla təchiz edilir. Günəşdən mühafizə qurğuları kimi daxili, şüşəarası, xarici və şaquli istiqamətli jalüzlərdən istifadə olunur. Jalüz üçün istifadə edilən material suya, yuyucu və dezinfeksiya vasitələrinə qarşı davamlı olmalıdır. Qrup otaqlarının pəncərəsində asılan pərdələr (jalüz) təbii işıqlanmanı azaltmamalıdır. Uşaqlar yatan zaman yataq otaqlarında pərdələrin bağlanması yol verilir. Qalan vaxtlarda isə otaqların insolyasiyasının təmin edilməsi üçün pərdələr açıq vəziyyətdə saxlanılır.

1.5.4. Birtərəfli işıqlanma zamanı qrup (oyun) otaqlarının işıq düşən istiqamətdən uzunluğu 6 m-dən çox olmamalıdır.

1.5.5. Pəncərə altlıqlarında təbii işıqlanma səviyyəsini azaldan enliyarpaqlı güllərin və bitkilərin yerləşdirilməsinə yol verilmir. Güllərin hündürlüyü 15 sm-dən artıq olmamalıdır. Güllər divardan asılmış vəziyyətdə və döşəmədən 65-70 sm hündürlükdə olan dibçəklərdə və ya təbii guşələrdə yerləşdirilməlidir.

1.5.6. Kifayət qədər təbii işıqlanma olmayan şəraitdə keçirilən məşğələlər zamanı əlavə süni işıqlanma təmin edilməlidir.

1.5.7. Süni işıqlanma mənbələri bütün otaqların kafi dərəcədə və bərabər işıqlanmasını təmin etməlidir. Lüminessent işıqlanmaya üstünlük verilməlidir. Əsas otaqlarda süni işıqlanma normativləri (lüminessent lampalarından istifadə zamanı) 5 nömrəli cədvəldə göstərilmişdir:

5 nömrəli cədvəl

Otaqlar	İşıqlanma, lx (az olmayaraq)	İşıqlanma normasının aid olduğu səthlər
Soyunub-geyinmə (qəbul otağı)	200	döşəmədə
Qrup (oyun), kompüter otağı	300	döşəmədən 0,5 m səviyyədə üfüqi səth
Yataq otağı, eyvan	75	döşəmədən 0,5 m səviyyədə üfüqi səth
Musiqi və idman məşğələləri üçün zal	200	döşəmədə
Sanitar qovşağı	75	döşəmədə
Bufet	200	döşəmədən 0,8 m səviyyədə üfüqi səth
Həkim otağı	300	döşəmədən 0,8 m səviyyədə üfüqi səth
İzolyator	200	döşəmədən 0,5 m səviyyədə üfüqi səth

1.5.8. Közərmə lampalarından istifadə olunan zaman işıqlanma normaları iki dəfə azalır.

1.5.9. İşıqlandırıcı armatur işığın bərabər paylanmasını təmin etməlidir. Lampaların seçimi və çıraqların yerləşdirilməsi (lüminessent lampalarından istifadə zamanı) 6 nömrəli cədvələ uyğun həyata keçirilməlidir:

6 nömrəli cədvəl

Otaqlar	İşıqlanma sistemi	İşıq mənbəyinin yerləşdirilməsi
Qrup (oyun), soyunub-geyinmə otaqları	ümumi bərabər paylanan	otağın uzun tərəfində sıraların, masaların paralel olaraq yerləşdirilməsi boyunca
Yataq otaqları, eyvanlar	ümumi bərabər + növbətçi (gecə)	avadanlığın yerləşməsi boyunca
Musiqi və idman məşğələləri	ümumi bərabər paylanan	istənilən

üçün zal		
İzolyator	ümumi bərabər paylanan	giriş və şkaflar boyunca

1.5.10. Közərmə lampalarından istifadə zamanı işıqlanmanın səviyyəsi 150 lx-dən az olmamalıdır. Közərmə lampaları şamdan tipli mühafizə armaturu ilə təchiz edilməlidir.

1.5.11. Kompüterlə məşğələlər keçirilən otaqlarda süni işıqlanma işıqın ümumi bərabər paylanması sistemləri ilə təmin edilir.

1.5.12. Bir otaqda eyni zamanda lüminessent və közərmə lampalarından istifadə edilməməlidir. Yeni tipli lampalardan və çiraqlardan istifadəyə yalnız onlar qanunvericiliklə müəyyən edilmiş texniki tələblərə uyğun olduğu zaman icazə verilir.

1.5.13. Uşaqların daim olduğu otaqlarda qapalı elektrik açarları və rozetkalar döşəmə səviyyəsindən 1,8 m hündürlükdə quraşdırılmalıdır. İdman zallarında çiraqlar və pəncərələr mühafizə qurğuları ilə təchiz edilməlidir.

1.5.14. Soyuq iqlimli rayonlarda əsas otaqların ümumi işıqlanma sistemində ultrabənövşəyi şüalanma mənbələri quraşdırıla bilər.

1.5.15. Süni işıqlandırma mənbələri işlək vəziyyətdə saxlanılmalıdır. Səs-küy yaradan lüminessent lampaları təcili olaraq yenisi ilə əvəzlənməlidir. Sıradan çıxmış və yanımış lüminessent lampaları xüsusi ayrılmış sahədə yığılır və məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin ərazisindən kənarlaşdırılır.

1.5.16. Pəncərə şüşələrinin, mühafizə armaturunun və çiraqların təmizlənməsi ildə 2 dəfədən az olmayaraq həyata keçirilməlidir.

1.5.17. Qida blokunun istehsal sahələrində işıqlanma mənbələrinin bişirilmə sobaları, texnoloji avadanlıqlar və emal masaları üzərində yerləşdirilməsinə yol verilmir. İşıqlandırma cihazları mühafizə armaturuna malik olmalıdır.

1.6. İsidilmə və ventilyasiya sistemlərinə dair tələblər

1.6.1. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin binaları ictimai binalarda havanın isidilməsinə, ventilyasiyasına və soyudulmasına dair layihələndirmə normalarına müvafiq olaraq, mərkəzləşdirilmiş istilik və ventilyasiya sistemləri ilə təchiz edilir.

1.6.2. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin binalarının istiliklə təchizatı yaşayış məntəqəsinin mərkəzi istilik şəbəkəsindən nəzərdə tutulmalıdır. Fərdi və ya qazla işləyən istilik sistemlərinin tətbiqinə də yol verilir. Kənd yerlərində birmərtəbəli təkmilləşdirilməmiş məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin binalarında dövlət sanitariya-epidemioloji nəzarət orqanları və yanğından mühafizə müfəttişliyi ilə razılaşdırılaraq, fərdi sobalar vasitəsilə otaqların isidilməsinə yol verilir. Dəmir sobaların quraşdırılmasına icazə verilmir.

1.6.3. Qızdırıcı cihazlar kimi radiatorlardan və beton panellərdə quraşdırılmış boruşekilli qızdırıcı elementlərdən istifadə olunur.

1.6.4. Qızdırıcı cihazların səthinin temperaturu 80°C -dən artıq olmamalıdır. Uşaqlarda yanıq və zədələnmə hallarının qarşısını almaq üçün istilik cihazları sökülə bilən taxta şəbəkələrlə bağlanmalıdır. Mühafizə məqsədi ilə taxta-yonqarlı plitələrdən və digər polimer materiallardan istifadəyə yol verilmir.

1.7. Su təchizatı və kanalizasiya sistemlərinə dair tələblər

1.7.1. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin binaları ərazi planlaşdırılması sənədlərinə uyğun olaraq, təsərrüfat-ıçməli, yanğın əleyhinə, isti su, kanalizasiya və su axıdılma sistemləri ilə təchiz edilir.

1.7.2. Məktəbəqədər təhsil müəssisələri qüvvədə olan sanitar-epidemioloji tələblərə və standartlara uyğun olaraq keyfiyyətli ıçməli su ilə təmin edilməlidir.

1.7.3. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin mərkəzləşdirilmiş su təchizatı və kanalizasiya sistemləri olmalıdır.

1.7.4. Mərkəzləşdirilmiş su və kanalizasiya şəbəkələri olmadığı hallarda, yerli su təchizatı və kanalizasiya sistemlərinin seçiminə və quraşdırılmasına yalnız müsbət sanitar-epidemioloji rəy olduqda yol verilir.

1.7.5. Mərkəzləşdirilmiş kanalizasiya sistemi olmayan rayonlarda yerləşən məktəbəqədər təhsil müəssisələri həyətdə çirkab quyusu tikilməklə, daxili kanalizasiya sistemi ilə təchiz edilir. Yaranan çirkab suları ümumi təmizləyici qurğulara axıdılır və ya yerli təmizləyici qurğularda zərərsizləşdirilir.

1.7.6. Mətbəx, bufet, uşaqlar və işçi heyəti üçün sanitar qovşaqları, camaşırxana, izolyator və tibb təyinatlı digər otaqlar, əlüzyuyanlar və təsərrüfat ehtiyacları üçün ayrılmış otaqlar daimi isti və soyuq su ilə təchiz edilməlidir.

1.7.7. Mərkəzləşdirilmiş su təchizatı olmayan hallarda qida blokuna, izolyatora və tibb təyinatlı digər otaqlara, camaşırxanaya, bütün qrupların sanitar qovşaqlarına suyun mexaniki yolla (nasoslar vasitəsilə) verilməsi təmin edilməlidir. Əlüzyuyanlara və duş kabinələrinə verilən suyun temperaturu 37°C -dən aşağı və 60°C -dən yuxarı olmamalıdır.

1.7.8. İsti su təchizatı sisteminə qəbul otağında və soyunub-geyinmə otaqlarında yerləşən, şkaflarda paltarların və ayaqqabıların qurudulması üçün quraşdırılmış qızdırıcı cihazlar, eləcə də sanitar qovşaqlarındakı dəsmalqurudanlar da birləşdirilməlidir.

1.7.9. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində fərdi isti su təchizatı sistemlərinin təşkilinə yol verilir.

2. Ümumi təhsil müəssisələri

2.1. Ümumi müddəalar

~~2.1.1. Ümumi təhsil müəssisələrinin binaları şəhərlərin məhəllədaxili ərazilərindən, nəqliyyat vasitələrinin müntəzəm hərəkət etdiyi magistral yollardan və məhəllələrarası keçidlərdən 100-170 m məsafədə yerləşdirilir.~~

2.1.2. Yaşayış, istehsalat, tibb müəssisələrindən, nəqliyyat vasitələrinin saxlanması və xidməti obyektlərindən ümumi təhsil müəssisələrinə qədər məsafələr şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin planlaşdırılmasına və tikilib abadlaşdırılmasına dair normalara uyğun müəyyənləşdirilir.

2.2. Torpaq sahəsinə dair tələblər

~~2.2.1. Ümumi təhsil müəssisələrinin tikintisi üçün torpaq sahəsi müəssisənin binasından qırmızı xəttə qədər məsafə 25 m-dən az olmayaraq nəzərdə tutulur.~~

2.2.2. Torpaq sahəsinin ölçüləri ümumi təhsil müəssisəsinin şagird tutumundan asılı olaraq, ərazi planlaşdırılması sənədlərinə, şəhərsalma və tikintiyə dair normativ sənədlərin tələblərinə uyğun olaraq aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilir:

Sökülmüş məktəb binasının yerində yeni məktəb binası tikildikdə, məktəbin mövcud torpaq sahəsinin ölçüləri saxlanıla bilər. Tikililərin yüksək sıxlıq şəraiti olan yaşayış məntəqələrində və mürəkkəb relyefli ərazidə məktəblərin torpaq sahələrinin ölçülərinin azaldılmasına Gigiyena və Epidemiologiya Mərkəzinin və Təhsil Nazirliyinin rəyi olduqda yol verilir.

~~2.2.2.1. 40-dən 400-dək hər bir şagird üçün 50 m^2 ;~~

~~2.2.2.2. 400-dən 500-dək hər bir şagird üçün 60 m^2 ;~~

~~2.2.2.3. 500-dən 600-dək hər bir şagird üçün 50 m^2 ;~~

~~2.2.2.4. 600-dən 800-dək hər bir şagird üçün 40 m^2 ;~~

~~2.2.2.5. 800-dən 1100-dək hər bir şagird üçün 33 m^2 ;~~

~~2.2.2.6. 1100-dən 1500-dək hər bir şagird üçün 21 m^2 ;~~

~~2.2.2.7. 1500-dən 2000-dək hər bir şagird üçün 17 m^2 ;~~

~~2.2.2.8. 2000-dən çox hər bir şagird üçün 16 m^2 .~~

2.2.3. Ayrılmış sahənin ən azı 40 faizi yaşıllıq sahə kimi nəzərdə tutulur.

2.2.4. Ümumi təhsil müəssisəsi üçün ayrılmış torpaq sahəsi tədris-təcrübə, bədən tərbiyəsi və idman, istirahət və təsərrüfat zonalarına ayrılır.

2.2.5. Tədris-təcrübə zonası ümumi sahənin 25 faizindən artıq olmayan ərazisini təşkil edir. Layihədə nəzərdə tutulmuş ümumi təhsil müəssisəsində şagirdlərin sayından asılı olaraq biologiya, kimya və fizika fənləri üzrə laboratoriyalar planlaşdırılırsa, tədris-təcrübə zonasının sahəsi azaldıla bilər.

2.2.6. Bədən tərbiyəsi və idman zonasının meydançaları binadan ən azı 25 m məsafədə yaşıllıq zolağının arxasında yerləşdirilir.

2.2.7. İstirahət zonası təsərrüfat zonasından ayrı, bağların və yaşıllıqların əhatəsində yerləşdirilir. Bu zona hərəkətli oyunlar və sakit istirahət üçün nəzərdə tutulan meydançalardan ibarət olur.

2.2.8. Təsərrüfat zonasına küçədən sərbəst giriş nəzərdə tutulur.

2.2.9. Layihələndirilən ümumi təhsil müəssisəsinin ərazisi yerin səthində 10 lx-ə bərabər olan işıqlanma norması təmin olunmaqla, xarici işıqlandırma sistemi ilə təchiz edilir.

2.2.10. Kənd yaşayış məntəqələrində layihələndirilən ümumi təhsil müəssisələrinin torpaq sahələri kiçikqabaritli kənd təsərrüfatı texnikasının, bağ və bostan ləvazimatlarının saxlanması üçün nəzərdə tutulan otaqların, istixanaların və oranjereyaların hesabına genişləndirilə bilər.

2.2.11. Məktəblərin tutduqları torpaq sahəsinin ərazisi perimetri boyu hasarlanmalıdır, o cümlədən:

- mikrorayon (məhəllə) daxilində olan torpaq sahələri hündürlüyü 1,2 m-dən az olmayan yaşıllıqlarla;

- küçə və keçidlərlə bitişik olan torpaq sahələri hündürlüyü 1,5 m-dən az olmayan metal tor (mətil) hasarla. Bu halda metal tor hasar korroziyadavamlı örtüyə malik olmalıdır.

2.3. Binalara olan tələblər

2.3.1. Ümumi təhsil müəssisələrində siniflər şagirdlərin sayı 24 nəfər və sahəsi ~~36-42 m²~~ olmaqla təşkil edilir.

Kənd yerlərində əhalinin demoqrafiya göstəricilərindən asılı olaraq sinif otaqlarının tutumu 12 nəfərə qədər azaldıla bilər. Sinif otaqlarının sahəsi şagirdlərin sayından asılı olaraq 28-48 m² olmaqla təşkil edilir.

2.3.2. Ümumi təhsil müəssisələrinin binalarının hündürlüyü əsasən 3 mərtəbədən artıq nəzərdə tutulmur. Lakin şəhərdə binaların sıxlıq təşkil etdiyi zonalarda 4 mərtəbəli ümumi təhsil müəssisələri yerləşdirilə bilər.

2.3.3. Ümumi təhsil müəssisəsi uyğunlaşdırılmış binada yerləşdiyi zaman otaqların tərkibi və sahələri müəyyən edilərkən, hər bir konkret halda, ümumi təhsil müəssisəsinin növü, şagirdlərin sayı və yaş həddi, siniflərin sayı və digər amillər nəzərə alınır.

2.3.4. Otaqların tərkibi və sahəsi milli və regional xüsusiyyətlər nəzərə alınmaqla, əsas dərəcə fənlərinin dərindən tədrisi üçün lazımı şərait yaradılmasını əks etdirir. Tədris prosesi aparılan sinif otaqlarının səs-küylü yerlərdən və pis qoxulu laboratoriyalardan uzaq məsafədə yerləşdirilməsi nəzərdə tutulur.

2.3.5. Tutumu 108-300 şagird yerə qədər ümumi təhsil müəssisələrində 1 kimya və 1 fizika laboratoriya otağı, 300-dən 640 şagird yerə qədər ümumi təhsil müəssisələrində 1 kimya, 1 fizika və 1 biologiya laboratoriya otaqları nəzərdə tutulmalıdır. Laboratoriya otağının sahəsi sinifdəki şagirdlərin sayından asılı olaraq 36-60 m² olmaqla nəzərdə tutulmalıdır.

2.3.6. Şagird yerlərinin sayı 640-dan artıq olan ümumi təhsil müəssisələrində hər birinin sahəsi 60 m²-dən çox olmamaqla, 2 kimya, 2 fizika və 2 biologiya laboratoriya otaqları nəzərdə tutulur.

2.3.7. Ümumi təhsil müəssisələrində şagird sayından asılı olaraq, hər birinin sahəsi 10-18 m² olan texniki və tibb otaqları nəzərdə tutulmalıdır. Tibb otaqlarının sayı və texnoloji avadanlığı səhiyyə və təhsil orqanları ilə razılaşdırılmalıdır.

2.3.8. Ümumi təhsil müəssisəsinin tutumundan asılı olaraq, məktəb direktorunun otağının sahəsi qəbul otağı ilə birlikdə 24-54 m² (o cümlədən ibtidai məktəblərdə 24-30 m², ümumi orta məktəblərdə 30-36 m², tam orta məktəblərdə 36-54 m²), direktor müavinlərinin otaqlarının sahəsi 10-18 m², müəllimlər otağının sahəsi isə 24-60 m² (o cümlədən ibtidai məktəblərdə 24-30 m², ümumi orta məktəblərdə 30-40 m², tam orta məktəblərdə 40-60 m²) arasında nəzərdə tutulmalıdır.

2.3.9. Ümumi təhsil müəssisələrində otaqlar dəhlizə nisbətə birtərəfli yerləşdirildikdə, dəhlizin eni məktəbin tutumundan asılı olaraq 2,8-3,6 m, ikitərəfli olduqda isə yanğın normaları nəzərə alınmaqla ən azı 4,0 m qəbul edilməlidir.

2.3.10. Ümumi təhsil müəssisələrində idman zalı istisna olmaqla, birinci mərtəbədə olan sahələrin altında tavana qədər hündürlüyü 1,6 m olan və tamamlama işləri aparılmayan texniki döşəməaltı nəzərdə tutulmalıdır. Bəzi dağ rayonlarının kənd ümumtəhsil məktəblərində torpaq sahəsinin relyefindən asılı olaraq, zirzəmi planlaşdırıla bilər.

2.3.11. Tədris otaqları layihələndirilərkən işçi zona, müəllimin iş zonası, əyani-tədris və texniki-tədris vasitələri yerləşdirilən əlavə sahə, şagirdlərin fərdi məşğələləri və aktiv fəaliyyəti zonaları nəzərdə tutulur.

2.3.12. Dərslər siniflərdə üzbuüz formasında keçirilən zaman otaqların sahəsi bir şagirdə 2,0-2,5 m², qrup formasında və fərdi məşğələlər qaydasında aparılarkən isə bir şagirdə 2,5-3,0 m² sahə ilə hesablanır.

2.3.13. Şagirdlərin işçi zonasının münasib ölçüləri onların görmə bucağından (yazı taxtasından partaların birinci yan sırasına qədər məsafədən) asılıdır. Bu ölçü yuxarı sinif şagirdləri üçün 350 bucaq təşkil etdiyi halda, 6-7 yaşlı məktəblilər üçün 450 dərəcəli bucaqdan çox götürülür.

2.3.14. Ayrı-ayrı fənlərin daha dərinədən öyrənilməsinə yönəldilmiş ümumi təhsil müəssisələrinin (gimnaziyalar, liseylər və s.) layihələndirilməsi zamanı şagirdlərin şəxsiyyətinin hərtərəfli inkişafı üçün otaqların 12 m x 12 m ölçüdə studiyalar (universal zallar) kimi, eləcə də bu tipli təhsil müəssisəsinin təyinatından asılı olaraq, yardımçı otaqların estetik tərbiyə və təsviri incəsənət otağı kimi, poliekranlı estetika kabinetinin və təsviri incəsənət və xoreoqrafiya üzrə dərnək otaqlarının isə oxu və musiqi otaqları (70-108 m²) kimi istifadəsi nəzərdə tutula bilər.

2.3.15. Texnikiyönlü ümumi təhsil müəssisələrində texniki yaradıcılıq üçün sahəsi 108 m² olan universal otaq nəzərdə tutulur.

2.3.16. Bədii-tədris kabinetləri sulu və ya yağlı boyalarla işləmək üçün rəssamlıq zonalarına malik olmalıdır. Layihə tərtib edilərkən incəsənətyönlü lisey və gimnaziyalarda rəssamlığın müxtəlif növləri ilə iş zamanı, pozadan asılı olaraq (oturaq vəziyyətdə sulu boya ilə rəssamlıq, ayaq üstə isə yağlı boya ilə rəssamlıq), yağlı boyalarla rəssamlıq üçün bir iş yerinə 3,5 m², sulu boya ilə rəssamlıq üçün isə 2 m² sahə nəzərdə tutulur.

2.3.17. İbtidai məktəblər üçün idman zalı kimi sahəsi 60-80 m² və hündürlüyü 4 m olan gimnastika zalı nəzərdə tutulmalıdır. İdman zallarının planda ölçüləri ümumi orta məktəblərdə 9 m x 18 m, 300 şagird yerliyə qədər tam orta məktəblərdə 12 m x 24 m və daha yuxarı tutumu olan tam orta məktəblərdə isə 18 m x 30 m qəbul edilir.

2.3.18. Akt zalı tədris müəssisələrinin ayrılmaz hissəsi olaraq ölçüləri bir yerə 0,65 m² hesablanmaqla, oturaq yerlərinin sayı müəssisədə təhsil alan şagirdlərin ümumi sayının 60 faizi ilə müəyyən olunur. Tutumu 180 şagird yerə qədər olan ümumi təhsil müəssisələrində akt və idman zallarının birləşdirilməsinə yol verilir.

2.3.19. Ayrı-ayrı fənlərin daha dərinədən öyrənilməsi məqsədi ilə layihələndirilən gimnaziya və liseylərdə mühazirə üçün xüsusi otaqlar nəzərdə tutulur. Bu otaqların ölçüləri orada üç sinif yerləşdirilməklə və hər bir yerə 1 m² hesablanmaqla, şagirdlər arasında yaş paraleli üzrə müəyyən olunur.

2.3.20. Kitabxanaların növü ümumi təhsil müəssisəsinin təyinatından və tutumundan asılıdır. Gimnaziyalarda və liseylərdə olan kitabxana və oxu zallarında şagirdlərin fərdi məşğələləri üçün zəruri şəraiti olan və tədris vasitələrinin bütün növləri ilə təchiz edilmiş məlumat-informasiya mərkəzi nəzərdə tutulur. Kitabxananın (informasiya mərkəzinin) sahəsi bir şagirdə 0,3 m² hesablanmaqla müəyyən edilməlidir.

2.3.21. Ümumi təhsil müəssisələrinin binasının hər mərtəbəsində oğlanlar və qızlar üçün kilidsiz qapılı kabinələri olan sanitariya qovşaqları nəzərdə tutulur. Sanitar-texniki cihazların sayı 60 qıza 2 unitaz və 1 əlüzyuyan, 40 oğlana 1 unitaz, 1 əlüzyuyan və 1 pissuar hesabı ilə müəyyən olunur. Oğlanlar və qızlar üçün nəzərdə tutulan sanitariya qovşaqlarının ümumi sahəsi bir şagirdə 0,1 m²-dən az olmayaraq qəbul edilməlidir. İşçi heyəti üçün ayrıca sanitariya qovşağı layihələndirilir.

2.3.22. Laboratoriyalarda, tibb kabinetində və müəllimlər otağında əlüzyuyanlar quraşdırılır.

2.3.23. Şagirdlərin sayından asılı olaraq, ümumi təhsil müəssisələrində xammal və ya yarımfabrikatlarla işləyən bufet nəzərdə tutulur. Xammalla işləyən bufetdə soyuq qəlyanaltılar sahəsi, qab-qacağın yuyulması sahəsi, ət və xüsusilə tez xarab olan məhsulların saxlanması üçün soyuducu, oturmaq üçün masa və stullar nəzərdə tutulur.

2.3.24. Ümumi təhsil müəssisələrində bufetlərin nəzdində şagirdlərin ümumi sayının 1/3 hissəsinin yerləşdirilməsi əsas qəbul edilməklə, ümumi sahəsi bir yerə 0,7 m² hesablanmış yemək qəbulu zalı nəzərdə tutulur. Yemək zalına aparən keçiddə, dəhlizdə və ya zalın bilavasitə yaxınlığında əlüzüyanlar yerləşdirilir.

2.3.25. Tədris otaqlarının təchizatı zamanı avadanlıqlar arasında keçidlərin və məsafələrin aşağıda qeyd edilmiş ölçülərinə riayət olunur:

2.3.25.1. iki yerlik masalar yerləşən sıraların arasında 60 sm-dən az olmayaraq;

2.3.25.2. masaların cərgələri ilə çöl uzununa divar arasında 70 sm-dən az olmayaraq;

2.3.25.3. masaların cərgələri ilə daxili uzununa divar (arakəsmə) arasında və ya bu divar boyu dolablar arasında 70 sm-dən az olmayaraq;

2.3.25.4. sonuncu masalardan yazı taxtasının əks istiqamətində yerləşən divara və ya arakəsməyə qədər ən azı 70 sm;

2.3.25.5. sonuncu yerdə oturan şagirddən yazı taxtasına qədər ən uzaq məsafə 760 sm;

2.3.25.6. orta və yuxarı sinif şagirdləri üçün yazı taxtasını görmə bucağı uzunluğu 3 m olan və yazı taxtasının kənarından öndəki şagirdin oturduğu masanın arxasına qədər 350, 6-7 yaşlı uşaqlar üçün isə 450-dən az olmayaraq.

2.3.26. Fizika və kimya kabinetləri xüsusi nümayiş masaları ilə təchiz olunur. Əyani tədris vasitələrinin normal görünməsi üçün nümayiş masası bir qədər hündürdə quraşdırılmalıdır.

2.3.27. Ümumi təhsil müəssisələri layihələndirilərkən, fizika və kimya kabinetlərində elektrik enerjisi, sıxılmış hava (fizika laboratoriyasında) xətləri çəkilməmiş iki yerlik laboratoriya masaları quraşdırılır. Kimya laboratoriyasının bayır divarının yanında yerləşən sorucu qurğu ilə təchiz olunması nəzərdə tutulur.

2.3.28. Ümumi təhsil müəssisəsinin daxili divarları və tavanları boya ilə rənglənir, döşəmələr dəhlizdə sürüşməyən PVC və ya keramik tavalarla, otaqlar isə laminat, parket və ya taxta döşəmə ilə, sanitariya qovşaqlarının divarları kafel, döşəmələri isə metlaxla üzlənir. Bu müəssisələrdə müasir tipli qapılardan və PVC tipli pəncərə (ikiqat şüşələnmə ilə) və vitrajlardan istifadə edilir, dam örtüyü isə sinklənmiş dəmir vərəqələrdən və ya metal-kirəmit materialdan quraşdırılır.

2.3.29. Ümumi təhsil müəssisələri binalarının fasadları suvanmalı və fasad boyası ilə rənglənməlidir.

2.3.30. Məktəbin yerləşdiyi ərazinin yerli iqlim şəraiti, memarlıq üslubu və ənənələr nəzərə alınmaqla, layihə tapşırığı ilə məktəb binalarının tamamlama, ərazisinin abadlaşdırılma və hasarlanması işləri üzrə bu normativlərdə nəzərdə tutulmayan digər materiallar nəzərdə tutula bilər. Bu halda layihə tapşırığı Təhsil Nazirliyi ilə razılaşdırılmalıdır.

2.4. İsidilmə və ventilyasiya sistemlərinə dair tələblər

2.4.1. Ümumi təhsil müəssisələrində havanın isidilməsi və ventilyasiyası sistemləri ictimai binaların isidilməsinə, ventilyasiyasına və kondisiyalaşdırılmasına dair normativ sənədlərə uyğun layihələndirilməlidir. Binaların istilik təchizatı mərkəzləşdirilmiş şəkildə və ya yerli qazanxanalardan təmin oluna bilər.

2.4.2. Qızdırıcı cihazlar kimi radiator elementlərindən istifadə olunur. Qızdırıcı cihazlar asanlıqla çıxarılan taxta çərçivələrlə örtülür, pəncərə oyuğunun altında yerləşdirilərək temperatur tənzimləyiciləri ilə təchiz edilir. Qızdırıcı cihazların səthinin orta temperaturu 800C-dən artıq olmamalıdır .

2.4.3. İstilik və ventilyasiya sistemləri otaqlarda temperaturun hesablanan səviyyəsini və 40-60 faiz səviyyəsində nisbi rütubəti təmin etməlidir.

2.4.4. Ayaqyolunda, mətbəxdə, duş kabinələrində, laboratoriyalarda və emalatxanalarda sorucu mexaniki ventilyasiya sistemi quraşdırılır.

2.5. Təbii və süni işıqlandırma

2.5.1. Tədris otaqlarında yandan soltərəfli işıqlandırma nəzərdə tutulur.

2.5.2. Tədris prosesi həyata keçirilən emalatxanalarda, akt və idman zallarında yandan ikitərəfli təbii işıqlandırma tətbiq olunur.

2.5.3. Tədris otaqlarının süni işıqlandırılmasında əsasən lüminessensiya lampalarından istifadə edilir.

2.6. Su təchizatı və kanalizasiya sistemlərinə dair tələblər

2.6.1. Ümumi təhsil müəssisələrinin binaları qüvvədə olan tikinti normalarına və digər standartların tələblərinə uyğun olaraq təsərrüfat-ıçməli, yanğın əleyhinə, isti su, kanalizasiya və su axıdılma sistemləri ilə təchiz olunur.

2.6.2. Bufetlərin, əlüzyuyanların, sanitariya qovşaqlarının, tibb məntəqəsinin daimi soyuq və isti su ilə təmin olunması nəzərdə tutulur.

2.6.3. Mərkəzləşdirilmiş kanalizasiya sistemi olmayan rayonlarda yerləşən ümumi təhsil müəssisələri həyətdə müvafiq tutumlu çirkab su anbarları (septik) layihələndirilməklə, daxili kanalizasiya sistemi ilə təchiz edilməlidir.

3. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələri

3.1. Ümumi müddə

3.1.1. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrinin tikintisi təyinatından və tələbatdan asılı olaraq, 270-1920 şagird yerlik (peşə məktəbləri) və 360-640 şagird yerlik (peşə liseyləri) nəzərdə tutulur.

3.2. Torpaq sahəsinə olan tələblər

3.2.1. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrinin binaları torpaq sahələrində qırmızı xətdən 25-30 metr aralı yerləşməlidir.

3.2.2. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrində tutumundan asılı olaraq, bir şagirdə 300-dək yerlik olduqda 75 m², 300-dən 900-dək yerlik olduqda 50-65 m², 900-dən 1600-dək yerlik olduqda 30-40 m² ərazi nəzərdə tutulmalıdır. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrinin torpaq sahələrinin ölçüləri yenidənqurma şəraitində 50%-ə qədər azaldıla bilər.

3.2.3. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrinin yerləşdiyi ərazidə tədris binaları, tədris-istehsalat emalatxanaları, kənd təsərrüfatı texnikası laboratoriyaları, təmir emalatxanaları, anbarlar, qarajlar və digər yardımçı-istehsalat otaqları, ixtisaslar üzrə peşə laboratoriyaları, idman, istirahət və təsərrüfat zonaları nəzərdə tutulmalı və vahid blokda yerləşdirilməlidir.

3.2.4. İdman meydançalarının tədris otaqlarının yanında yerləşdirilməsinə yol verilmir. Həmin meydançalar otaqlardan 10-15 metr aralı olmalıdır.

3.2.5. Təsərrüfat sahəsinə giriş küçədən olmalıdır. Yanğın maşınlarının binalara maneəsiz yanaşmasını təmin etmək məqsədi ilə təhsil müəssisəsinə gedən yollar asfaltlanmalıdır.

3.2.6. Ərazinin yaşıllaşdırılması ümumi ərazinin 40 faizini təşkil etməlidir.

3.3. Binalara və otaqlara olan tələblər

3.3.1. Peşə məktəbləri və peşə liseylərinin binaları, bir qayda olaraq, 4 mərtəbədən çox olmayaraq layihələndirilir. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrinin otaqları öz funksional təyinatlarına görə aşağıdakı əsas qruplara bölünür:

3.3.1.1. tədris kabinetləri və laboratoriyaları;

3.3.1.2. rəsmxət kabineti;

3.3.1.3. kitabxana;

3.3.1.4. bədən tərbiyəsi və idman qurğuları;

- 3.3.1.5. tamaşa otaqları;
- 3.3.1.6. inzibati təsərrüfat otaqları;
- 3.3.1.7. ictimai iasə müəssisələri;
- 3.3.1.8. tibbi xidmət otaqları;
- 3.3.1.9. köməkçi və yardımçı otaqlar.

Qeyd. Əsas qrup otaqlarından başqa, tədris müəssisəsinin tərkibinə texnoloji hesabla müəyyənləşdirilmiş digər otaqlar da daxil edilə bilər.

3.3.2. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrinin otaqları və sahələri tədris planlarına, məşğələlərin növbəsinə uyğun şəkildə layihələndirilir. Peşə məktəblərinin və peşə liseylərinin təlim otaqlarının və tədris-istehsalat emalatxanalarının yüklənməsi, bir qayda olaraq, tədris vaxtının 75 faizindən az olmamalıdır.

Qeyd. Xüsusi texnoloji qurğular tələb edən laboratoriyalar yüklənmədən asılı olmayaraq layihələndirilir.

3.3.3. İdman və iclas zalları, kitabxanalar və yeməcxanalar tədris otaqlarından asılı olmayaraq, istifadə imkanları nəzərə alınmaqla yerləşdirilir.

3.3.4. Peşə məktəbləri və peşə liseyləri şagird yataqxanaları ilə birlikdə müasir normativ sənədlərin tələblərinə uyğun inşa edilə bilər.

3.3.5. Tədris kabinetləri və laboratoriyalarının sahələri (1 nəfərə düşən sahə hesabı ilə) aşağıdakı ölçüdə nəzərdə tutulur:

- 3.3.5.1. tədris otaqları — 1,8 m²;
- 3.3.5.2. çağırışa qədərki hərbi hazırlıq otağı (silah saxlanılan otaqla birlikdə) — 2,4 m²;
- 3.3.5.3. ümumi təhsil profilli laboratoriyalar — 2,2 m²;
- 3.3.5.4. texniki profilli laboratoriyalar və otaqlar — 2,4 m²;
- 3.3.5.5. öyrədici və nəzarətedici maşınlarla təchiz edilmiş tədris otaqları — 2,2 m²;
- 3.3.5.6. geriyyə əlaqəli qurğulu öyrədici və nəzarətedici maşınlarla təchiz edilmiş tədris otaqları — 2,4 m²;
- 3.3.5.7. informatika və hesablama texnikasının əsasları üzrə tədris kabinetləri — 4,5 m²;

3.3.5.8. xarici və rus dilləri kabinetləri, linqofon otağı — 2,4 m²;

3.3.5.9. hesablama texnikası kabinetləri və laboratoriyaları, linqofon otaqları yanında laborant otağı — 18 m².

3.3.6. Peşə məktəbləri və peşə liseylərində texniki və xüsusi dövr laboratoriyaları istehsalat təlimi emalatxanalarında yerləşdirilə bilər.

3.3.7. Peşə məktəbləri və peşə liseylərinin binalarında 25-30 şagird yerlik nəzəri fənn kabinetlərində 1 nəfər üçün 1,8 m² sahə nəzərdə tutulmalıdır.

3.3.8. Havanın kondisiyalaşdırılması olmadıqda, nəzəri fənn kabinetlərinin sahəsi 1 nəfərə 4 m²-dən artıq olmalıdır.

3.3.9. Nəzəri fənn kabinetlərinin preparator otağının fənn kabinetlərinə və dəhlizə çıxışı olmalıdır.

3.3.10. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrində rəsmxət və kurs işləri üçün otağın sahəsi 1 nəfərə 2,4 m² olmalıdır.

3.3.11. Peşə məktəbləri və peşə liseylərində tədris-istehsalat emalatxanalarında 1 şagirdə 1,4 m² hesabı ilə sahə müəyyənləşdirilməlidir.

3.3.12. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrində mühəndis-pedaqoji işçilər və istehsalat təlimi ustaları üçün 1 nəfərə 2,5 m² hesabı ilə otaq, həmçinin 36,0 m² sahəsi olan metodik kabinet nəzərdə tutulmalıdır.

3.3.13. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrinin kitabxanaları yanğın əleyhinə və mühəndis tələblərinə uyğun layihələndirilməlidir. Kitabxananın ümumi fondunun həcmi oxucuların sayına uyğun müəyyən edilir. Şagird yerlərinin sayı 300-dən az olduqda, müəssisənin tədris kitabxanasının sahəsi 1 yerə 0,3 m² hesabı ilə qəbul olunur (7 nömrəli cədvəl):

7 nömrəli cədvəl

	Oxucuların sayı	Oxucuların ümumi sayına nisbətdə oxucu yerlərinin sayı (faizlə)	Kitabxananın ümumi fondunun 1 (bir) oxucuya düşən sayı
İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisəsi	Şagirdlərin və müəllimlərin 100% sayı hesabı ilə	9	50

3.3.14. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrində tamaşa otaqları nəzərdə tutulmalıdır.

3.3.15. Şəhər və kənd yaşayış məntəqələrində yerləşən və şagirdlərinin sayı 500-dən artıq olan ilk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrində akt zalı nəzərdə tutulmalıdır.

	yerlik	yerlik	yerlik	yerlik	yerlik	yerlik	yerlik
Yarımfabrikatlar üzrə	133	142	158	211	264	397	458
Xammal üzrə	141	154	173	229	280	412	477

Qeyd. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrinin yeməxanaları şəhərlərdə yarımfabrikatlar üzrə, kənd yerlərində isə xammal üzrə layihələndirilməlidir.

3.3.21. Şagirdlər üçün yeməxana zalının sahəsi 1 yer üçün — 1,0 m² (paylama ilə birlikdə) nəzərdə tutulur.

3.3.22. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrinin yeməxanalarının nahar zalında əlüzyuyanların sayı 30 yerə — 1 nisbəti ilə müəyyənləşdirilir. Əlüzyuyanlar yeməxana zalına gedən dəhlizdə və yaxud ayrıca otaqlarda quraşdırılır.

3.3.23. İdman zalı binaya bitişik inşa olunmuş ilk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrində birinci mərtəbədə yerləşdirilir. Zalın ölçüləri bədən tərbiyəsi və idman fənni üzrə tədris proqramının tam yerinə yetirilməsinin və dərsləndirən idman məşğələlərinin aparılmasının mümkünlüyünü nəzərdə tutmalıdır. İdman zalının sahəsi 12 m x 18 m və ya 12 m x 24 m, hündürlüyü isə 6,0 m-dən az olmayaraq qəbul edilir.

3.3.24. İdman zalının nəzdində zalın ölçüsündən asılı olaraq, sahəsi 16-32 m² olan ləvazimat otağı, hər birinin sahəsi 10,5 m² olan oğlanlar və qızlar üçün soyunma-geyinmə otaqları, hər birinin sahəsi 9 m² olan duş kabinetləri, hər birinin sahəsi 8 m² olan qızlar və oğlanlar üçün sanitariya qovşaqları, sahəsi 9 m² olan təlimatçı otağı nəzərdə tutulur.

3.3.25. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrində kiçikkalibrli silahdan atıcılıq üçün 25 metrlik qapalı tədris tiri nəzərdə tutulmalıdır.

3.3.26. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrində tibbi xidmət otaqlarının tərkibi və sahəsi 11 nömrəli cədvələ uyğun müəyyənləşdirilir:

11 nömrəli cədvəl

Otaqlar	Şagirdlərin sayına görə sahəsi (m ² -lə)	
	1000-ə qədər	1000-dən yuxarı
Tibb məntəqəsi müdirinin və növbətçisinin otağı	-	-
Terapevt kabineti (qəbul otağı ilə)	12	14
Prosedur otağı	14	18
Stomatoloq kabineti	14	14
Fizioterapiya kabineti	-	-

3.3.27. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələri layihələndirilərkən vestibül, qarderob, tənəffüs zalı və təsərrüfat otaqları, eləcə də ayaqyolu və hamamda hər şagirdə 0,6 m² sahə və 30 qadına 1 unitaz nəzərdə tutulur.

3.3.28. Tutumu 1000 yerə qədər olan ilk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrində qadın ayaqyolunda 2,9 m²-lik şəxsi gigiyena kabinəsi (gigiyenik duş, 1 unitaz, 1 əlüzüyan) nəzərdə tutulur.

3.3.29. Hava axını həcmnin müəyyənləşdirilməsi üçün kimya profilli otaqlarda sorucu şkafların sayı üzrə iş əmsalı tutumu 50 yerə qədər olan ilk peşə-ixtisas təhsili müəssisələri üçün 0,9, 50-100 yer tutumlu müəssisələr üçün 0,8, 100 yerdən artıq tutumu olan müəssisələr üçün 0,7, digər profilli tədris otaqları üçün isə quraşdırılmış sorucu şkafların sayından asılı olmayaraq 0,7 nəzərdə tutulur.

3.3.30. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrində bir şagird üçün ümumi sahə və inşaat həcmnin xüsusi göstəriciləri 12 nömrəli cədvələ uyğun müəyyənləşdirilir:

12 nömrəli cədvəl

Şagirdlərin sayı	Sahə norması (m ² -lə)	Ümumi sahə (m ² -lə)	İnşaat həcmi (m ³ -lə)
500-qədər	9,9	13,7	62,5
500-700	8,3	11,3	50,5
700-900	7,9	10,5	46,5

Qeyd. Xüsusi göstəricilərə təlim-istehsalat emalatxanaları korpusunda yerləşdirilmiş iri avadanlıqlı laboratoriyalar, təlim tirləri, üzgüçülük hovuzları, yataqxanalar daxil edilməmişdir.

3.3.31. Xüsusi göstəricilər mədəniyyət, incəsənət, səhiyyə, bədən tərbiyəsi, eləcə də xüsusi tərbiyə rejimli müəssisələrə aid edilmir.

3.3.32. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrində tədris kabinetləri və laboratoriyalarda avadanlıqlar arasındakı məsafə 13 nömrəli cədvələ uyğun müəyyənləşdirilir:

13 nömrəli cədvəl

Avadanlıqlar	Məsafə norması (sm-lə)
1	2
Auditoriya stolu sıraları arası	70-dən az olmayaraq
Çertyoj stolu sıraları, eləcə də cüt qoyulmuş auditoriya stolu sıraları arası	70-dən az olmayaraq
Axırncı auditoriya çertyoj stolu sırasından arxa divara, yaxud şkaflar model və maketlərədək, birinci auditoriya stolu sırasından nümayiş stoluna qədər	80-dən az olmayaraq
Axırncı laboratoriya stolu sırasından arxa divara, yaxud divar şkaflarınadək	100-dən az olmayaraq
Eyni işçi sırasında laboratoriya stolları arası	80-dən az olmayaraq
Birinci auditoriya stolu sırasından yazı lövhəsinədək	255

Qoşa qoyulmuş auditoriya stolları arası	10
Qoşa qoyulmuş çertyoj stolları arası	40
Laboratoriya stolundan təchiz edilməmiş yan divaradək	50-dən az olmayaraq
Auditoriya və çertyoj stolundan yan divara və ya divar şkaflarına, yaxud əyani vəsaitlərədək	50-dən az olmayaraq
Stollararası keçid	70-dən az olmayaraq
Laboratoriya stolları, su çanağı və divar, şkof, yaxud avadanlıqlar arasından keçid	140-dən az olmayaraq
Baxış bucağı (dərəcə ilə)	30-35

3.4. İsidilmə və ventilyasiya sistemlərinə dair tələblər

3.4.1. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrində havanın isidilməsi və ventilyasiya sistemləri ictimai binaların isidilməsinə, ventilyasiyasına və kondisiyalaşdırılmasına dair normativ sənədlərə uyğun layihələndirilməlidir. Binaların istilik təchizatı mərkəzləşdirilmiş şəkildə və ya yerli qazanxanalardan təmin edilə bilər.

3.4.2. Qızdırıcı cihazlar kimi radiator elementlərindən istifadə olunur. Qızdırıcı cihazlar asanlıqla çıxarılan taxta çərçivələrlə örtülür, pəncərə oyuğunun altında yerləşdirilərək, temperatur tənzimləyiciləri ilə təchiz edilir. Qızdırıcı cihazların səthinin orta temperaturu 800C-dən artıq olmamalıdır.

3.4.3. İstilik və ventilyasiya sistemləri otaqlarda temperaturun hesablanan səviyyəsini və 40-60 faiz səviyyəsində nisbi rütubəti təmin etməlidir.

3.4.4. Ayaqyolunda, mətbəxdə, duş kabinələrində, laboratoriyalarda və emalatxanalarda sorucu mexaniki ventilyasiya sistemi quraşdırılır.

3.5. Təbii və süni işıqlandırma

3.5.1. Tədris otaqlarında yandan soltərəfli işıqlandırma nəzərdə tutulur.

3.5.2. Tədris prosesi həyata keçirilən emalatxanalarda, akt və idman zallarında yandan ikitərəfli təbii işıqlandırma tətbiq olunur.

3.5.3. Tədris otaqlarının süni işıqlandırılmasında əsasən lüminessensiya lampalarından istifadə olunur.

3.6. Su təchizatı və kanalizasiya sistemlərinə dair tələblər

3.6.1. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrinin binaları qüvvədə olan tikinti normalarının tələblərinə uyğun olaraq təsərrüfat-ıçməli, yanğın əleyhinə, isti su, kanalizasiya və su axıdılma sistemləri ilə təchiz olunur.

3.6.2. Bufetlərin, əlüzyuyanların, sanitar qovşaqlarının, tibb məntəqəsinin daimi soyuq və isti su ilə təmin olunması nəzərdə tutulur.

3.6.3. Mərkəzləşdirilmiş kanalizasiya sistemi olmayan rayonlarda yerləşən ilk peşə-ixtisas təhsili müəssisələri həyətdə müvafiq tutumlu çirkab su anbarları (septik) layihələndirilməklə, daxili kanalizasiya sistemi ilə təchiz edilməlidir.

4. Orta ixtisas təhsili müəssisələri

4.1. Ümumi müddəalar

4.1.1. Orta ixtisas təhsili müəssisələri kadr hazırlığı aparılacaq ixtisasların və onlara uyğun fakültələrin istiqamətlərinə uyğun olaraq layihələndirilir.

4.1.2. Orta ixtisas təhsili müəssisəsinin ümumi forması ayrılmış torpaq sahəsindən və bu torpaq sahəsində yerləşən mövcud binaların fəza tutumundan asılı olaraq müəyyənləşdirilir.

4.2. Torpaq sahəsinə olan tələblər

~~4.2.1. Orta ixtisas təhsili müəssisələrinin binaları şəhərlərin məhəllədaxili ərazilərindən, nəqliyyat vasitələrinin müntəzəm hərəkət etdiyi magistral yollardan və məhəllələrarası keçidlərdən 100-170 m məsafədə yerləşdirilir.~~

~~4.2.2. Orta ixtisas təhsili müəssisələrinin avtomobil nəqliyyatının aralıq hərəkət etdiyi məhəllədaxili keçidlərdə yerləşdirilməsinə yalnız müəssisənin yerləşəcəyi keçidə qədər olan məsafə 20 m-dən çox olduqda yol verilir.~~

4.2.3. Yaşayış, istehsalat, tibb müəssisələrindən, nəqliyyat vasitələrinin saxlanması və xidməti obyektlərindən orta ixtisas təhsili müəssisələrinə qədər olan məsafə şəhər və qəsəbə yaşayış məskənlərinin planlaşdırılması və tikilib abadlaşdırılmasına dair normalara və sanitariya normalarına uyğun müəyyənləşdirilir.

4.2.4. Orta ixtisas təhsili müəssisəsinin planı və mərtəbələrinin sayı onun üçün ayrılmış torpaq sahəsinə, təhsil alacaq tələbələrin sayına və ixtisaslara uyğun olaraq müəyyənləşdirilir.

4.3. Binalara və otaqlara olan tələblər

4.3.1. Orta ixtisas təhsili müəssisəsinin əsas binası nəqliyyat hərəkət edən yoldan 25 metr məsafədə, binanın önündə açıq meydan nəzərdə tutulmaqla yerləşdirilməlidir.

4.3.2. Binada tələbələrin məşğələ otaqları və auditoriyaların pəncərələri cənuba istiqamətləndirilməlidir.

4.3.3. Orta ixtisas təhsili müəssisəsinin ərazisində tələbələrin təhsil aldığı auditoriyalardan normaya uyğun məsafədə idman meydançaları, yaşıllıq zolağı əhatəsində passiv istirahət üçün sahələr, binanın özündə isə müasir tələblərə cavab verən idman kompleksi, qıraət zalı və yeməxana nəzərdə tutulmalıdır.

4.3.4. Orta ixtisas təhsili müəssisəsində tədrisin yönümünə uyğun olaraq təcrübə otaqları və laboratoriyalar nəzərdə tutulmalıdır.

4.3.5. Fakültə üzrə 300 nəfərlik aşağıdakı ölçüdə və sayda 12 auditoriya layihələndirilir:

4.3.5.1. hər biri 80 m² olmaqla, 50 nəfərlik 4 auditoriya;

4.3.5.2. hər biri 30 m² olmaqla, 15-25 nəfərlik 8 auditoriya.

4.3.6. Fakültənin tam fəaliyyəti üçün aşağıda göstərilən istifadə sahələri zəruridir:

4.3.6.1. direktor otağı — 50 m²;

4.3.6.2. direktor müavininin otağı — 35 m²;

4.3.6.3. şöbə müdirləri üçün fakültələrin sayına uyğun olaraq otaqlar— 35 m².

4.3.7. Orta ixtisas təhsili müəssisəsinin binasına bitişik inşa olunmuş idman zalı birinci mərtəbədə yerləşdirilir. Zalın ölçüləri bədən tərbiyəsi və idman fənni üzrə tədris proqramının tam yerinə yetirilməsinin və dərslənkənar idman məşğələlərinin aparılmasının mümkünlüyünü nəzərdə tutmalıdır. İdman zalının sahəsi 12 m x 18 m və 12 m x 24 m, hündürlüyü isə 6,0 m-dən az olmayaraq qəbul edilir.

4.3.8. İdman zalının nəzdində idman zalının ölçüsündən asılı olaraq, sahəsi 16-32 m² olan ləvazimat otağı, hər birinin sahəsi 10,5 m² olan oğlanlar və qızlar üçün soyunma-geyinmə otaqları, hər birinin sahəsi 9 m² olan duş kabinələri, hər birinin sahəsi 8 m² olan oğlanlar və qızlar üçün sanitariya qovşaqları, sahəsi 9 m² olan təlimatçı otağı nəzərdə tutulur.

4.3.9. Fakültələrin istiqamətindən asılı olaraq, orta ixtisas təhsili müəssisələrində bədən tərbiyəsi və idman təyinatlı otaqların tərkibinə trenajor sahəsinin, eləcə də üzgüçülük hovuzunun da daxil edilməsi zəruridir.

4.3.10. Akt zalının ölçüləri bir yerə 0,65 m², oturmaq yerlərinin sayı isə müəssisədə təhsil alan tələbələrin ümumi sayının 60 faizi ilə müəyyən olunur. Akt zalında hər birinin sahəsi 10 m² olan ayaqyolular, dekorasiya və butaforiya otaqları, musiqi alətləri anbarı və geyimlərin saxlandığı anbar nəzərdə tutulur.

4.3.11. Kitabxanaların növü orta ixtisas təhsili müəssisəsinin təyinatından və tutumundan asılıdır və sahəsi bir tələbəyə 0,8 m² hesablanaraq qəbul edilməlidir.

4.3.12. Orta ixtisas təhsili müəssisələrinin kitabxanalarında tələbələrin fərdi məşğələləri üçün zəruri şəraiti təmin edən texniki tədris vasitələrinin bütün növləri ilə təchiz olunmuş məlumat-informasiya mərkəzi nəzərdə tutulur.

4.3.13. Kitabxanada oxu zalı, informasiya məntəqəsi (ədəbiyyatın verilməsi və qəbulu sahəsi), kataloqlarla iş yeri, açıq istifadə fondları, qapalı saxlanma fondları, texniki tədris vasitələri ilə fərdi məşğələlər aparılan kabinetlər və arabalar saxlanan sahələr nəzərdə tutulur.

4.3.14. Orta ixtisas təhsili müəssisələrinin binasının hər mərtəbəsində oğlanlar və qızlar üçün kilidsiz qapılı kabinetlərlə təchiz olunmuş sanitariya qovşaqları nəzərdə tutulur. Bu qovşaqlarda sanitariya-texniki cihazların sayı 30 qıza 1 unitaz və 1 əlüzyuyan, 40 oğlana 1 unitaz, 1 əlüzyuyan və 1 pissuar hesabı ilə müəyyən olunur. Oğlanlar və qızlar üçün nəzərdə tutulan sanitariya qovşaqlarının ümumi sahəsi bir tələbəyə 0,1 m-dən az olmayaraq qəbul edilməlidir. Orta ixtisas təhsili müəssisəsinin işçi heyəti üçün ayrıca qovşaq layihələndirilir. Bundan başqa, təhsil alan qızlar üçün şəxsi gigiyena otağı təşkil olunmalıdır. Bu otağın ümumi sahəsi 3 m² və 70 nəfərə xidmət üçün nəzərdə tutulmalıdır.

4.3.15. Orta ixtisas təhsili müəssisəsində təxliyyə yolları tədris otaqlarının, idman zallarının, akt zallarının qarşısından, yəni ən çox adam yığılan yerlərdən keçməlidir. Zirzəmidən çıxışlar əsas pilləkən qəfəsindən kənarında nəzərdə tutulur. Ən uzaq nöqtədən qapıya qədər məsafə 27 m-dən çox olmamalıdır.

4.3.16. Yanğın üçün su anbarlarının həcmi binaların tikinti həcminə görə müəyyən olunur.

4.3.17. Orta ixtisas təhsili müəssisəsində xammalla işləyən yeməxanada isti sex, soyuq qəlyanaltılar sahəsi, ət və balıq emalı sahəsi, qənnadı və tərəvəz sexləri, yeməxana və mətbəx qab-qacağının yuyulması sahələri, quru ərzaq və tərəvəz anbarları, ət və xüsusilə tez xarab olan məhsulların saxlanması üçün soyuducular, qida blokunun əməkdaşları üçün otaqlar və sanitariya qovşağı, yük anbarı, qida tullantıları üçün soyuducu kamera nəzərdə tutulur.

4.3.18. Yarımfabrikatlarla işləyən yeməxananın tərkibinə isti xörəklərin bişirildiyi sex, tədarük otağı, yeməxana və mətbəx qab-qacağının yuyulması sahələri, quru ərzaq və tərəvəz anbarları, yarımfabrikatlar üçün soyuducu kameralar, qida blokunun işçi heyəti üçün otaqlar, yükvurma və boşaltma anbarı, qida tullantıları üçün soyuducu kamera daxildir.

4.3.19. Paylama bufetinin tərkibinə yükvurma sahəsi, soba və soyuducu şkaflarla təchiz olunmuş qidanın qızdırılması üçün otaq, marmitlə təchiz edilmiş paylama sahəsi, qab-qacağın, qutu və yeşiklərin yuyulması sahəsi, yardımçı və əsas heyət üçün otaqlar daxildir.

4.3.20. Orta ixtisas təhsili müəssisələrində bufetlərin və yeməxanaların nəzdində tələbələrin iki növbədə 100 faiz yerləşdirilməsi əsas qəbul edilməklə, ümumi sahəsi bir yerə 1,3 m² hesablanmış yemək qəbulu zalı nəzərdə tutulur. Yeməxananın nəzdində 20 oturmaq yeri üçün 1 əlüzyuyan quraşdırılır. Əlüzyuyanlar yemək qəbulu zalına apararı geniş keçiddə, dəhlizdə və zalın bilavasitə yaxınlığında ayrılmış sahədə yerləşdirilə bilər.

4.4. İsidilmə və ventilyasiya sistemlərinə dair tələblər

4.4.1. Orta ixtisas təhsili müəssisələrində havanın isidilməsi və ventilyasiya sistemləri ictimai binaların isidilməsinə, ventilyasiyasına və kondisiyalaşdırılmasına dair normativ sənədlərə uyğun layihələndirilməlidir. Binaların istilik təchizatı mərkəzləşdirilmiş şəkildə və ya yerli qazanxanalardan təmin oluna bilər.

4.4.2. Qızdırıcı cihazlar kimi radiatorlar, qapaqlı konvektorlar, beton panellərdə quraşdırılmış boruşəkilli qızdırıcı elementlər istifadə oluna bilər. Qızdırıcı cihazlar asanlıqla çıxarılan taxta çərçivələrlə örtülür, pəncərə oyuğunun altında yerləşdirilərək, temperatur tənzimləyiciləri ilə təchiz edilir. Qızdırıcı cihazların səthinin orta temperaturu 80°C-dən artıq olmamalıdır.

4.4.3. İstilik və ventilyasiya sistemləri otaqlarda temperaturun hesablanan səviyyəsini və 40-60 faiz səviyyəsində nisbi rütubəti təmin etməlidir.

4.4.4. Ayaqyolunda, mətbəxdə, duş kabinələrində, laboratoriyalarda və emalatxanalarda sorucu mexaniki ventilyasiya sistemi quraşdırılır.

4.5. Təbii və süni işıqlandırma

4.5.1. Orta ixtisas təhsili müəssisələrinin tədris otaqları təbii işıqlanmaya malik olmalıdır. İstisna olaraq, idman alətləri otağının, əlüzuyuyan və duş kabinələrinin, anbar otaqlarının (tezalışan mayelərin saxlandığı sahələrdən başqa), kitabxananın, qazanxana, su və kanalizasiya sistemləri üçün nasosxananın və dezinfeksiyaedici vasitələr saxlanan otaqların təbii işıqlanma olmadan layihələndirilməsinə yol verilir.

4.5.2. Tədris otaqlarında yandan soltərəfli işıqlandırma nəzərdə tutulmalıdır. Uzunluğu 6 m-dən artıq olan tədris otaqlarında ikitərəfli işıqlandırma zamanı tavandan hündürlüyü 2,2 m-dən az olmayan sağtərəfli işıqlandırma qurğusu quraşdırılmalıdır. Bu zaman əsas işıq selinin tələbələrin önündən və arxasından istiqamətləndirilməsinə yol verilməməlidir.

4.5.3. Tədris prosesi həyata keçirilən emalatxanalarda, akt və idman zallarında da ikitərəfli yandan təbii və kombinasiyalı işıqlandırma (yuxarı və yan tərəfdən) tətbiq oluna bilər.

4.5.4. Yandan birtərəfli təbii işıqlandırma zamanı tədris otaqlarında təbii işıqlanma əmsalı 1,5 faiz təşkil etməlidir (ışıq oyuqlarına əks istiqamətdə, divardan 1 m məsafədə).

4.5.5. Tədris otaqlarının qeyri-bərabər təbii işıqlanması 3:1 nisbətindən artıq olmamalıdır.

4.5.6. Tədris otaqlarının pəncərələrinin səmti üfün cənub, cənub-şərq və şərq istiqamətlərinə doğru olmalıdır. Rəsmxət və rəsm fənlərinin tədris olunduğu otaqların pəncərələri, eləcə də mətbəxin səmti üfün şimal səmtinə istiqamətləndiyi halda, informatika otağının səmti şimala və şimal-şərqə yönəldilməlidir.

4.5.7. Tədris otaqlarının işıq düşən pəncərələri jalüz tipli günəşdən mühafizə qurğuları ilə və divarların, mebelin rəngi ilə uzlaşan açıq tonlu parçadan hazırlanmış pərdələrlə təchiz olunur.

4.6. Su təchizatı və kanalizasiya sistemlərinə dair tələblər

4.6.1. Orta ixtisas təhsili müəssisələrinin binaları qüvvədə olan tikinti normalarına və digər standartların tələblərinə uyğun olaraq təsərrüfat-ıçməli, yanğın əleyhinə, isti su, kanalizasiya və su axıdılma sistemləri ilə təchiz edilir.

4.6.2. Orta ixtisas təhsili müəssisələrində mərkəzləşdirilmiş su təchizatı və kanalizasiya sistemləri quraşdırılmalıdır.

4.6.3. Orta ixtisas təhsili müəssisələri qüvvədə olan standartlara və sanitar-epidemioloji tələblərə cavab verən keyfiyyətli ıçməli su ilə təmin olunmalıdır.

5. Ali təhsil müəssisələri

5.1. Ümumi müddəalar

5.1.1. Ali təhsil müəssisələri kadr hazırlığı nəzərdə tutulmuş ixtisasların və onlara uyğun fakültələrin yönümünə müvafiq olaraq layihələndirilir.

5.1.2. Ali təhsil müəssisəsinin ümumi forması ayrılmış torpaq sahəsindən və bu torpaq sahəsində yerləşən binaların fəza tutumundan asılı olaraq müəyyənləşdirilir.

5.2. Torpaq sahəsinə olan tələblər

~~5.2.1. Ali təhsil müəssisələrinin binaları şəhərlərin məhəllədaxili ərazilərindən, nəqliyyat vasitələrinin müntəzəm hərəkət etdiyi magistral yollardan və məhəllələrarası keçidlərdən 100-170 m məsafədə yerləşdirilir. Avtomobil nəqliyyatının aralıq hərəkət etdiyi məhəllədaxili keçidlərdə ali təhsil müəssisələrinin yerləşdirilməsinə, yalnız müəssisə yerləşən keçidə qədər olan məsafə 20 m-dən çox olduqda yol verilir.~~

5.2.2. Yaşayış binalarından, istehsalat və tibb müəssisələrindən, nəqliyyat vasitələrinin saxlanması və xidməti obyektlərdən ali təhsil müəssisələrinə qədər olan məsafə şəhər və qəsəbə yaşayış məskənlərinin planlaşdırılması və tikilib abadlaşdırılmasına dair normalara, obyektlərin sanitariya təsnifatına və sanitariya normalarına uyğun müəyyənləşdirilir.

5.2.3. Ali təhsil müəssisəsinin planı və mərtəbələrinin sayı həmin müəssisə üçün ayrılmış torpaq sahəsindən, təhsil alacaq tələbələrin sayından və ixtisasından asılı olaraq müəyyənləşdirilir.

5.3. Binalara və otaqlara olan tələblər

5.3.1. Ali təhsil müəssisəsinin əsas binası nəqliyyat vasitələri hərəkət edən yoldan 25 metr məsafədə, binanın önündə açıq meydan nəzərdə tutulmaqla yerləşdirilməlidir. Binada məşğələ otaqlarının və auditoriyaların pəncərələri cənuba istiqamətləndirilməlidir.

5.3.2. Ali təhsil müəssisəsinin ərazisində tələbələrin təhsil aldığı auditoriyalardan normaya uyğun məsafədə idman meydançaları, yaşıllıq zolağı, əhatəsində passiv istirahət üçün sahələr, binanın özündə isə müasir tələblərə cavab verən idman kompleksi, qiraət zalı və yeməcxana nəzərdə tutulmalıdır.

5.3.3. Ali təhsil müəssisəsində tədrisin yönümünə uyğun təcrübə otaqları və laboratoriyalar nəzərdə tutulmalıdır.

5.3.4. Ali təhsil müəssisələrində fakültə üzrə 500 nəfərlik 20 auditoriya layihələndirilir ki, bunlar da aşağıdakı kimi nəzərdə tutulur:

5.3.4.1. hər biri 130 m² olmaqla, 100 nəfərlik 2 auditoriya;

5.3.4.2. hər biri 75 m² olmaqla, 50 nəfərlik 10 auditoriya;

5.3.4.3. hər biri 38-55 m² olmaqla, 15-25 nəfərlik 8 auditoriya.

5.3.5. Fakültənin tam fəaliyyəti üçün eyni zamanda aşağıda göstərilən istifadə sahələri zəruridir:

5.3.5.1. hər biri 50 m² olmaqla, 6 kafedra;

5.3.5.2. hər biri 40 m² olmaqla, dekanatlıq və ictimai təşkilatlar üçün 5 otaq.

5.3.6. Fakültənin ixtisas tədrisindən asılı olaraq, hər biri 20 m² olmaqla, 10 fərdi məşğələ otağının layihələndirilməsi də nəzərdə tutulur.

5.3.7. Ali təhsil müəssisəsində binaya bitişik inşa olunmuş idman zalı birinci mərtəbədə yerləşdirilir. Zalın ölçüləri bədən tərbiyəsi və idman fənni üzrə tədris proqramının tam yerinə yetirilməsinin və dərsləndirən idman məşğələlərinin aparılmasının mümkünlüyünü əks etdirməlidir. İdman zalının sahəsi 12 m x 24 m və ya 18 m x 30 m, hündürlüyü isə 6 m-dən az olmayaraq qəbul edilməlidir.

5.3.8. İdman zalının nəzdində idman zalının ölçüsündən asılı olaraq, sahəsi 16-32 m² olan ləvazimat otağı, hər birinin sahəsi 10,5 m² olan oğlanlar və qızlar üçün soyunma-geyinmə otaqları, hər birinin sahəsi 9 m² olan duş kabinələri, hər birinin sahəsi 8 m² olan qızlar və oğlanlar üçün sanitariya qovşaqları, sahəsi 9 m² olan təlimatçı otağı nəzərdə tutulur.

5.3.9. Bədən tərbiyəsi və idman təyinatlı otaqların tərkibinə trenajor sahəsinin, həmçinin üzgüçülük hovuzunun daxil edilməsi zəruridir.

5.3.10. Akt zalının ölçüləri bir yerə 0,65 m² hesablanmaqla, oturacaq yerlərinin sayı və müəssisədə təhsil alan tələbələrin ümumi sayının 60 faizi ilə müəyyən olunur. Akt zalında hər birinin sahəsi 10 m² olan ayaqyolular, sahəsi 27 m² olan kino-proyeksiya otağı, sahəsi 10 m² olan

dekorasiya və butaforiya otaqları, musiqi alətləri anbarı və sahəsi 10 m² olan geyimlərin saxlandığı anbar nəzərdə tutulur.

5.3.11. Kitabxanaların növü ali təhsil müəssisəsinin təyinatından və tutumundan asılı olaraq müəyyənləşdirilir. Ayrı-ayrı fənlərin dərindən tədris olunduğu ali təhsil müəssisələrinin kitabxanalarında tələbələrin fərdi məşğələləri üçün zəruri şəraiti təmin edən, texniki tədris vasitələrinin bütün növləri ilə təchiz olunmuş məlumat-informasiya mərkəzi nəzərdə tutulur.

5.3.12. Kitabxananın sahəsi bir tələbəyə 0,6 m² hesablanmaqla müəyyən edilməlidir.

5.3.13. Kitabxanada oxucu yerləri, informasiya məntəqəsi (ədəbiyyatın verilməsi və qəbulu sahəsi), kataloqlarla iş yeri, açıq istifadə fondları, qapalı saxlanma fondları, texniki tədris vasitələri ilə fərdi məşğələlər aparılan kabinetlər və arabalar saxlanan sahələr nəzərdə tutulur.

5.3.14. Ali təhsil müəssisələrinin binalarının hər mərtəbəsində oğlanlar və qızlar üçün kilidsiz qapılı kabinələri olan sanitariya qovşaqları nəzərdə tutulur. Sanitar-texniki cihazların sayı 30 qıza 1 unitaz və 1 əlüzyuyan, 40 oğlana 1 unitaz, 1 əlüzyuyan və 1 pissuar hesabı ilə müəyyən olunur. Oğlanlar və qızlar üçün nəzərdə tutulan sanitariya qovşaqlarının ümumi sahəsi bir tələbəyə 0,1 m-dən az olmayaraq qəbul edilməlidir. İşçi heyəti üçün ayrıca sanitariya qovşağı layihələndirilir. Əlavə olaraq, təhsil alan qızlar üçün şəxsi gigiyena kabineti təşkil olunmalıdır. Bu otağın ümumi sahəsi 3 m² olmalı və 70 nəfərə xidmət üçün nəzərdə tutulmalıdır.

5.3.15. Ali təhsil müəssisələrində təxliyyə yolları tədris otaqlarının, idman və akt zalının qarşısından, yəni ən çox adam yığılan yerlərdən keçməlidir. Zirzəmidən çıxışlar əsas pilləkən qəfəsindən kənarda nəzərdə tutulur. Ən uzaq nöqtədən qapıya qədər məsafə 27 m-dən çox olmamalıdır.

5.3.16. Yanğın üçün su anbarlarının tutumu binaların sahəsinə görə müəyyən olunur.

5.3.17. Ali təhsil müəssisəsinin xammalla işləyən yeməxanasında isti sex, soyuq qəlyanaltılar sahəsi, ət və balıq emalı sahəsi, qənnadı və tərəvəz sexləri, yeməxana və mətbəx qab-qacağının yuyulması sahələri, quru ərzaq və tərəvəz anbarları, ət və xüsusilə tez xarab olan məhsulların saxlanması üçün soyuducular, qida blokunun əməkdaşları üçün otaqlar və sanitariya qovşağı, yük anbarı, qida tullantıları üçün soyuducu kamera nəzərdə tutulur.

5.3.18. Yarımfabrikatlarla işləyən yeməxananın tərkibinə isti xörəklərin bişirildiyi sex, tədarük otağı, yeməxana və mətbəx qab-qacağının yuyulması sahələri, quru ərzaq və tərəvəz anbarları, yarımfabrikatlar üçün soyuducu kameralar, qida blokunun işçi heyəti üçün otaqlar, yükvurma və boşaltma anbarı və qida tullantıları üçün soyuducu kamera daxildir.

5.3.19. Paylama bufetinin tərkibinə yükvurma sahəsi, soba və soyuducu şkaflarla təchiz olunmuş qidanın qızdırılması üçün otaq, marmitlə təchiz edilmiş paylama sahəsi, qab-qacağın, qutu və yeşiklərin yuyulması sahəsi, yardımçı və əsas heyət üçün otaqlar daxildir.

5.3.20. Ali təhsil müəssisələrində bufetlərin və yeməxanaların nəzdində tələbələrin 2 növbədə 100 faiz yerləşdirilməsi əsas qəbul edilməklə, ümumi sahəsi 1 yerə 1,6 m² hesablanmış yemək qəbulu zalı nəzərdə tutulur. Yeməxanada 20 oturacaq yeri üçün 1 əlüzyuyan quraşdırılır. Əlüzyuyanlar yemək qəbulu zalına aparan geniş keçiddə, dəhlizdə və zalın bilavasitə yaxınlığında ayrılmış sahədə yerləşdirilməlidir.

5.4. İsidilmə və ventilyasiya sistemlərinə dair tələblər

5.4.1. Ali təhsil müəssisələrində havanın isidilməsi və ventilyasiya sistemləri ictimai binaların isidilməsinə, ventilyasiyasına və kondisiyalaşdırılmasına dair normativ sənədlərə uyğun layihələndirilməlidir. Binaların istilik təchizatı mərkəzləşdirilmiş və ya yerli qazanxanalardan təmin oluna bilər.

5.4.2. Qızdırıcı cihazlar kimi radiatorlar, qapaqlı konvektorlar, beton panellərdə quraşdırılmış boruşəkili qızdırıcı elementlər istifadə olunur. Qızdırıcı cihazlar asanlıqla çıxarılan taxta çərçivələrlə örtülür, pəncərə oyuğunun altında yerləşdirilərək temperatur tənzimləyiciləri ilə təchiz edilir. Qızdırıcı cihazların səthinin orta temperaturu 80°C-dən artıq olmamalıdır.

5.5. Təbii və süni işıqlandırma

5.5.1. Ali təhsil müəssisələrinin tədris otaqları təbii işıqlanmaya malik olmalıdır. İdman alətləri otağının, əlüzüyan və duş kabinələrinin, anbar otaqlarının (tezalışan mayələrin saxlandığı sahələrdən başqa), kitabxananın, qazanxana, su və kanalizasiya sistemləri üçün nasosxananın, dezinfeksiyaedici vasitələr saxlanan otağın təbii işıqlanma olmadan layihələndirilməsinə yol verilir.

5.5.2. Tədris otaqlarında yandan soltərəfli işıqlandırma nəzərdə tutulmalıdır. Uzunluğu 6 m-dən artıq olan tədris otaqlarında ikitərəfli işıqlandırma zamanı tavandan hündürlüyü 2,2 m-dən az olmayan sağtərəfli işıqlandırma qurğusu quraşdırılmalıdır. Bu zaman əsas işıq selinin tələblərin önündən və arxasından istiqamətləndirilməsinə yol verilməməlidir.

5.5.3. Tədris prosesi həyata keçirilən emalatxanalarda, akt və idman zallarında ikitərəfli yandan təbii və kombinasiyalı işıqlandırma (yuxarı və yan tərəfdən) tətbiq olunur. Yandan birtərəfli təbii işıqlandırma zamanı tədris otaqlarında təbii işıqlanma əmsalı 1,5 faiz təşkil etməlidir (ışıq oyuqlarına əks istiqamətdə yerləşən divardan 1 m məsafədə).

5.5.4. Auditoriyaların qeyri-bərabər təbii işıqlanması 3:1 nisbətindən artıq olmamalıdır.

5.5.5. Tədris otaqlarının pəncərələri üfün cənub, cənub-şərq və şərq istiqamətlərinə doğru yönəldilməlidir. Rəsmxət və rəsm fənlərinin tədris olunduğu otaqların pəncərələri, eləcə də mətbəx üfün şimal səmtinə, informatika otağı şimala və şimal-şərqə istiqamətləndirilməlidir.

5.5.6. Tədris otaqlarının işıq düşən pəncərələri jalüz tipli günəşdən mühafizə qurğuları ilə və divarların, mebelin rəngi ilə uzlaşan, açıq tonlu parçadan hazırlanmış pərdələrlə təchiz olunur.

5.6. Su təchizatı və kanalizasiya sistemlərinə dair tələblər

5.6.1. Ali təhsil müəssisələrinin binaları qüvvədə olan tikinti normalarının tələblərinə uyğun olaraq təsərrüfat-icməli, yanğın əleyhinə, isti su, kanalizasiya və su axıdılma sistemləri ilə təchiz edilir.

5.6.2. Ali təhsil müəssisələrində mərkəzləşdirilmiş su təchizatı və kanalizasiya sistemləri quraşdırılmalıdır.

5.6.3. Ali təhsil müəssisələri qüvvədə olan standartlara və sanitar-epidemioloji tələblərə cavab verən keyfiyyətli icməli su ilə təmin olunmalıdır.

II. Təhsil müəssisələrinin maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar

1. Məktəbəqədər təhsil müəssisələri

1.1. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin binalarının əsas otaqlarının təchizatı zamanı uşaqların yaş həddinə və boyuna dair sanitariya-gigiyenik və pedaqoji tələblər nəzərə alınmalıdır. Avadanlıqlarda və mebellərdə qüsurlar mövcud olduqda, onların istifadəsinə yol verilmir.

1.2. Orta, böyük və məktəbəhazırlıq qrupları üçün nəzərdə tutulmuş meydançalar oyun zamanı uşaqların yüksək fəallığı nəzərə alınaraq turnik, gimnastika divarı, pilləkən, yelləncək, labirintlər, mürəkkəb oyun konstruksiyaları və digər avadanlıqlarla təchiz olunur. Bu avadanlıqlar uşaqların yaşına və boyuna uyğun olmaqla yanaşı, onların keyfiyyətini və təhlükəsizliyini təsdiq edən sənədlərə də malik olmalıdır.

1.3. Avadanlığın səthində iti çıxıntılarının və üzə çıxan yivlərin olmasına yol verilmir. Avadanlığın hazırlanması zamanı ağırlığa tab gətirən yüksəkkeyfiyyətli materiallardan istifadə edilir. Konstruksiyaların səth örtüyü suya, yuyucu və dezinfeksiyaedici vasitələrin təsirinə davamlı materiallardan hazırlanmalıdır. Avadanlığın hazırlanmasında istifadə edilən polimer materiallar sanitar-epidemioloji rəyə malik olmalıdır.

1.4. Qəbul və soyunma-geyinmə otaqları uşaqların və işçi heyətinin üst paltarlarının saxlanması üçün şkaflarla təchiz edilir. Uşaqların üst paltarları və ayaqqabıları üçün nəzərdə tutulmuş şkaflar quruducu qurğularla təchiz olunur. Bu qurğular olmadıqda, xüsusi quruducu sistem quraşdırılır. Paltarlar və ayaqqabılar saxlanılan şkaflarda papaq və üst geyimləri üçün qarmaqlar və rəflər quraşdırılır. Hər bir şkaflar fərdi qaydada nişanlanır.

1.5. Körpələr qrupuna aid olan uşaqların müayinəsi və soyundurulub-geyindirilməsi üçün qəbul otağında bələmə və iş masaları, oturmaqalar, əlüzyuyan, anaların geyimləri üçün şkaflar quraşdırılır. Südəmə uşaqların qidalanması üçün ayrıca otağın təşkili nəzərdə tutulur.

1.6. Soyunub-geyinmə otağında gəzinti vaxtı istifadə edilən oyuncaqlar üçün xüsusi stellajlar quraşdırılır.

1.7. Körpələr qrupuna aid olan uşaqların qrup otağının işıqlı hissəsində hündürlüyü 0,4 m, uzun tərəfi pəncərələrə paralel və 1,0 m məsafədə yerləşən 6,0 m x 5,0 m ölçülü qrup maneji

quraşdırılır. Uşaqların döşəmədə iməkləməsi üçün kənarları məhdudlaşdırılmış sahə ayrılır. Eyni zamanda, hündürlüyü 0,8 m, sürüşmə enişinin uzunluğu 0,9 m olan oyun avadanlıqları və uzunluğu 1,5 m, eni 0,4 m, məhəccərlərinin hündürlüyü isə 0,45 m olan körpücük quraşdırılır.

1.8. Bufetin yaxınlığında 8-12 aylıq uşaqlar üçün bələmə masaları və uşaqların qidalanması üçün hərəkətli kreslolarla təchiz edilmiş xüsusi masalar quraşdırılır. Masanın hündürlüyü 0,7-0,75 m, oturacaqdan masanın yuxarı kənarına qədər hündürlük isə 0,2 m təşkil edir. Bələmə masası üzərində dəsmal üçün asılqan və əlüzyuyan nəzərdə tutulur. Bələmə masasının yanında çirkli ağların yığılması üçün xüsusi tutum qoyulur.

1.9. 1,5 və yuxarı yaşlı uşaqlar üçün nəzərdə tutulan otaqlarda masalar və oturacaqlar qrupdakı uşaqların sayına uyğun quraşdırılır. Kiçik və orta yaşlı uşaqlar üçün 4 yerlik masalar, yuxarı yaşlı və hazırlıq qruplarının uşaqları üçün səthi 30° mailliklə dəyişən 2 yerlik masalar nəzərdə tutulur.

1.10. Oturacaqlar və masalar eyni qrup mebelə aid olub nişanlanmalıdır. Körpə və məktəbəqədər yaşlı uşaqlar üçün mebel seçimi antropometrik göstəricilər nəzərə alınmaqla, 14 nömrəli cədvələ uyğun olaraq həyata keçirilir:

14 nömrəli cədvəl

Uşaqların boyuna görə qruplar (mm-lə)	Mebel qrupu	Masanın hündürlüyü (mm-lə)	Oturacağın hündürlüyü (mm-lə)
850-yə qədər	00	340	180
850-1000	0	400	220
1000-1150	1	460	260
1150-1300	2	520	300
1300-1450	3	580	340

1.11. Stolüstü oyunların təşkili məqsədi ilə 1,5-3,0 yaşlı uşaqlar üçün lentşəkilli pəncərəaltı və tədris masalarından istifadə edilir.

1.12. 1,5-3 yaşlı uşaq qrupları üçün asma nərdivan (hündürlüyü 1,0 m, eni 0,9 m, tirlər arasındakı məsafə 0,13 m), gimnastika divarı (hündürlüyü 1,5 m, eni 1,3 m, pillələr arasındakı məsafə 0,15 m), dırmanma qurğusu, tinli lövhələr, gimnastika skamyaları və digər idman avadanlıqları nəzərdə tutulmalıdır.

1.13. Körpə və məktəbəqədər yaşlı uşaqlar üçün 15 nömrəli cədvəldə göstərilən idman avadanlıqlarından istifadə edilməklə idman güşəsi təşkil olunur:

15 nömrəli cədvəl

Avadanlıqların növü və adı	Uşaqların yaşına görə avadanlıqların sayı	
	1-2 yaşlı	2-3 yaşlı
1	2	3

1. Sakit oyunlar və istirahət üçün avadanlıqlar		
Oyun masası	4-6	4-6
Uşaq skamyası	6-8	6-8
Böyüklər üçün skamya	1	1
Qumluq	2	2
2. Hərəkət fəaliyyəti və gimnastika üçün avadanlıqlar		
Təpəcikli maneş	1	1
Gimnastika nərdivanı olan seksiya		1
Topla oyunlar üçün elementlər dəsti olan seksiya		1
Maili nərdivan		1
Keçidli avadanlıq		1
Balansir		1
Yırğalanan kürsü	1-2	1-2
Çətir	1	1
Çətir (perqola)	1	1

Qeyd. Avadanlıqlar qrup meydançalarında oyun kompleksləri şəklində quraşdırılır.

1.14. Qrup otağının təchizatı zamanı aşağıdakı tələblərə riayət edilməlidir:

1.14.1. məşğələ masaları işıqsaçan divarın yaxınlığında, soltərəfli işıqlanmanın təmin edildiyi şəraitdə quraşdırılmalı;

1.14.2. solaxay uşaqlar üçün fərdi iş yerləri sağtərəfli işıqlandırma şəraitində təşkil edilməli;

1.14.3. dördyerlik masalar 2 sıradan artıq olmayaraq yerləşdirilməli;

1.14.4. ikiyerlik masalar 3 sıradan artıq olmayaraq yerləşdirilməli;

1.14.5. masaların sıraları arasındakı məsafə 0,5 m-dən az olmamalı;

1.14.6. masaların birinci sırasının işıqsaçan divardan məsafəsi 1,0 m təşkil etməli;

1.14.7. öndəki masadan divardakı yazı taxtasına qədər məsafə 2,5-3,0 m (görmə bucağı 45-dən az olmamalıdır) təşkil etməlidir.

1.15. Divardakı yazı taxtasının ölçüsü 0,75-1,5 m, yazı taxtasının aşağı kənarının döşəmə səthindən hündürlüyü isə 0,7-0,8 m təşkil etməlidir.

1.16. Məşğələ zamanı uşaqlar sağlamlıq, görmə və eşitmə səviyyələri nəzərə alınmaqla yerləşdirilir. Tez-tez soyuqdəymədən əziyyət çəkən uşaqlar pəncərə və qapılardan uzaqda, eşitmə və görmə qabiliyyəti zəif olan uşaqlar isə onların boyuna uyğun olaraq öndəki masalarda əyləşdirilirlər.

1.17. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin binalarında yerləşən tibb kabinetlərinin təchizatı 16 nömrəli cədvələ uyğun müəyyənləşdirilir:

16 nömrəli cədvəl

Tibbi avadanlıqların və ləvazimatların adı	Sayı (ədədlə)
1	2
Yazı masası	1
Oturacaqlar	4 - 6
Taxt	1
Dəftərxana şkafı	1 - 2
Aptek ləvazimatları şkafı	1
Şüşə qapaqlı tibb masası:	
peyvənd alətləri dəsti ilə	1
təcili yardım vasitələri ilə	1
Soyuducu (vaksin və dərman preparatları üçün)	1
Əlüzyu yan	1
Pedal olan qapaqlı vedrə	1
Tibbi tərəzi	1
Boyölçən avadanlıq	1
Uşaqlar üçün əl dinamometri (10 kq - 30 kq)	2
Oftalmoloji və otorinolarinqoloji müayinələr üçün masaüstü lampa	1
Rott aparatına salınmış, görmə itiliyinin müəyyən edilməsi üçün cədvəl	1
1 dptl linzalı uşaqlar üçün nəzərdə tutulan çərçivəli eynəklər (Drr 56-58 mm)	1
Uşaqlar üçün manjeti olan tonometr	1
Fonendoskop	2
Kiçik biks	2
İri biks	2
Rezin qaytan	4 - 6
2,0, 5,0 və 10,0 milliqramlıq birdəfəlik şprisələr (iynə ilə)	10 ədəd (hər birindən)
Maqqaş	1
Tibbi termometr	20 — 25
Qayçılar	2
Rezin isidici	1 - 2
Buz kisəciyi	1 - 2
Böyrəkvarı tabaq	5
Metal qaşiq	40
Şinlər (Kramer, Diterixs, plastmas (yuxarı ətraflar üçün))	1
Spirometr	1
Tubus kvartsı	1
Taxta plantoqraf	1

1.18. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar üçün doldurulmuş yumşaq və penalateks materialından hazırlanmış xovlu oyuncaqlardan yalnız didaktik tədris vəsaiti kimi istifadə edilməlidir.

1.19. Televiziya verilişlərinə və videofilmlərə tamaşa zamanı ekranının diaqonalı 59-69 sm olan televizorlardan istifadə edilməlidir. Televizorların yerləşdiyi hündürlük 1,0-1,3 m olmalıdır. Televiziya verilişlərinə tamaşa edərkən uşaqları ekrandan 2,0-3,0 m-dən yaxın olmayan, 5,0-5,5 m-dən uzaq olmayan məsafələrdə yerləşdirirlər. Oturacaqlar 4-5 sıra düzülməli (bir qrupa görə hesablanaraq), onlar arasındakı məsafə 0,5-0,6 m olmalı və uşaqlar boy səviyyəsi nəzərə alınmaqla əyləşdirilməlidirlər.

1.20. Kompüter sinfinin (kabinetinin) təchizatı və istismarı qüvvədə olan sanitariya qaydalarına və digər standartlara uyğun olmalıdır.

1.21. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində ekoloji guşələr təşkil olunduğu zaman (təbiət guşəsi, təbiət otaqları, fitobostan, fitobar) aşağıdakı tələblərə riayət edilməlidir:

1.21.1. heyvanlar və bitkilər uşaqlar və yaşlılar üçün təhlükə yaratmamalı, asan qulluqlu olmalı;

1.21.2. akvariumların, qəfəslərin, gül-çiçəklərin yerləşdirilməsi qaydası otaqda təbii işıqlanma səviyyəsini azaltmamalı;

1.21.3. xəstə və aqressiv heyvanların, zəhərli və tikanlı bitkilərin otaqlarda saxlanılmasına yol verilməməli;

1.21.4. heyvanlar yalnız baytar nəzarəti orqanlarının icazəsi əsasında qəbul edilməli (qeydiyyat alma, mütəmadi peyvəndlər, gigiyenik prosedurlar);

1.21.5. sahibsiz heyvanların qəbuluna yol verilməməli;

1.21.6. heyvanların seçimi uşaqların sağlamlıq vəziyyəti və yaşı nəzərə alınmaqla həyata keçirilməli;

1.21.7. əsas üstünlük havanı tozdan və bakteriyalardan təmizləyən, zərərli maddələri udan və otaqdan allergenləri kənarlaşdıran bitkilərə verilməli;

1.21.8. təmizliyə riayət olunması üçün heyvanlara və bitkilərə gündəlik qulluq göstərilməlidir. Heyvanlara və bitkilərə qulluğu (suvarmaqdan başqa) yalnız məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin işçi heyəti həyata keçirməlidir.

1.22. Təbiət guşəsi mütləq isti-soyuq su xətti və kanalizasiya sistemi ilə, ləvazimatların və yemlərin saxlanması üçün rəflərlə təchiz edilməlidir.

1.23. Yataq otaqları stasionar çarpayılarla təchiz edilir. 3 yaşına qədər uşaqlar üçün nəzərdə tutulan çarpayılarda uzunluğu 120,0 sm, eni 60,0 sm, məhəccərin döşəmədən hündürlüyü 95,0 sm olmalı, yataq döşəmə səthindən 30,0 sm və 50,0 sm səviyyədə dəyişkən hündürlüyə malik olmalıdır. Yan məhəccərin 15,0 sm-dən aşağı olmayaraq hündürlüyünün azaldılmasının mümkünlüyü nəzərə alınmalıdır. Formasını dəyişən bitya-ruslu yüngül çarpayılarda istifadəsinə sanitar-epidemioloji rəy olduğu zaman icazə verilir.

1.24. 3-6 yaşlı uşaqlar üçün çarpayılarda uzunluğu 140 sm, eni 60 sm və hündürlüyü 30 sm qəbul edilir. Zədələnmə hallarının qarşısını almaq məqsədi ilə stasionar tipli ikiyaruslu çarpayılardan istifadə olunmur. Köhnə tipli layihə üzrə tikilmiş məktəbəqədər təhsil müəssisələrində yataq otaqları olmadıqda, uşaqların günorta saatlarında yatması üçün qrup otaqlarında sərt yataqlı qatlanan çarpayılardan istifadə edilir.

1.25. Çarpayılar uzun tərəfləri arasında 0,65 m, xarici divardan 0,6 m, istilik cihazlarından 0,2 m, baş tərəfləri arasında isə 0,3 m minimal məsafələrə riayət olunmaqla yerləşdirilir.

1.26. Otaqlarda quraşdırılmış mebellərin istifadəsinə bu avadanlıqlara dair yalnız müsbət sanitariya-epidemioloji rəy olduğu zaman icazə verilir.

1.27. Uşaqlar fərdi yataq dəstləri, dəsmallar, şəxsi gigiyena vasitələri ilə təmin olunmalıdırlar. Mövcud sanitariya qaydalarına uyğunluq haqqında sanitariya-epidemioloji rəy olduqda, körpə yaşlı uşaqlar üçün birdəfəlik uşaq əskilərinin (bələklərinin) istifadəsinə yol verilir. Yüksək rütubətli otaqlarda birdəfəlik uşaq əskilərinin saxlanması üçün yol verilmir.

1.28. Sanitar qovşaqlarında uşaq dəsmalları və şəxsi gigiyena vasitələri üçün asılqanlara malik rəflər və divar asılqanları, təsərrüfat və təmizləmə ləvazimatları üçün şkaflar quraşdırılır. Bütün stasionar avadanlıqlar etibarlı şəkildə bərkidilməlidir.

1.29. 1,5 yaşa qədər körpə uşaqlar üçün sanitariya qovşaqlarında uşaq ləyənlərinin saxlanması üçün rəfli stellajlar quraşdırılır. Bu ləyənlər müvafiq qaydada nişanlanmalıdır.

1.30. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların açıq havada oynaması və idmanla məşğul olması üçün tövsiyə olunan avadanlıqlar 17 nömrəli cədvəldə göstərilmişdir:

17 nömrəli cədvəl

Avadanlıqların adı	Ölçüsü və kütləsi	Sayı (ədədlə)
1	2	3
Dırmanma qülləsi	aşağı özül - uzunluğu 2000 mm eni 2000 mm yuxarı özül - uzunluğu 1000 mm eni 1000 mm qüllə korpusunun hündürlüyü 1500-2500 mm	2
Müxtəlif hündürlüklü bum (3 tirdən ibarət)	tirin uzunluğu — 2000 mm işçi səthinin eni — 100-150 mm hündürlüyü — 150, 250, 300 mm	1
Altına girmək üçün darvaza	darvaza tayının eni — 500 mm hündürlüyü — 500-600 mm	5
Şaquli tirli hasarcıq	uzunluğu — 2500-3000 mm hündürlüyü — 600 mm tirin diametri — 30-35 mm tirlər arasındakı məsafə - 250-300 mm	2
Asılqanlı yelləncək		2

Taxta yelləncək	taxtanın uzunluğu — 2000-2500 mm eni — 220-250 mm yer səthindən hündürlüyü — 350- 400 mm	2
Kəndirlər	diametri — 120, 150, 200 mm hündürlüyü — 150, 250, 300 mm	10-12
Alçaq köndələnələr	hündürlüyü — 1000-800 mm	1
Orta köndələnələr	hündürlüyü — 1200-1000 mm	1
Hündür köndələnələr	hündürlüyü — 1500 mm	1
Əllə hərəkətlər üçün tirlər	uzunluğu — 2000-2500 mm eni — 400-500 mm tirin diametri — 25-30 mm tirlər arasındakı məsafə - 250-300 mm yer səthindən hündürlüyü - 1500-1800 mm	2
Gimnastika divarı	hündürlüyü — 1800-2300 mm eni — 800 mm tirlərin diametri — 27-30 mm	4-5 seksiya
Dırmanmaq üçün bütöv divar	hündürlüyü — 2300 mm uzunluğu — 1500-1800 mm	1
Tor və iplərin dartılması üçün dayaq	hündürlüyü — 2000 mm	1
Yelləncək və idman ləvazimatlarının asılması üçün qurğu	tirin uzunluğu — 3500 mm meydança səthi üzərindəki hündürlük — 3000 mm	1
Meydançanın nişanlanması üçün nəzərdə tutulmuş konuslar və fişkalar		4-6
Nişangah lövhəsi (asma)	uzunluğu — 1000 mm	2
Basketbol lövhəsi	eni — 1000 mm	2

2. Ümumi təhsil müəssisələri

2.1. Ümumi təhsil müəssisələrində tədris otaqları təyinatından asılı olaraq, şagird masaları (bir və iki yerlik), auditor masaları, rəsmxət və ya laborator masaları ilə təchiz olunur. Bir qayda

olaraq, masaların düzülüşü üçsıralı nəzərdə tutulsa da, bəzən iki və ya birsıralı (bloklaşdırılmış) variantların tətbiqi də mümkündür.

2.2. Hər bir şagird boyuna, görmə və eşitmə qabiliyyətinə uyğun olaraq, masa və ya parta arxasında rahat yerlə təmin olunmalıdır. Şagirdlərin boyuna uyğun olan mebelin seçimi üçün onun rənglə nişanlanması həyata keçirilir. Kürsü əvəzinə kəkillər və ya skamyalar istifadə edilmir. Tədris otaqlarında partalar (masalar) nömrələrə uyğun yerləşdirilir (aşağı nömrəlilər yazı taxtasına yaxın, yuxarı nömrəlilər isə yazı taxtasından uzaq qoyulur). Nömrəsindən asılı olmayaraq, görmə və eşitmə qabiliyyəti pozulmuş uşaqların partaları pəncərənin yaxınlığındakı ön cərgədə yerləşdirilir. Tez-tez kəskin respirator xəstəliklərə, angina və soyuqdəyməyə məruz qalan uşaqlar çöl divarlarından kənarında yerləşdirilir.

2.3. Tədris otaqlarının təchizatı zamanı avadanlıqlar arasında keçidlərin və məsafələrin aşağıda qeyd edilmiş ölçülərinə riayət olunur:

2.3.1. ikiyerli masalar yerləşən sıraların arasında 60 sm-dən az olmayaraq;

2.3.2. masaların cərgələri ilə çöl uzununa divar arasında 50-70 sm-dən az olmayaraq;

2.3.3. masaların cərgələri ilə daxili uzununa divar (arakəsmə) arasında və ya bu divar boyu şkaflar arasında 50-70 sm-dən az olmayaraq;

2.3.4. sonuncu masalardan yazı taxtasının əks istiqamətində yerləşən divara (arakəsməyə) qədər ən azı 70 sm;

2.3.5. xarici arxa divardan 100 sm-dən az olmayaraq, digər tərəfdə siniflər olduqda isə ən azı 120 sm;

2.3.6. nümayiş masasından yazı taxtasına qədər ən azı 100 sm;

2.3.7. birinci partadan yazı taxtasına qədər 240-270 sm;

2.3.8. sonuncu yerdə oturan şagirddən yazı taxtasına qədər ən uzaq məsafə 860 sm;

2.3.9. yazı taxtasının aşağı kənarının döşəmədən hündürlüyü 90 sm.

2.4. Orta və yuxarı sinif şagirdləri üçün yazı taxtasının görmə bucağı (uzunluğu 3 m olan yazı taxtasının kənarından öndəki şagirdin oturduğu masanın ortasına qədər) 35, 6-7 yaşlı uşaqlar üçün 45-dən az olmamalıdır.

2.5. Şagird masalarının və oturmaqlarının tövsiyə olunan ölçüləri və nişanlanma qaydası 18 nömrəli cədvəldə göstərilmişdir:

18 nömrəli cədvəl

Mebelin nömrəsi	Şagirdin boy qrupu (sm-lə)	Şagirdin önündəki masanın kənarının döşəmədən hündürlüyü (sm-lə)	Nişanın rəngi	Oturacağın ön kənarının döşəmədən hündürlüyü (sm-lə)
------------------------	-----------------------------------	---	----------------------	---

1	100,0-115,0	46,0	narıncı	26,0
2	115,0-130,0	52,0	bənövşəyi	30,0
3	130,0-145,0	58,0	sarı	34,0
4	145,0-160,0	64,0	qırmızı	38,0
5	160,0-175,0	70,0	yaşıl	42,0
6	175,0 artıq	76,0	mavi	46,0

2.6. Fizika və kimya kabinetləri kinoprojektorla, su təchizatı və kanalizasiya sistemi ilə, eyni zamanda idarəetmə pultları olan xüsusi nümayiş masaları ilə təchiz olunur.

2.7. Əyani vəsaitlərin normal görünməsi üçün nümayiş masasının podiumda (döşəmə səthindən bir qədər hündürdə) quraşdırılması nəzərdə tutulur. Fizika və kimya kabinetlərində şagirdlər üçün elektrik enerjisi, sıxılmış hava (fizika laboratoriyası) xətləri çəkilmiş ikiyerli laboratoriya masaları quraşdırılır. Kimya laboratoriyası çöl divarının yanında yerləşən sorucu şkafla təchiz olunmalıdır.

2.8. Xarici dil kabinetində proyektor üçün idarəetmə pultu və tumbalı müəllim masası, maqnitofon və digər cihazlar üçün altlıq, əyani vəsaitlər saxlanan seksiyalı şkaflar (divarda quraşdırılmış və ya divara bərkidilmiş), linqafon qurğuları və digər əşyalar nəzərdə tutulur.

2.9. İnformatika otaqlarında yerləşdirilən avadanlıqlar — videodispley terminalları, kompüterlər və fərdi elektron-hesablama maşınları sanitariya-gigiyena tələblərinə uyğun olmalıdır. Ümumi təhsil müəssisələrində kompüterlərin sayı hər 30 şagirdə 1 kompüter olmaqla nəzərdə tutulur.

2.10. Texnologiya dərsinin tədrisi aparılan emalatxanalarda avadanlığın yerləşdirilməsi, müşahidənin aparılması, düzgün iş pozasının gözlənilməsi və zədələnmənin profilaktikası üçün əlverişli şərait yaradılmalıdır. Xarratlıq emalatxanasında çilingər dəzgahları pəncərə istiqamətində 45° altında və ya işığın sol tərəfdən düşməsi təmin edilməklə, işıqsaçan divara perpendikulyar 3 sırada yerləşdirilir. İşığın sol tərəfdən düşməsi üçün işıqsaçan divarla perpendikulyar sırada yerləşdirilmiş çilingər dəzgahı arasındakı məsafə ön-arka istiqamətində 80 sm-dən az olmamalıdır. Xarratlıq emalatxanalarında çilingər dəzgahlarının işıqsaçan divara perpendikulyar istiqamətdə yerləşdirilməsi ilə həm soltərəfli, həm də sağırtərəfli işıqlanmaya yol verilir. Biryerlik çilingər dəzgahlarının sıraları arasındakı məsafə 1,0 m-dən, ikiyerlik çilingər dəzgahlarının sıraları arasındakı məsafə isə 1,5 m-dən az olmamalıdır. Məngənələr çilingər dəzgahlarına onların oxları arasındakı 0,9 m məsafədə bərkidilir. Çilingər dəzgahları hündürlüyü 0,65 m - 0,7 m olan mühafizə toru ilə təchiz olunmalıdır. Deşici, yonucu və digər dəzgahlar xüsusi bünövrə üzərində quraşdırılmalı və qoruyucu torlar, şüşələr və yerli işıqlandırma sistemi ilə təchiz edilməlidir. Çilingər və dülgər işləri üçün istifadə olunan alətlər şagirdlərin yaş həddinə uyğun olmalıdır. Çilingər və dülgər emalatxanalarında, eləcə də əmək müəlliminin otağında əlüzyuyanlar və elektrik suqurudan cihaz quraşdırılır. İlk tibbi yardımın göstərilməsi üçün emalatxanada dərman çantası olmalıdır. Şagirdlər tərəfindən bütün işlər xüsusi geyimdə (xələt, önlük, papaq, yaylıq) yerinə yetirilir. Gözlər üçün təhlükə törədən işlərin icrası zamanı qoruyucu eynəklərdən istifadə edilir.

2.11. Tədris otaqlarında divarların nəm üsulla təmizlənməni təmin edən hamar səthi olmalıdır. Döşəmədə oyuqlar olmamalı və isti əsaslı linoleumla, yaxud parket və ya taxta ilə döşənməlidir. Ayaqyolu və əlüzyuyan yerləşən otaqlarda döşəmələr keramik və ya mozaik cilalanmış plitələrlə üzlənməlidir. Sement, mərmər və ya digər belə materiallardan istifadə olunmur.

2.12. Otaqların divarlarının və döşəmələrinin işlənməsi üçün tikintidə tətbiqinə icazə verilmiş polimer materiallar və məmulatlar istifadə edilməlidir.

3. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələri

3.1. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrinin binaları mühəndis təchizatı avadanlıqları ilə, həmçinin tədris prosesinin təşkili ilə bağlı tələb olunan digər müvafiq inventar, cihaz və qurğularla təmin edilməlidir.

3.2. Mühəndis təchizatı ilə əlaqədar binalarda istilik, su təminatı, kanalizasiya, havadəyişmə və kondisiyalaşdırma sistemləri quraşdırılır, müxtəlif cihazlardan, qurğulardan, o cümlədən qızdırıcılardan, əlüzyuyanlardan, unitazlardan, pissuarlardan, havasoranlardan istifadə edilir.

3.3. Havanın kondisiyalaşdırılması ayrı-ayrı otaq kondisionerləri vasitəsilə və ya mərkəzləşdirilmiş kondisiyalaşdırma sistemindən istifadə edilməklə həyata keçirilir.

3.4. Tədris otaqlarında və kabinetlərində aşağıdakı avadanlıqlardan istifadə edilir:

3.4.1. şagirdlər üçün bir və ya ikiyerli masalar, oturacaqlar;

3.4.2. müəllim üçün masa və stul;

3.4.3. nümayiş şkafı və sərgi lövhəsi;

3.4.4. yazı taxtası;

3.4.5. tədris vasitələri üçün çoxhissəli şkaf;

3.4.6. nümayiş masası;

3.4.7. kinoprojektorlar;

3.4.8. diaproyektorlar;

3.4.9. televizorlar;

3.4.10. elektron-hesablama texnikası;

3.4.11. müasir informasiya-kommunikasiya sistemləri və digər texniki-tədris vasitələri.

3.5. Emalxanalarda təyinatından asılı olaraq, aşağıdakı əsas cihaz və qurğulardan istifadə edilir:

3.5.1. cilalandırma qurğusu;

3.5.2. frezerləmə dəzgahı;

3.5.3. pres;

3.5.4. xarrat dəzgahı;

3.5.5. çilingər dəzgahı.

3.6. Emalatxanalarda müxtəlif əyani tədris vasitələrindən, o cümlədən plakatlardan, cədvəllərdən, sxemlərdən, maketlərdən, modellərdən, maşın və cihazların hissələrindən istifadə edilir.

4. Orta ixtisas təhsili müəssisələri

4.1. Orta ixtisas təhsili müəssisələrinin binaları mühəndis təchizatı avadanlıqları ilə, həmçinin tədris prosesinin təşkili ilə bağlı tələb olunan digər müvafiq inventar, cihaz və qurğularla təmin edilməlidir.

4.2. Mühəndis təchizatı ilə əlaqədar binalarda istilik, su təminatı, kanalizasiya, havadəyişmə və kondisiyalaşdırma sistemləri quraşdırılır, müxtəlif cihazlardan, qurğulardan, o cümlədən qızdırıcılardan, əlüzyuanlardan, unitazlardan, pissuarlardan, havasoranlardan istifadə edilir.

4.3. Havanın kondisiyalaşdırılması ayrı-ayrı otaq kondisionerləri vasitəsilə və ya mərkəzləşdirilmiş kondisiyalaşdırma sistemindən istifadə edilməklə həyata keçirilir.

4.4. Tədris otaqlarında və kabinetlərində aşağıdakı əsas avadanlıqlardan istifadə edilir:

4.4.1. tələbələr üçün bir və ya ikiyerli masalar və oturacaqlar;

4.4.2. müəllim üçün masa və stul;

4.4.3. nümayiş şkafı və sərgi lövhəsi;

4.4.4. yazı taxtası;

4.4.5. tədris vasitələri üçün çoxhissəli şkaf;

4.4.6. nümayiş masası;

4.4.7. kinoprojektorlar;

4.4.8. diaproyektorlar;

4.4.9. televizorlar;

4.4.10. elektron-hesablama texnikası;

4.4.11. müasir informasiya-kommunikasiya sistemləri və digər texniki-tədris vasitələri.

4.5. Emalatxanalarda təyinatından asılı olaraq, aşağıdakı əsas cihaz və qurğulardan istifadə edilir:

4.5.1. cilalandırma qurğusu;

4.5.2. frezerləmə dəzgahı;

4.5.3. pres;

4.5.4. xarrat dəzgahı;

4.5.5. çilingər dəzgahı.

4.6. Emalatxanalarda müxtəlif əyani tədris vasitələrindən, o cümlədən plakatlardan, maketlərdən, modellərdən, maşın və cihazların hissələrindən istifadə edilir.

5. Ali təhsil müəssisələri

5.1. Ali təhsil müəssisələrinin binaları mühəndis təchizatı avadanlıqları ilə, həmçinin tədris prosesinin təşkili ilə bağlı tələb olunan digər müvafiq inventar, cihaz və qurğularla təmin edilməlidir.

5.2. Mühəndis təchizatı ilə əlaqədar binalarda istilik, su, kanalizasiya, havadəyişmə və kondisiyalaşdırma sistemləri quraşdırılır, müxtəlif cihazlardan, qurğulardan, o cümlədən qızdırıcılardan, əlüzyuanlardan, unitazlardan, pissuarlardan, havasoranlardan istifadə edilir.

5.3. Havanın kondisiyalaşdırılması ayrı-ayrı otaq kondisionerləri vasitəsilə və ya mərkəzləşdirilmiş kondisiyalaşdırma sistemindən istifadə edilməklə həyata keçirilir.

5.4. Tədris otaqlarında və kabinetlərində aşağıdakı əsas avadanlıqlardan istifadə edilir:

5.4.1. tələbələr üçün bir və ya ikiyerli masalar və oturacaqlar;

5.4.2. müəllim üçün masa və stul;

5.4.3. nümayiş şkafı və sərgi lövhəsi;

5.4.4. yazı taxtası;

5.4.5. tədris vasitələri üçün çoxhissəli şkaf;

5.4.6. nümayiş masası;

5.4.7. kinoprojektorlar;

5.4.8. diaproyektorlar;

5.4.9. televizorlar;

5.4.10. elektron-hesablama texnikası;

5.4.11. müasir informasiya-kommunikasiya sistemləri və digər texniki-tədris vasitələri.

5.5. Emalatxanalarda müxtəlif əyani tədris vasitələrindən də istifadə edilir.

5.6. Laboratoriyalarda istifadə edilən cihazların yaratdığı yüksəksəviyyəli elektromaqnit və ionlaşdırıcı şüalanmanın insan orqanizminə göstərdiyi zərərli təsirin əleyhinə profilaktik mühafizə tədbirləri nəzərdə tutulur.

5.7. Akt zalları, bədən tərbiyəsi və idman qurğuları, üzgüçülük hovuzları, ictimai-iaşə müəssisələri, tibb mərkəzləri müvafiq sahə normativləri əsasında tələb olunan avadanlıqlarla, cihaz və qurğularla təmin olunur.

5.8. Üzgüçülük hovuzu üçün tövsiyə olunan avadanlıq və ləvazimatlar 19 nömrəli cədvəldə göstərilmişdir:

19 nömrəli cədvəl

Sıra №- si	Avadanlıq və ləvazimatların adı	Sayı (ədədlə)
1	2	3
1.	1 m məsafədə yerləşən, 12,5 m uzunluğu olan aydın nişanlanmış ayırıcı xətlər	2 - 3
2.	5 m uzunluğunda rezin ayaqaleti	1 - 2
3.	Yastıpəncəliyin profilaktikası üçün 5 ayaqaleti xalçadan ibarət payandaz (uzunluğu-0,3 m)	1
4.	Uzunluğu 6-8 m olan qısa ayırıcı ayaqaleti örtüklər	5 - 11
5.	Müxtəlifölçülü üzgüçülük lövhələri	25
6.	0,5-1,0 kq-lıq yüngülçəkili xilasətmə halqası	30
7.	Rezin ayaqaleti örtüklər	8
8.	Dəstlər (lastlar, tənəffüs boruları, maskalar)	25
9.	Gimnastika çubuğu	25
10.	Müxtəlifölçülü porolon çubuqlar (nudslar)	10
11.	Müxtəlifölçülü, porolon çubuqlara bərkidilən birləşdirici borular	20
12.	Çubuqlara bərkidilməsi nəzərdə tutulmuş üzən lövhələr	10
13.	Ayaqların birləşdirilməsi üçün müxtəlifölçülü calaqlar	25
14.	Üzən nişanlar	25
15.	Hovuza daxil olmaq üçün borta bitişik nərdivan (trap)	1
16.	Dərin hovuzlar üçün hərəkətli batırılan döşəmə	1
17.	3 m uzunluğunda plastmas çubuqlar	2 - 4
18.	Müxtəlifölçülü hava vurulan halqalar	25
19.	Müxtəlifölçülü rezin toplar	30
20.	Üzən qurşaqlar (üfüqi)	10
21.	Yüklü halqalar (şaquli)	10
22.	Çubuqlar üçün dəliklər (lövhələri birləşdirən) nəzərdə tutulmuş düzbucaqlı penoplast lövhə	2
23.	Ayırıcı blok (hovuzun bir hissəsinin ayrılması üçün)	1
24.	Rəngli üzücü nişanlar (bayraq)	4

25.	Üzgüçülük eynəkləri	25
26.	Üzməyi öyrənənləri suda yerində saxlamaq üçün taxılıb-çıxarılan fiksatorlar	25
27.	“Brass” və “delfin” üsulları ilə üzməyin öyrədilməsi üçün əlaqə elementləri	25
28.	Üzmə üsullarının öyrədilməsi üçün qarmaqlı kəmərlər	25
29.	Hakim fiti	2
30.	Saniyəölçən cihaz	2
31.	Divardan asılan saat-saniyəölçən	1
32.	Otaq termometri	4
33.	Suyun temperaturunu ölçmək üçün termometr	2

III. Təhsil müəssisələrində ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri

1. Məktəbəqədər təhsil müəssisələri

1.1. İsidilmə və ventilyasiyaya dair tələblər

1.1.1. Qış mövsümündə məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin binasının birinci mərtəbəsində yerləşən qrup otaqlarında döşəmənin temperaturu 22°C-dən az olmamalıdır.

1.1.2. Uşaqların qaldığı otaqların nisbi rütubəti 40-60 faiz, mətbəxdə və ağlar yuyulan otaqda isə 60-70 faiz olmalıdır.

1.1.3. Uşaqlar olmayanda bütün otaqların havası hər gün bir neçə dəfə dəyişdirilir. Otaqların havasının dəyişdirilmə müddəti çöldəki havanın hərərətindən, küləyin istiqamətindən, istilik sisteminin səmərəliliyindən asılıdır. Otaqların ikitərəfli və küncdən havalandırılması daha səmərəli hesab edilir. İkitərəfli hava dəyişməsi hər 1,5 saatdanbir, 10 dəqiqə ərzində həyata keçirilir. Otaqların havası uşaqlar olmayan zaman dəyişdirilir və onların gəzintidən və ya məşğələdən qayıtmasından 30 dəqiqə əvvəl başa çatdırılır. Otaqlarda havanın dəyişdirilməsi zamanı otağın temperaturunun qısa müddətə 2-4°-dən az olmayaraq aşağı düşməsinə yol verilir (uşaqların yaşı nəzərə alınmaqla). İlin isti vaxtlarında bütün otaqların havasının aerasiyasına uşaqlar otaqda olarkən yol verilir. Sanitar qovşağından keçən hava ilə otaqların havasının dəyişdirilməsinə yol verilmir.

1.1.4. Yataq otaqlarının havası uşaqlar yatmadan əvvəl dəyişdirilir. İlin soyuq vaxtlarında nəfəslilər uşaqlar yatmadan 10 dəqiqə əvvəl bağlanır, yatdıqları zaman pəncərələr bir tərəfdən açılır və uşaqların oyanma vaxtından 30 dəqiqə əvvəl bağlanır. İlin isti aylarında uşaqlar yatarkən günorta və gecə pəncərələrin açıq saxlanması mümkündür.

1.1.5. Uşaqların daimi qaldığı otaqlar (qrup və oyun otaqları, yataq otaqları, musiqi və idman məşğələləri otaqları) təmiz hava ilə təmin olunmalıdır. 1 saat ərzində havanın dəyişdirilməsi tezliyi və havanın temperaturu 20 nömrəli cədvəldə göstərilmişdir:

20 nömrəli cədvəl

Otaqlar	Havanın temperaturu (C°-lə)	1 saat ərzində hava mübadiləsinin tezliyi			
		verici	sorucu	verici	sorucu
1	2	3	4	5	6
Körpələr qrupuna aid olan qruplarda qəbul və oyun otaqları	22-24	2,5	1,5	-	1,5
Orta və böyük qruplara aid olan uşaqlar üçün qruplarda qəbul və oyun otaqları	21-23	2,5	1,5	-	1,5
Məktəbəhazırlıq qrupunun qəbul və oyun otaqları	22-23	2,5	1,5	-	1,5
Körpələr və orta qruplara aid olan uşaqlar üçün	21-22	2,5	1,5	-	1,5
Böyük və məktəbəhazırlıq qruplarına aid olan uşaqlar üçün	20-21				
Körpələr qruplarının yataq otaqları	18-20	2,5	1,5	-	1,5
Orta, böyük və məktəbəhazırlıq qruplarının yataq otaqları	19-20	2,5	1,5	-	1,5
Körpələr qruplarının tualet otaqları	19-23	-	1,5	-	1,5
Orta, böyük və məktəbəhazırlıq qruplarının tualet otaqları	20-21	-	1,5	-	1,5
Musiqi və idman məşğələləri zalı	19-20	2,5	1,5	-	1,5
Gəzinti eyvanları	15-18	1 uşağa 20 m ³ -dən az olmamaqla			
Hovuz otağı	29	1 uşağa 20 m ³ -dən az olmamaqla			
Tibb otaqları	22-23	2,5	1,5	-	1,5
İsidilmiş keçidlər	15-18	1 uşağa 20 m ³ -dən az olmamaqla			

1.1.6. Havanın temperaturu 20 nömrəli cədvələ müvafiq olaraq, uşaqların yaş həddindən və otaqların təyinatından asılı olaraq fərqlənməlidir.

1.1.7. Kompüter məşğələləri keçirilən otaqlarda havanın nisbi rütubətinin və temperaturunun əlverişli və yolverilən göstəriciləri 21 nömrəli cədvəldə göstərilmişdir:

21 nömrəli cədvəl

Əlverişli göstəricilər		Yolverilən göstəricilər	
havanın temperaturu (°C-lə)	nisbi rütubət (faizlə)	havanın temperaturu (°C-lə)	nisbi rütubət (faizlə)
19	62	18	39
20	58	22	31
21	55	-	-

Qeyd. Havanın cərəyan sürəti 0,1 m/s-dən artıq olmamalıdır.

1.1.8. Uşaqların qaldığı əsas otaqlarda havanın temperaturuna nəzarət 0,8-1,0 m hündürlükdə daxili divara bərkidilmiş məişət termometrinin köməyi ilə həyata keçirilir.

1.1.9. Fəal oyunlar zamanı uşaqlar otağın temperaturuna uyğun olaraq geyindirilir (22 nömrəli cədvəl).

22 nömrəli cədvəl

Havanın temperaturu (°C-lə)	Geyim	Geyim qatının yolverilən sayı
18-20	pambıq parçadan geyimlər, qızlar üçün yarıyun və ya qalın pambıq paltar, uzun corab, yuxarı yaş qruplarının uşaqları üçün qolf corablar, ayaqqabı	2-3
21-22	pambıq paltarlar, pambıq parçadan qısaqollu paltar (köynək), corab, ayaqda yüngül çəkmə və ya açıq ayaqqabı	2
23 və yuxarı	pambıq parçadan nazik alt paltarı, yüngül paltar, qolsuz yay köynəyi, corab, açıq yay ayaqqabısı	1-2

1.2. Otaqların sanitariya vəziyyətinə dair tələblər və dezinfeksiya tədbirləri

1.2.1. Bütün otaqlar gündə 2 dəfə yuyucu vasitələr tətbiq olunmaqla, yaş üsulla təmizlənməlidir. Təmizlik işləri pəncərə və nəfəslilər açıq olan şəraitdə həyata keçirilir. Çirklənən səthlər (qapı və şkafların dəstəkləri, pəncərə altlıqları, elektrik açarları, bərk mebellər) və toz yığılan yerlər (plintus ətrafında və mebel altında döşəmələr, radiatorlar, işıqlanma cihazlarının armaturları, ventilyasiya şəbəkəsi) əsaslı şəkildə təmizlənməlidir.

1.2.2. Yataq otaqlarında nəm üsulla təmizlik işləri uşaqların gecə və gündüz yuxusundan sonra, qrup otaqlarında isə hər dəfə qida qəbulundan sonra həyata keçirilməlidir.

1.2.3. Qrup otaqlarında masaların səthi hər dəfə qida qəbulundan əvvəl və sonra bu məqsədlə ayrılmış əskilər vasitəsilə sabunlu isti su ilə yuyulmalıdır. Sonradan bu əskilər yuyulub qurudulmalı və quru halda ağzı bağlı xüsusi tutumda saxlanmalıdır. Oturacaqlar, bələmə masaları, manejlər və digər avadanlıqlar, eləcə də astarlı müşəmbələr və önlüklər gündəlik olaraq sabunlu isti su ilə silinməlidir.

1.2.4. Texniki məqsədlər (qrup otaqlarının, sanitariya qovşaqlarının təmizlənməsi) üçün istifadə olunan su yalnız xüsusi krandan götürülməlidir. İşlənmiş su unitaza töküldükdən sonra istifadəsinə icazə verilən hər hansı bir vasitə ilə dezinfeksiya edilir.

1.2.5. Xalçalar gündəlik olaraq tozsoranla təmizlənir, nəm şotka ilə silinir və ya bu məqsədlə ayrılmış meydançada çırpılır. İldə bir dəfə xalçalar quru kimyəvi üsulla təmizlənməlidir.

1.2.6. Canlı təbiət guşələrində gündəlik olaraq nəm üsulla təmizlik işləri aparılmalı, qəfəslər, yem və su təknələri təmizlənməli, döşəmələr dəyişdirilməli, təknələrdə olan su əvəzlənməlidir. İki həftədə bir dəfə qəfəslər, yem və su üçün təknələr dezinfeksiya edilməli, axar su altında yuyularaq qurudulmalıdır. Dezinfeksiyadan sonra qəfəsə təmiz döşəmə və yem qoyulmalıdır.

1.2.7. Epidemioloji vəziyyətdən asılı olmayaraq, sanitariya-texniki avadanlıqlar zərərsizləşdirilməlidir. Unitazların oturacaqları, su axıdılan çənlər və qapıların dəstəkləri hər gün sabunlu isti su ilə yuyulur. İstifadədən sonra güvəclər yuyucu vasitələrlə zərərsizləşdirilməlidir. Vannalar, əlüzyuyanlar və unitazlar gündə iki dəfə yuyucu və dezinfeksiyaedici vasitələrdən istifadə edilərək şotkalarla yuyulur.

1.2.8. Tualet üçün nəzərdə tutulan təmizləyici ləvazimatlar (əskilər, vedrələr və şotkalar) aydın nişanlanır və tualet otağında xüsusi şkafta saxlanılır. Təmizləyici ləvazimatların hər biri istifadədən sonra axar isti su və yuyucu vasitələrlə yuyulmalıdır.

1.2.9. 23 nömrəli cədvəldə göstərilən tətbiq sahələrindən asılı olaraq, istifadəsinə icazə verilmiş dezinfeksiyaedici məhlullar (bağlı qablarda) və yuyucu vasitələr (preparatlar) uşaqların əli çatmayan yerlərdə saxlanılmalıdır.

23 nömrəli cədvəl

Sıra №- si	Preparatların adı	Tətbiq sahəsi	Tətbiq üsulu
1	2	3	4
1.	Kalium-ftorid peroksohidratı (PFK)	cari, yekun və profilaktik dezinfeksiya üçün	otaqların səthinin, mebelin, ağların, qabların, sanitariya-texniki avadanlığın və təmizləyici ləvazimatların dezinfeksiyası, onların silinməsi, isladılması və məhlula salınması yolu ilə
2.	Natriumun elektrokimyəvi fəal məhlulları:		qabların, oyuncaq və ağların dezinfeksiyası, məhlula salınması (isladılması) yolu ilə

	- liolit	cari, yekun və profilaktik dezinfeksiya üçün	
	- katolit	tibbi təyinatlı məmulatların sterilizasiyadan qabaq təmizlənməsi üçün	
3.	Natrium-hipoxlorid	cari, yekun və profilaktik dezinfeksiya zamanı obyektlərin zərərsizləşdirilməsi üçün	otaqların, mebelin, sanitariya texniki cihazların səthinin silinməsi, islatma (ağlar, təmizləyici ləvazimatlar), məhlula salınma (oyuncaqlar, tibbi ləvazimatlar və xəstələrə qulluq vasitələri) yolu ilə
4.	Natrium xloridin elektrokimyəvi cəhətdən aktivləşdirilmiş məhlulları:		silinmə, isladılma və məhlula salınma yolu ilə
	- liolit	cari, yekun və profilaktik dezinfeksiya	
	- katolit	tibbi alət və ləvazimatların sterilizasiyadan əvvəl təmizlənməsi	
5.	Natrium xloridin elektrokimyəvi cəhətdən fəallaşdırılmış məhlulu – neytral anolit	cari, yekun və profilaktik dezinfeksiya zamanı obyektlərin zərərsizləşdirilməsi	silinmə, isladılma və məhlula salınma yolu ilə
6.	Belor	sanitar-texniki avadanlıqların və ağların dezinfeksiyası	məhlulda isladılmış şotka və ya əski ilə sürtülməsi və məhlula batırılma yolu ilə
7.	Amfolan - D	sanitar-texniki avadanlıqların, otaqların səthinin, qabların və ağların dezinfeksiyası	işçi məhlul vasitəsilə yaş üsulla təmizləmə, işçi məhlulla yuma və yaxalama yolu ilə

Qeyd. Məhlulların hazırlanma üsulu qabların üzərində göstərilir.

1.2.10. Bütün otaqların və avadanlıqların ümumi təmizlik işləri ayda bir dəfə yuyucu və dezinfeksiyaedici vasitələrin tətbiqi ilə həyata keçirilməlidir. Otaqların pəncərələri çirklənmə səviyyəsinə görə xaricdən və daxildən ildə 2 dəfədən (yaz və payız aylarında) az olmayaraq yuyulur.

1.2.11. Mürəkkəb epidemioloji vəziyyət zamanı məktəbəqədər təhsil müəssisələrində dövlət sanitariya-epidemioloji nəzarət orqanlarının tələblərinə uyğun olaraq əlavə tədbirlər həyata keçirilməlidir.

1.2.12. İsti aylarda həşəratların otaqlara daxil olmasının qarşısını almaq üçün pəncərə və qapı çərçivələri torla və dəliklərinin ölçüsü 2,0-2,2 mm olan sintetik materialla üzünür.

Milçəklərlə mübarizə məqsədi ilə mexaniki üsullardan (yapışqanlı lent və s.) və icazə verilən kimyəvi vasitələrdən müəyyən olunmuş qaydada istifadə olunur.

1.2.13. Ventilyasiya sistemlərinin jalüzlü şəbəkələri açıq vəziyyətdə saxlanılmalıdır. Onları yalnız binanın daxili temperaturu ilə xarici havanın kəskin fərqi zamanı bağlamaq olar. Jalüzlər tozlanma səviyyəsindən asılı olaraq təmizlənir. Sorucu ventilyasiya şaxtası ildə 2 dəfədən az olmayaraq təmizlənməlidir.

1.2.14. Qrupların fəaliyyəti zamanı təmir işlərinin aparılmasına yol verilmir.

1.2.15. Yeni oyuncaqlar (yumşaq oyuncaqlar istisna olmaqla) qruplara verilməzdən əvvəl 15 dəqiqə ərzində temperaturu 37°C olan su altında sabunla yuyulmalı və havada qurudulmalıdır. Rezin, penopoliuretan, penolateks və plastizoldan hazırlanmış oyuncaqlar yuyulduqdan sonra sıxılmalıdır.

1.2.16. Oyuncaqlar hər gün günün sonunda, körpə uşaqların qruplarında isə gündə 2 dəfə yuyulur. Gəlinçik (kukla) paltarları uşaq sabunu ilə yuyularaq ütülənir.

1.2.17. Penolateksli xovlu oyuncaqlar istehsalçı müəssisənin təlimatına uyğun olaraq təmizlənir.

1.2.18. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində oyun avadanlıqlarının, oyuncaqların və digər ləvazimatların kirayəyə verilməsinə və ya dəyişdirilməsinə yol verilmir.

1.2.19. Dəfələrlə istifadə olunan tibb alətləri dezinfeksiya edilməlidir. Sonradan zərərsizləşdirilərək utilizasiya edilən birdəfəlik steril alətlərin istifadəsi məqsədəuyğundur.

1.2.20. Yataq ağlarının və dəsmalların əvəzlənməsi çirklənmə səviyyəsindən asılı olaraq, həftədə 1 dəfədən az olmayaraq həyata keçirilir. Bütün ağlar nişanlanmalıdır. Balıq üzvləri istisna olmaqla, yataq ağları ayaq tərəfdən nişanlanır. Hər bir uşaq əl və ayaq dəsmalları da daxil olmaqla, 3 dəst ağı və 2 dəst döşəküzü ilə təmin edilməlidir. Təmiz ağlar anbarda saxlanılır.

1.2.21. İstifadə olunmuş ağlar xüsusi tutumlara, qapaqlı vedrələrə, plastikdən hazırlanmış və ya ikiqat parçadan tikilmiş kisələrə yığılır. Çirkli ağlar yuma məntəqəsinə və ya xüsusi otağa gətirilir. Parçadan tikilmiş kisələr yuyulmağa verilir, üzüklü kisələr isə sabunlu və ya sodalı isti məhlulda zərərsizləşdirilir.

1.2.22. Binada aparılan ümumi təmizlik işləri zamanı yataq dəstləri (döşəklər, balışlar və s.) bilavasitə pəncərəsi açıq olan yataq otaqlarında və ya həyətdə mütəmadi olaraq havaya verilir. İldə bir dəfə yataq dəstləri kimyəvi üsulla təmizlənməli və ya dezinfeksiya kamerasında zərərsizləşdirilməlidir.

1.2.23. Uşaqların çimizdirilməsi zamanı kisələr (hamam lifi) istifadə olunduqdan sonra, 15 dəqiqə ərzində dezinfeksiyaedici məhlulda isladılır, axar su altında yuyulur, qurudulur və təmiz parça kisələrdə saxlanılır (kisələrin sayı uşaqların sayına bərabər olmalıdır).

1.2.24. Yoluxucu xəstəliklər olduqda, məktəbəqədər təhsil müəssisələrində dezinseksiya və deratizasiya tədbirləri həyata keçirilir.

1.3. Kontagiozlu helmintozların profilaktikası (enterobioz və himenolepidoz)

1.3.1. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində enterobioz və hime-nolepidozların profilaktikası üçün xüsusi tədbirlər (invaziya mənbələrinin sağlamlaşdırılması və yoluxma yollarının qarşısının alınması üzrə tədbirlər, tibbi və digər xidmət heyətinin gigiyenik təlim-tərbiyəsi) həyata keçirilməlidir.

1.3.2. İnvazyalaşmış kontagioz helmintozların aşkarlanması ildə 1 dəfə məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin bütün uşaqlarının və işçi heyətinin eyni zamanda tibbi müayinəsi aparılmaqla həyata keçirilir. İşçi heyətinin üzvləri və uşaqlar arasında bizquyruq qurdlarla yoluxmanın üçqat müayinəsi 1-3 gündən, lentvari bağırsağ qurdları ilə yoluxmanın müayinəsi isə 10-20 gündən sonra aparılır.

1.3.3. Aşkar olunan bütün invazyalaşmış uşaqların adı “Yoluxucu xəstəliklər” jurnalında qeydə alınır və onların müalicəsi məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin tibb heyəti tərəfindən aparılır.

1.3.4. Uşaqların və işçi heyətinin birdəfəlik müayinəsi, eləcə də 20 faiz və daha çox bizquyruq qurdlarla invazyalaşmış şəxslərin aşkar olunduğu zaman yoluxma mənbələrinin müəyyən edilməsi və müəssisədəki bütün uşaqların və heyətin Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən təsdiq edilmiş qaydaya uyğun sağlamlaşdırılması üzrə tədbirlər həyata keçirilir.

1.3.5. Kontagiozlu helmintozlarla əlaqədar əlverişsiz şərait yarandıqda, profilaktik tədbirlər uşaqların müalicə aldığı müddətdə və eləcə də müalicənin başa çatmasından sonrakı 3 gün ərzində həyata keçirilməlidir. Bu zaman aşağıdakı tədbirlərin görülməsi zəruridir:

1.3.5.1. gündə 2 dəfə (səhər və axşam) sabunlu-sodalı məhlul vasitəsilə otaqlarda nəm üsulla təmizlik işlərinin aparılması;

1.3.5.2. xalça və yumşaq oyuncaqların tozsoranla təmizlənməsi, kamerada dezinfeksiya edilməsi və onların yekun dezinvasiyaya qədər yığışdırılması;

1.3.5.3. müalicənin ilk günündən başlayaraq, 3 gün ərzində yorğanların, döşəklərin və bəzi əşyaların tozsoranla təmizlənməsi (yorğan və digər yataq dəstlərinin otaqda çırılmasına yol verilmir);

1.3.5.4. uşaqların gün ərzində qaldığı qruplarda geyimlərin, yataq ağlarının və dəsmalların gündəlik dəyişdirilməsi və isti ütü ilə ütülənməsi;

1.3.5.5. uşaqların və işçi heyətinin əl dırnaqlarına nəzarət edilməsi;

1.3.5.6. uşaqların və işçi heyətinin şəxsi gigiyena qaydalarına riayət etmələrinə nəzarətin gücləndirilməsi.

1.3.6. Yekun dezinvasiya müalicə kursunun sona çatmasından sonrakı 3-cü gün ərzində həyata keçirilir. Bu zaman həyətdə olan qumluqdakı qum yenisi ilə əvəzlənir.

1.4. Qidalanmanın təşkilinə dair tələblər

1.4.1. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində qida blokunun təşkili, avadanlıqlarla təchizatı və saxlanması tələbləri ictimai iaşə müəssisələrinə, qida məhsullarının və ərzaq xammalının hazırlanması və emalına dair sanitariya normalarına, eləcə də qida bloklarında iş zamanı əməyin mühafizəsi üzrə təlimatlara uyğun olmalıdır.

1.4.2. Texnoloji avadanlıqlar, ləvazimatlar, alətlər, qablar və qablaşdırma avadanlıqları sanitariya qaydalarına uyğunluq haqqında sanitar-epidemioloji rəyə malik olan materiallardan hazırlanmalı, eləcə də xammal və hazır qida məhsulları üçün nişanlanmalıdır. Texnoloji proses zamanı xammal və hazır qida məhsullarının təmasına yol verilmir. Qida blokundakı istehsalat avadanlığına və hazırlıq ləvazimatlarına olan tələblər aşağıdakılardan ibarətdir:

1.4.2.1. qida məhsullarının emalı üçün nəzərdə tutulan masalar paslanmayan poladdan və ya düralümin tərkibli sırf metaldan hazırlanmalı, çiy ət və balıq məhsullarının emalı üçün iş masalarının səthi sinklənmiş dəmir təbəqə ilə örtülməlidir;

1.4.2.2. çiy və hazır məhsulların doğranması üçün müxtəlif doğrama masaları və hamar yonulmuş, çatları və dəlikləri olmayan bərk növ ağacdən hazırlanmış doğrama taxtaları və bıçaqlar olmalıdır. Plastmas və preslənmiş fanerdən hazırlanan doğrama taxtalarının istifadəsinə yol verilmir;

1.4.2.3. taxtalar və bıçaqlar “ÇƏ”-çiy ət, “ÇТ”-çiy toyuq, “ÇВ”-çiy balıq, “ÇТ”-çiy tərəvəz, “ВӨ”-bişmiş ət, “ВВ”-bişmiş balıq, “ВТ”-bişmiş tərəvəz, “Ç”-çörək, “G”-göyerti kimi nişanlanmalıdır;

1.4.2.4. hazır qida məhsullarının hazırlanması və saxlanması üçün paslanmayan polad qablardan istifadə edilməlidir. Alümin və düralümin qablardan yalnız qidanın hazırlanması və qısa müddət saxlanması üçün istifadə edilir. Kompotlar paslanmayan polad qablarda hazırlanır. Südün qaynadılması üçün başqa qab ayrılır;

1.4.2.5. yemək və çay qabları dəstlərinin miqdarı yemək qəbulu zamanı qabların əlavə yuyulması aparılmadan, uşaqlara eyni vaxtda paylanmasını tam təmin etməlidir.

1.4.3. Qida məhsullarının hazırlanması üçün əsasən elektrik avadanlıqlarından (şirəçəkən, mikser, sürtgü maşını) və elektrik plitələrindən istifadə olunur. Qazlaşdırılmış rayonlarda qaz plitələrinin quraşdırılmasına yol verilir. Kənd yaşayış məntəqələrində yerləşən və 50 yerə qədər tutumu olan məktəbəqədər təhsil müəssisələrində odluğu xaricə çıxan bərk yanacaq ilə işləyən mətbəx plitələrinin tətbiqinə yol verilir. Yeni tikilən və yenidən qurulan məktəbəqədər təhsil müəssisələrində kömürlə, odunla və digər bərk yanacaq ilə işləyən plitələrin quraşdırılmasına yol verilmir. Mətbəx mexaniki sorucu ventilyasiya sistemi ilə təchiz olunmalıdır.

1.4.4. Yuyucu və dezinfeksiyaedici vasitələrin tətbiqinə dair təlimatlar həmin vasitələrdən istifadə edən bütün əməkdaşların mütləq nəzərinə çatdırılmalıdır (aparılan işlərin konkret rejimi nəzərə alınmaqla). Bufet və yeməxananın qablar yuyulan sahələrində, eləcə də bütün yuma vannalarının yanında işçi məhlulların hazırlanma qaydaları və istifadə edilən yuyucu və dezinfeksiyaedici vasitələrin qatılığı göstərilməklə, qabların yuyulması və ləvazimatların zərərsizləşdirilməsi rejimi üzrə təlimatlar divardan asılmalıdır. Yuyucu və dezinfeksiyaedici vasitələr quru və havası mütəmadi dəyişdirilən, uşaqların əli çətməyən yerlərdə saxlanılmalıdır. Məhlullar tünd rəngli şüşədən hazırlanmış və ağzı tıxacla bağlanmış qablarda saxlanaraq rütubət və işıqdan qorunmalıdır.

1.4.5. Mətbəx qablarının yuyulması üçün daimi isti və soyuq su sistemi çəkilməli, eləcə də qarışdırıcı ilə təchiz olunmuş (tərkibi paslanmayan polad, alümin, duralümin olan vannalar), ən azı 2 ədəd metal vannadan istifadə edilməlidir. Yuyulma yerində suyun temperaturu 65°C-dən az olmamalıdır. Texnoloji və təsərrüfat-məişət məqsədləri üçün istilik təchizatı sistemindən götürülən isti suyun istifadəsi qadağandır. Vannanın kanalizasiyaya qoşulan yerində, axın qıfının yuxarı səthində 20 mm-dən çox olmayan hava aralığı qalmalıdır.

1.4.6. Yeməklərin bişirildiyi qazanlar qida qalıqlarından təmizləndikdən sonra yuyucu vasitələr əlavə edilmiş və temperaturu 40°C-dən az olmayan isti suda yuyulur, isti su altında yaxalanır və şəbəkəli rəflərdə çevrilmiş vəziyyətdə qurudulur. Təmizlənmiş mətbəx qabları döşəmədən hündürlüyü 0,5 m olan rəflərdə saxlanılır.

1.4.7. Doğrama taxtaları və kiçik taxta hissələri olan qaşıqlar, qarışdırıcılar birinci vannada, tərkibinə yuyucu vasitələr əlavə olunmuş və temperaturu 50°C olan isti su ilə yuyulduqdan sonra temperaturu 65°C-dən az olmayan isti suda yaxalanır, üzərinə qaynar su tökülür, sonda isə şəbəkəli metal rəflərdə qurudulur. Metal ləvazimatlar yuyulduqdan sonra isti havalı şkaflarda qurudulur. Ətçəkən maşınlar istifadədən sonra sökülür, yuyulur, qaynar su ilə yaxalanır və qurudulur.

1.4.8. Hər qrup üçün yemək və çay qabları ayrılır. Çay qabları saxsı və çinidən (boşqab, fincan, nəlbəki), yemək ləvazimatları isə (qaşiq, çəngəl, bıçaq) paslanmayan poladdan olmalıdır. Kənarları çatlamış, qüsurlu, deformasiyaya uğramış və emalı zədələnmiş, eləcə də plastmasdan və alümindən hazırlanmış qabların istifadəsinə yol verilmir. Eyni zamanda, istifadə olunan yemək, çay ləvazimatları və qabların miqdarı qrupdakı uşaqların siyahı üzrə sayına uyğun olmalıdır. İşçi heyəti üçün ayrıca qablar və ləvazimatlar nəzərdə tutulur. Qablar bufetdə saxlanılmalıdır. Qablar və ləvazimatlar hər bir qrup üçün nəzərdə tutulmuş bufetdə quraşdırılan 2 və ya 3 hissəli vannalarda yuyulur.

1.4.9. Qida qalıqları mexaniki üsulla təmizləndikdən sonra yemək qabları birinci vannada temperaturu 40°C-dən aşağı olmayan və yuyucu vasitələr əlavə edilmiş isti suda yuyulur, sonra isə ikinci vannada temperaturu 65°C-dən az olmayan isti su altında yaxalanır və xüsusi rəflərdə qurudulur. Fincanlar birinci vannada yuyucu vasitələr əlavə edilməklə, isti su altında yuyulur, ikinci vannada yaxalanır, sonra isə qurudulur. Qida ləvazimatları və qablar qida qalıqlarından mexaniki üsulla təmizlənərək, birinci vannada yuyucu vasitələrdən istifadə edilməklə, isti su altında yuyulduqdan sonra ikinci vannada isti su altında yaxalanır. Təmiz qida ləvazimatları əvvəlcədən yuyulmuş metal kasetlərdə, dəstəkləri şaquli vəziyyətdə yerləşdirilir.

1.4.10. Yoluxucu xəstəliklər olduqda, qabların müəyyən olunmuş qayda üzrə zərərsizləşdirilməsi (dezinfeksiyası) işləri həyata keçirilir. Qabların zərərsizləşdirilməsi üçün hər qrupda quraşdırılan quru qızdırıcı şkaflardan istifadə edilməlidir. Bu şkaflar olmadıqda, qabların zərərsizləşdirilməsi üçün hər qrupda qabların dezinfeksiyaedici məhlulda isladılması üçün qapaqlı qablar qoyulmalıdır.

1.4.11. Körpələr qruplarında süd qatışıqları saxlanan şüşələr yuyucu vasitələrlə isti su altında yuyulur, sonra 45 dəqiqə ərzində 120°C temperaturda avtoklavda sterilizasiya edilir və ya 15 dəqiqə ərzində suda qaynadılır və nişanlanmış, ağzı qapaqlı, minalı qabda saxlanılır. İstifadədən sonra yuma ləvazimatları su altında yuyularaq, 30 dəqiqə ərzində qaynadılır, qurudulur və quru vəziyyətdə saxlanılır. İstifadə edildikdən sonra əmzilər yuyulur, 15-20 dəqiqə ərzində 2 faizli sodalı məhlulda isladılır, sonra su ilə yuyulub 3 dəqiqə ərzində qaynadılır və qapalı şəraitdə saxlanılır.

1.4.12. Qida blokundakı iş masaları və qruplarda olan masalar hər dəfə qida qəbulundan sonra yuyucu vasitələr əlavə olunmuş isti su ilə yuyulur. Qeyri-qənaətbəxş epidemioloji şərait zamanı qabların yuyulması və masaların silinməsi üçün nəzərdə tutulan əskilər və digər yuma ləvazimatları 15 dəqiqə ərzində soda əlavə olunmuş suda qaynadılır və ya dezinfeksiyaedici məhlulda isladılır. Günün sonunda bu ləvazimatlar yuyucu vasitələrlə yenidən yuyulur, yaxalanır, qurudulur və nişanlanmış xüsusi qablarda saxlanılır.

1.4.13. Qida blokunda və qruplarda yığılan qida tullantıları bu məqsədlər üçün nəzərdə tutulan nişanlanmış metal vedrələrə və ya pedallı qapalı tutumlara 2/3 həcmi dolanadək yığılır. Hər günün sonunda zibil vedrələri və tutumlar dolma səviyyəsindən asılı olmayaraq, kanalizasiya trapezları üzərində şlanqla təmizlənir, 2 faizli soda məhlulu ilə yuyulur və isti su ilə yaxalanaraq qurudulur.

1.4.14. Qida bloku otaqlarında gündəlik təmizlik işləri aparılır — döşəmələr yuyulur, tozdan və torlardan təmizlənir, radiatorlar və pəncərə altlıqları, divarlar, işıqlandırma cihazları hər həftə yuyucu vasitələrlə silinir, şüşələr tozdan və qurumdan təmizlənir. Ayda bir dəfə bütün binanın, avadanlıqların və cihazların ümumi təmizlənməsi və sonradan dezinfeksiya işlərinin aparılması zəruridir.

1.4.15. Qida blokunun otaqlarında həşəratlarla və gəmiricilərlə mübarizə məqsədi ilə profilaktik tədbirlər həyata keçirilir.

1.4.16. Qidalanma rejimi uşaqların inkişafda olan orqanizmini enerji və əsas qida maddələri ilə təmin etməlidir. Qidalanmanın təşkili zamanı əsas qida maddələrinə gündəlik tələbatın yaş hədləri üzrə fizioloji normalarına riayət edilməlidir (24 nömrəli cədvəl):

24 nömrəli cədvəl

Uşaqların yaş həddi	Enerji dəyəri (kkal ilə)	Zülallar (qr-la)		Yağlar (qr-la)	Karbohidratlar (qr-la)
		cəmi	o cümlədən, heyvan mənşəli	cəmi	cəmi
1 yaş	110	2,9	2,3	5,5 (0,7)	13
3 yaşa qədər	1540	53	37	53	212
3 - 7 yaş	1970	68	44	68	272

Qeyd. Uşaqların həyatının birinci ilində enerjiyə, zülallara, yağlara və karbohidratlara tələbat bədən kütləsinin qram və kiloqram hesabı ilə verilmişdir. Mötərizədə linol turşusuna olan tələbat qeyd olunmuşdur (bədən kütləsinin qr/kq hesabı ilə). Zülalə olan tələbatın səviyyəsi uşaqların ana südü və ya 80 faizdən artıq bioloji dəyəərə malik olan ana südünün əvəzləyicisi ilə qidalanması üçün verilmişdir. Bioloji dəyəəri 80 faizdən az olan əvəzləyicilərlə qidalanma zamanı qeyd edilən göstəricilər 20-25 faiz artırılmalıdır.

1.4.17. Uşaqların rasionallıq qidalanma rejiminin təşkili bu rejimə ciddi riayət olunmasını nəzərdə tutur. 9 aylığından başlayaraq, uşaqlar üçün 4 saatdan artıq olmayan fasilələrlə qidalanma məqsədmüvafiq sayılır. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində 10 və 12,5 saat qalan

uşaqlar üçün 3 dəfəlik yemək və gücləndirilmiş nahar, gecə-gündüz qalan uşaqlar üçün 4 dəfəlik yemək və yatmadan qabaq əlavə şam yeməyi, yalnız gecə qalan uşaqlar üçün isə birdəfəlik şam yeməyi təşkil olunmalıdır. Uşaqların məktəbəqədər təhsil müəssisəsində qalması müddətindən asılı olaraq, gündəlik qida rasionunun ümumi kalorilik dərəcəsinin bölüşdürülməsi 25 nömrəli cədvəldə göstərilmişdir:

25 nömrəli cədvəl

Gecə-gündüz qalan uşaqlar üçün	Gündüz saatlarında 10 saat qalan uşaqlar üçün	Gündüz saatlarında 12,5 saat qalan uşaqlar üçün	Gecə qalan uşaqlar üçün
Səhər yeməyi - 25 %	səhər yeməyi - 25 %	səhər yeməyi - 25 %	
Nahar yeməyi - 35 %	nahar yeməyi - 35 %	nahar yeməyi - 35 %	şam yeməyi - 25 %
Günorta yeməyi - 15 %	günorta yeməyi - 15 %	günorta yeməyi - 20-25 %	
Şam yeməyi - 25 %			

1.4.18. Gündəlik qida rasionunda ümumi kaloridən ± 5 faiz kənara çıxmalara yol verilir. Gün ərzində məktəbəqədər təhsil müəssisəsində qalan uşaqlara yatmadan 1 saat əvvəl bir stəkan süd və ya digər süd turşulu məhsullar verilməlidir. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsində qısa müddət (3-4 saat) qalan uşaqlara, qrupun iş rejimindən (günün birinci və ya ikinci yarısı) asılı olaraq, bir dəfə (ikinci səhər yeməyi, nahar və ya əlavə günorta yeməyi) yemək verilir. Bu zaman qida rasionu qida məhsulları və enerjiyə olan gündəlik tələbatın 15-25 faizini təşkil etməlidir.

1.4.19. Biryəşli uşaqların qidalanması fərdi qaydada fizioloji yaş həddi normalarına və bütün növ qida məhsullarının vaxtında tətbiqinə uyğun olaraq təyin edilir. Süd məhsulları və süd qarışıqları süd mətbəxindən qəbul olunmalıdır. Bu qarışıqlar olmadıqda, müvafiq sertifikatla malik olan digər hazır qarışıqlardan istifadə edilməlidir. Süd mətbəxindən alınmış qidalar onların istifadə edilməsi müddəti çərçivəsində soyuducularda (qruplar üzrə) saxlanılmalıdır. Uşaqlar qidalanmazdan əvvəl bu qarışıqlar qrup bufetində 5 dəqiqə ərzində isti suda (suyun temperaturu 50°C) və ya uşaq qidası üçün nəzərdə tutulan elektrik qızdırıcısında (37°C temperatura qədər) qızdırılmalıdır.

1.4.20. Biryəşli uşaqların qidalanması üzrə hesablamalar məktəbəqədər təhsil müəssisəsinə daxil olarkən, bədənin 1 kq çəkisinə görə əsas qida maddələrinə olan tələbat nəzərə alınmaqla, hipotrofiya əlamətləri qeydə alınan uşaqlar üzrə ayda 1 dəfədən az olmayaraq, yarımçıq doğulan uşaqlar üzrə isə 10-15 gündə 1 dəfədən az olmayaraq həyata keçirilir.

1.4.21. Hər bir müəssisədə qida maddələrinə olan fizioloji tələbat və qidalanma normaları əsasında hazırlanmış 10 günlük və ya 2 həftəlik menyu tərtib olunmalıdır. Təxmini menyu dövlət sanitariya epidemioloji nəzarət orqanları ilə razılaşdırılmalıdır. Çörək, yarma, süd, ət, kərə yağı və bitki yağları, şəkər və tərəvzlər menyuya hər gün, digər məhsullar (kəsmik, pendir, yumurta) isə həftə ərzində 2-3 dəfə daxil edilir. Dekada (10 günlük) ərzində uşaq qida məhsullarını müəyyən olunmuş normalara uyğun olaraq tam həcmdə qəbul etməlidir.

1.4.22. 10 günlük menyu əsasında müxtəlif yaş həddində olan uşaqlar üçün nəzərdə tutulmuş yeməklərin adı göstərilməklə, təxmini nümunəvi sifariş menyusu tərtib olunmalıdır. Müxtəlif yaşlı uşaqlar üçün tövsiyə edilən yeməklərin həcmi (porsiya) 26 nömrəli cədvəldə göstərilmişdir:

26 nömrəli cədvəl

Yeməklərin adı	Çəki (qramla)			
	uşaqların yaş həddi			
	1 - 1,6 yaş	1,7 - 3 yaş	3,1 - 5 yaş	5,1 - 6 yaş
1	2	3	4	5
Səhər yeməyi				
Sıyıq, tərəvəzdən hazırlanmış yemək	130	150	180	200
Yumurtalı, kəsmikli ət və balıq xörəkləri	50	60	70	80
Tərəvəz salata	20	30	40	50
Qəhvə, çay, süd	100	150	180	200
Nahar yeməyi				
Salat, qəlyanaltı	30	40	50	60
Birinci (duru) xörək	100	150	180	200
Ət, balıq və quş ətindən hazırlanmış yemək	50	60	70	80
Qarnir (xuruş)	100	120	130	150
Üçüncü yemək (içki)	100	150	180	200
Günorta yeməyi				
Kefir (qatıq), süd	150	150	200	200
Bulka, qənnadı (peçenye, vafli)	40	60	70	90
Kəsmikli, yarmalı, tərəvəzli yeməklər	50	60	70	100
Təzə meyvələr	100	100	150	200
Şam yeməyi				
Tərəvəzli, kəsmikli yemək, sıyıq	150	180	200	250
Süd, qatıq (kefir)	150	150	200	200
Təzə meyvələr	50	70	100	120
Gündəlik çörək:				
- buğda çörəyi	40	70	110	110
- çovdar çörəyi	10	30	60	60

1.4.23. Menyuların tərtibi zamanı əhalinin qidalanmasının ərazi və milli xüsusiyyətləri, eləcə də uşaqların sağlamlıq vəziyyəti nəzərə alınmalıdır. Hər hansı bir məhsul olmadıqda, qidalanmanın tam dəyərli tənzimlənməsi üçün məhsulların əvəzlənməsi cədvəlinə uyğun olaraq, tərkibinə görə eyni dəyərə malik başqa məhsulların istifadəsinə icazə verilir.

1.4.24. Qış vaxtı və erkən yaz aylarında təzə tərəvəz və meyvələrin olmaması ilə əlaqədar olaraq, realizə müddətlərinə riayət edilməsi şərtilə menyuya şirələrin, təzə dondurulmuş tərəvəzlərin və meyvələrin daxil edilməsi tövsiyə olunur. Vitaminlərin və mikroelementlərin

çatışmazlığının profilaktikası üçün həkim-pediatrın (pəhriz həkiminin) təyinatına əsasən, yalnız Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin müvafiq icazəsi olan və sanitariya-epidemioloji rəy verilən, eləcə də körpə və məktəbəqədər yaşlı uşaqların qidalanması üçün nəzərdə tutulan bioloji aktiv qida əlavələrindən istifadə edilməsinə yol verilir.

1.4.25. Hipovitaminozların profilaktikası məqsədi ilə soyuq içkilərin (kompotun) askorbin turşusu ilə süni şəkildə vitaminləşdirilməsi (1 porsiyaya 1-3 yaşlı uşaqlar üçün 35 mq, 3-6 yaşlı uşaqlar üçün 50 mq) həyata keçirilir. Həmçinin, polivitaminli içkilərdən (1 stəkan suya 15 qr) və ya polivitaminli preparatlardan (yemək vaxtı və ya yeməkdən sonra gündə 1 həb) istifadə olunması mümkündür. İstifadə edilməzdən əvvəl kompotun temperaturu 15°C-yə qədər soyudulduqdan sonra tərkibinə askorbin turşusu əlavə olunur.

1.4.26. Hər həftə və ya 10 gündə bir dəfə tibb işçisi qida məhsullarının bir uşağa verilmə normasının yerinə yetirilməsinə nəzarət edir və zəruri hallarda qidanın növbəti dekada üçün korreksiyasını həyata keçirir. Tibb bacısı əsas qida inqrediyentlərinin yekun cədvəli üzrə hesablamaları (kalorilik, zülal, yağ və karbohidratların miqdarı hesablanır) ayda bir dəfə aparır. Vitaminlərlə zənginləşdirilmiş yeməklər qızdırılmır.

1.4.27. Qidalanma ardıcılığının təmin olunması üçün gündəlik menyu divara vurularaq, valideynlərə uşağın qidalanmasına dair müntəzəm məlumat verilir.

1.4.28. Tibb işçisi tərəfindən xüsusi jurnalda yeməyin keyfiyyəti, yeməklərin hazırlanma səviyyəsi haqqında müvafiq qeydlər aparıldıqdan və müayinə üçün nümunə götürüldükdən sonra hazır yeməklərin uşaqlara paylanmasına icazə verilir. Porsiyalara ayrılmış yeməklərin çəkisi bölgü menyusundakı göstərici ilə eyni olmalıdır. Yeməklərin hazırlanması texnologiyası pozularsa və yeməklər tam bişirilməzsə, yalnız qeyd olunan çatışmazlıqlar aradan qaldırıldıqdan sonra yeməklərin paylanmasına icazə verilir.

1.4.29. Hər gün hazır məhsulun gündəlik nümunəsi götürülüb saxlanılmalıdır. Gündəlik nümunə bir porsiya həcmində, qeyri-qənaətbəxş epidemioloji vəziyyət zamanı mikrobioloji tədqiqat üçün 100 qramdan az olmayaraq, yemək və ya qarnir nümunələri həcmində götürülür. Nümunələr qapaqlı steril şüşə qabda götürülərək (qarnir və salatlar ayrı qablarda saxlanılır), xüsusi soyuducuda və ya soyuducunun bu məqsədlə ayrılan bölməsində 48 saat ərzində 2-6°C temperaturda saxlanılır. Gündəlik nümunənin düzgün götürülməsi və saxlanma şəraiti üzərində nəzarəti tibb işçisi həyata keçirir.

1.4.30. Qida məhsullarının daşınması, onların saxlanması və çirklənmədən qorunması üçün aşağıdakı tələblər təmin olunmalıdır:

1.4.30.1. tez xarab olan məhsulların daşınması nişanlanmış qapalı qablarda həyata keçirilməlidir. İlin isti dövrlərində tez xarab olan və xüsusilə tez xarab olan məhsullar daşınma zamanı temperatur rejiminin saxlanmasını (buz olmadan - 1 saat, buzla - 3 saat ərzində) təmin edən soyuducu və ya izotermik nəqliyyatda daşınmalıdır. Qida məhsullarının daşınması üçün ayrılan nəqliyyat vasitəsi sanitariya pasportuna malik olmalıdır. Avtonəqliyyatın banı daxildən asanlıqla təmizlənən materialla örtülməli və stellajlarla təchiz edilməlidir;

1.4.30.2. ərzaq və qida məhsullarını yolboyu müşayiət edən, məhsulların boşaldılmasını və yüklənməsini həyata keçirən şəxslər xüsusi sanitariya geyimlə (xələt, əlcək) təchiz edilməli və tibbi müayinələrdən keçmələri barədə laborator tədqiqatlarının nəticələrinə, eləcə də peşəkar gigiyenik hazırlıqdan və attestasiyadan keçmələrinə dair qeydlərin olduğu müvafiq formalı şəxsi tibbi kitabçaya malik olmalıdırlar;

1.4.30.3. ərzaq məhsullarının daşınması üçün nəzərdə tutulan nəqliyyat vasitələri təmiz saxlanılmalıdır. Həmin nəqliyyat vasitələrində insanların və digər malların daşınmasına yol verilməməlidir;

1.4.30.4. qida məhsulları daşınan nəqliyyatın sürücüsü maşının gündəlik sanitariya təmizliyini həyata keçirməli, 10 gündə bir dəfə isə dezinfeksiya işlərini aparmalıdır;

1.4.30.5. qida məhsullarının daşındığı qablar nişanlanmalı və yalnız təyinatına görə istifadə olunmalıdır. Polietilen və digər kisələr, metal və taxta yeşiklər, çəlləklər, bidonlar və digər qablar istifadədən sonra təmizlənməli, 2 faizli kalsiumlu soda məhlulu qarışdırılmış su ilə yuyularaq, üzünə qaynar su tökülməli, qurudulmalı və çirklənmiş yerdən uzaq saxlanılmalıdır. Qabların təmizlənməsi xüsusi otaqlarda həyata keçirilməlidir. Qida məhsullarının daşınmasında mətbəx ləvazimatlarının istifadəsinə yol verilmir.

1.4.31. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinə qəbul edilən qida məhsulları sanitariya qaydalarına uyğunluq haqqında sanitariya-epidemioloji rəyə malik olmalıdır. Qida məhsullarının keyfiyyətinə nəzarəti anbardar və xüsusi kitabda qeydiyyat aparan tibb işçisi həyata keçirir. Müşayiətedici sənədləri (qaimə, gigiyenik sertifikat) olmayan, saxlanma müddəti başa çatmış və xarab olma əlamətləri olan qida məhsullarının məktəbəqədər təhsil müəssisəsinə qəbuluna yol verilmir. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin həyətindən yığılmış meyvə və tərəvəzlərin uşaqların qidalanması üçün istifadəsinə yalnız həmin məhsullara müsbət sanitariya-epidemioloji rəy olduğu zaman yol verilir.

1.4.32. Tez xarab olan ərzaq məhsulları 2-6°C temperaturda, soyuducu kamerada və ya soyuducularda saxlanılır (27 nömrəli cədvəl):

27 nömrəli cədvəl

Qida məhsullarının adı	2-6°C-dən yüksək olmayan temperaturda qida məhsullarının saxlanması və realizə müddətləri (saatla)
1	2
İritikəli ət yarımfabrikatları	48
Dondurulmuş qaraciyər	48
Soyudulmuş qaraciyər	24
Soyudulmuş quş və dovşan əti	48
Dondurulmuş quş və dovşan əti	72
Bişmiş kolbasalar:	
- əla növ	72
- birinci növ	48
Əla, birinci və ikinci növ sosiskalar və sardelkalar	48
Pasterizə olunmuş süd, qaymaq, asidofilin	36
Kefir	36
Qatıq	24
Yağlı, yağsız və pəhriz kəsmikləri	36
Xama	72
Kəsmik məmulatları	0 - 2° temperaturda - 36
Qutularda qablaşdırılmış yağlı pendirlər:	

- polistirol və digər polimer materiallarda - şirin və meyvəli	48
- kəskin dadlı	72
Bütün növ soyudulmuş balıqlar	0 - 2° temperaturda - 24
Bütün növ dondurulmuş balıq və balıq məhsulları	0 - 2° temperaturda - 48
Təmizlənmədən bişirilmiş tərəvəzlər	6

1.4.33. Soyuducu kameralarda və ya soyuducularda temperatura nəzarət məqsədi ilə termometrlər quraşdırılır. Cəmi bir soyuducu kamera olduqda ət, balıq və süd məhsulları saxlanan guşələr bir-birindən mütləq təcrid edilməli və kamerada asanlıqla yuyulub təmizlənə bilən xüsusi rəflər quraşdırılmalıdır.

1.4.34. Qida məhsullarının saxlanma şəraitinə dair tələblər aşağıdakılardır:

1.4.34.1. dondurulmuş ət stellajlarda və nazik tirlərdə, əlavə məhsullar isə tədarükçünün gətirdiyi qablarda, stellaj və tirlərdə saxlanılır;

1.4.34.2. dondurulmuş və soyudulmuş quş əti tədarükçü tərəfindən gətirilmiş qablarda, stellajlarda və nazik tirlərdə saxlanılır;

1.4.34.3. dondurulmuş balıq (balıq filesi) tədarükçünün qablarında, stellajlarda və nazik tirlərdə saxlanılır;

1.4.34.4. şüşədə qablaşdırılmış süd həmin qablarda saxlanılır;

1.4.34.5. kərə yağı istehsalçının qablarında rəflərə qoyulmaqla və ya hissələrə bölünərək, perqament kağıza bükülmüş halda tabaqlarda, irihəcmli pendirlər — təmiz stellajlarda (pendir hissələri bir-birinin üzərinə yerləşdirilən zaman onların arasına karton və ya fanerdən hazırlanmış aralıq qat qoyulmalıdır), kiçikhəcmli pendirlər istehlakçı qablarına qoyularaq tabaqlarda, xama və kəsmik isə ağzı qapaqlı qablarda saxlanılır. Xama və kəsmik saxlanılan qabların içərisində qaşiq və digər əşyaların olmasına yol verilmir. Qutularda qablaşdırılmış yumurtalar quru və sərin otaqlarda, nazik tirlərin üzərində saxlanılmalıdır;

1.4.34.6. yarma, un və makaron məmulatları quru otaqlarda, kisə və karton qutularda, döşəmədən 15 sm hündürlükdə yerləşən stellaj və ya rəflərdə saxlanılmalıdır. Divarla məhsullar arasındakı məsafə 20 sm-dən az olmamalıdır;

1.4.34.7. çovdar və buğda çörəkləri ayrı-ayrı stellaj və şkaflarda döşəmədən 35 sm-dən az olmayan məsafədə saxlanılır. Havanın dəyişdirilməsi məqsədi ilə şkafların qapıları dəliklərlə təchiz olunmalıdır. Çörəyin saxlandığı yerlər təmizlənərkən, çörək qırıntıları xüsusi şotkalarla süpürülür, rəflər isə 1 faizli sirkə məhlulunda isladılmış parça ilə silinir;

1.4.34.8. kartof və meyvəköklü məhsullar quru və qaranlıq yerdə, kələm - stellajlarda, duza qoyulmuş tərəvəzlər çənlərdə temperaturu 10°C-dən yüksək olmayan yerlərdə saxlanılır. Meyvələr və göyərtilər yeşillərdə olmaqla temperaturu 12°C-dən yuxarı olmayan yerlərdə saxlanılır;

1.4.34.9. spesifik qoxuya malik olan məhsullar (balıq, ədviyyatlar) iyi hopdurmaq qabiliyyətinə malik olan digər məhsullardan (kərə yağı, pendir, çay, şəkər, duz) ayrı saxlanılmalıdır.

1.4.35. Pasterizə edilməyən süd istifadə edilməzdən əvvəl ən azı 2-3 dəqiqə qaynadılmalıdır. Qaynadıldıqdan sonra süd soyudulur və qapalı vəziyyətdə saxlanılır. Qəbul edilən süd dərhal istifadə edilmədikdə, 4-6°C temperatur şəraitində soyuducuda saxlanılmalıdır.

1.4.36. Qida hazırlanarkən aşağıdakı qaydalara riayət edilməlidir:

1.4.36.1. ərzaq və bişmiş məhsulların emalı müxtəlif iş masaları üzərində, müvafiq qaydada nişanlanmış emal taxtalarından və bıçaqlardan istifadə edilməklə həyata keçirilməlidir;

1.4.36.2. texnoloji avadanlıqların sırasına xammal və hazır məhsulların ayrılıqda emalı üçün ən azı 2 ədəd ətçəkən maşın daxil edilməlidir.

1.4.37. Yemək hazırlanan zaman gigiyenik tələblərə riayət edilməlidir. Bu tələblər aşağıdakılardır:

1.4.37.1. ət və ya balıq qiyməsindən hazırlanmış kotlet və küftələr, balıq parçaları ən azı 5 dəqiqə qaynama səviyyəsinə qədər isinmiş yağda ikitərəfli qızardılır, sonra isə 5-7 dəqiqə ərzində 250-280°C temperatur altında hava ilə qızdırılan şkafda hazır vəziyyətə gətirilir;

1.4.37.2. bişmiş ətdən (toyuqdan) hazırlanmış ikinci yeməklər və eləcə də birinci (duru) xörəyə əlavə olunan xırda doğranmış ətler təkrar termiki emala məruz qalır — bulyonda 5-7 dəqiqə qaynadılır və paylanana qədər 1 saatdan çox olmayaraq, 75°C temperaturda saxlanılır;

1.4.37.3. omletlər 2,5-3 sm-lik təbəqələrdə, 8-10 dəqiqə ərzində temperaturu 180-200°C olan duxovkada hazırlanır. Yumurtalar su qaynadıldıqdan sonra 10 dəqiqə ərzində bişirilir. Yumurtalar istənilən yeməklərdə istifadədən əvvəl sanitariya qaydalarına uyğun olaraq emal edilir. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin qida blokunun istehsal sexlərində yumurtaların tədarükçü müəssisə tərəfindən gətirilmiş kasetlərdə saxlanmasına yol verilmir;

1.4.37.4. sosiskalar və bişmiş kolbasalar mütləq qaynadılmalıdır (termiki emal qaynama anından 5 dəqiqə sonra başa çatmalıdır);

1.4.37.5. qarnirlərin hazırlanması üçün makaron məmulatları və düyü (sonradan yuyulmadan) irihəcmli qablara yığılmış suda bişirilir (1:6 nisbətindən az olmayaraq);

1.4.37.6. kəsmikli məmulatlar 20-30 dəqiqə ərzində, 220-280°C temperaturda qızdırılma şkafında hazırlanır, hazır yeməklərin qalınlığı 3-4 sm-dən artıq olmamalıdır.

1.4.38. Tərəvəzlərin hazırlanması zamanı vitaminlərin qorunması məqsədi ilə onların qabığı nazik soyulur və bilavasitə hazırlanmazdan əvvəl təmizlənir. Bişirilməzdən əvvəl tərəvəzlər doğranılır, sonra isə yalnız qaynayan suya qoyulur. Təzə göyərti yalnız paylama zamanı hazır yeməyə əlavə edilir. Tərəvəzlərin emalı bu məqsəd üçün ayrılan sahədə həyata keçirilməlidir. Meyvələr, o cümlədən sitrus meyvələri istifadədən əvvəl mütləq yuyulmalıdır.

1.4.39. İersineoz və psevdovərəmin profilaktikası məqsədi ilə tərəvəzlərin əvvəlcədən isladılmasına yol verilmir. Çiy tərəvəzlərdən salatların hazırlanması üçün yalnız əvvəlki ildə yetişdirilmiş tərəvəz məhsullarından mart ayına qədər istifadə edilməsinə yol verilir.

1.4.40. Vineqret və salatların hazırlanması üçün nəzərdə tutulan tərəvəzlər qabıqlı bişirilir, soyudulur, təmizlənir, sonradan soyuq qəlyanaltılar sexində və ya mətbəxdə bişmiş məhsullar üçün nəzərdə tutulan masa üzərində doğranılır. Yeməklərin hazırlanmasından bir gün əvvəl tərəvəzlərin bişirilməsinə yol verilmir.

1.4.41. Birinci (duru) və ikinci yeməklər hazırlandığı andan paylanana qədər isti plitə üzərində 2-3 saatdan artıq olmayaraq saxlanıla bilər.

1.4.42. Kefir, qatıq və digər süd turşulu məhsullar paylanmadan əvvəl bilavasitə paketlərdən və şüşədən süzülərək, fincanlarda hissələrə ayrılır. Turşumuş süddən yalnız xəmirin hazırlanmasında istifadə etmək olar.

1.4.43. Yod çatışmazlığı olan endemik rayonlarda dövlət standartlarının tələblərinə cavab verən yodlaşdırılmış xörək duzundan istifadə olunmalıdır.

1.4.44. Qida toksikoinfeksiyalarının baş verməsinin və yayılmasının qarşısını almaq məqsədi ilə aşağıdakılar nəzərdə tutulmalıdır:

1.4.44.1. əvvəlki yeməklərdən qalan qalıqlardan və bir gün əvvəl hazırlanan qıdadan istifadə edilməməlidir;

1.4.44.2. pasterizə olunmamış süddən kəsmik və digər süd turşulu məhsulların, ətli və kəsmikli blinlərin, eləcə də qiyməli və yumurtalı makaronun, qayğanağın (nimru), kremlərin, kremli qənnadı məmulatlarının, morsun, siyənek balığı və kartofdan hazırlanmış xörəklərin (forşmak), həlməşiyin, çox miqdarda yağ doldurulmuş dərin qablarda bişirilmiş məmulatların, paşetin və müxtəlif yeməklərin (ət və balıq yeməklərinin) üzərinə əlavə olunan sousların hazırlanmasına yol verilmir.

1.4.45. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində qalan uşaqların qidalanması zamanı göbələklərin, qaynadılmamış çəllək südünün, çəllək xaması və kəsmiyinin, termiki emal edilməmiş konservləşdirilmiş yaşıl noxudun, qanlı və içalat kolbasalarının, baytar nəzarətindən keçməmiş ət və ət məhsullarının, su quşlarının yumurtası və ətinin, balıqların, ev şəraitində hermetik qablarda konservləşdirilmiş məhsulların, hermetikliyi pozulmuş bombajlı, deformasiya olmuş, paslı və etiketsiz banka konservlərinin, müxtəlif qatışıqlarla və anbar zərərvericiləri ilə çirklənmiş yarmanın, unun və quru meyvələrin, kiflənmə və çürümə əlamətləri olan meyvə və tərəvəzlərin istifadəsi qəti qadağandır.

1.4.46. Uşaqların qidalanması zamanı süni mənşəli qida əlavələrindən, ədviyyatlardan, istiotlu xörəklərdən, tərkibində süni mənşəli qida əlavələri olan (sintetik aromatizatorlar, boyalar) məhsullardan, o cümlədən spirtsiz qazlı sulardan, qənnadı məmulatlarından, saqqızlar və çipslərdən, qəlyanaltı konservlərindən, duza qoyulmuş meyvə və tərəvəzlərdən (xiyar, pomidor, gavalı, alma), piylərdən, 72 faizdən az yağlılığı olan kərə yağından, hissə verilmiş məmulatlardan, mayonez, bibər, xardal, qıtıqotu, sirkə, istiotlu souslardan və təbii qəhvədən istifadə edilməsinə yol verilmir.

1.4.47. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində sanitariya qaydalarının tələblərinə cavab verən içməli suyun keyfiyyətinin təhlükəsizliyini təmin edən rejim təşkil olunmalıdır.

1.5. Tibbi xidmətə və uşaqların sağlamlıq vəziyyətinin qiymətləndirilməsinə dair tələblər

1.5.1. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində uşaqlara tibbi xidmət müəssisədə çalışan tibb işçiləri və ya ərazi tibb müəssisəsi tərəfindən aparılır. Tibb heyəti məktəbəqədər təhsil müəssisəsində müalicə-profilaktik və sağlamlaşdırıcı tədbirləri həyata keçirməklə yanaşı, uşaqların qidalanma və epidemioloji rejimləri, cari və profilaktik dezinfeksiya tədbirləri, eləcə də qidanın keyfiyyəti üzərində nəzarəti təmin edir. Tibb işçiləri cari və profilaktik dezinfeksiya tədbirlərini təşkil edir və icrasına nəzarəti həyata keçirir.

1.5.2. Tibb kabinetini tibb avadanlıqları və alətləri ilə təchiz olunmalıdır. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin tibb blokunun kifayət qədər sahəsi olarsa, fizioterapiya kabinetini təşkil edilə bilər.

1.5.3. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsində aparılan müalicə-sağlamlaşdırıcı işin səmərəliliyinin əsas meyarı uşaqların sağlamlıq vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasıdır. Uşaqların sağlamlıq vəziyyətinin qiymətləndirilməsi gündəlik müşahidələr və profilaktik tibbi müayinələrin nəticələrinə əsasən aparılır.

1.5.4. Uşaqların fiziki inkişafının qiymətləndirilməsi ildə 2 dəfə (yaz və payız), antropometrik göstəricilərə (boyu və çəkisi) əsasən həyata keçirilir, məktəbəqədər yaşlı uşaqlar üçün isə fiziki hazırlıq testlərinin göstəriciləri qiymətləndirməyə əlavə olunur.

1.5.5. Hər bir uşağın sağlamlıq vəziyyəti kompleks şəkildə, fiziki və ruhi-əsəb inkişafının səviyyəsi, müayinədən əvvəlki il ərzində kəskin xəstəliklərin vəziyyəti, müayinə zamanı xroniki xəstəliklərin mövcudluğu və onların fəsadlaşma tezliyi, eləcə də orqanizmin əsas sistemlərinin funksional vəziyyətinin səviyyəsi nəzərə alınmaqla qiymətləndirilir.

1.5.6. Sağlamlıq vəziyyətinin qiymətləndirilməsinə aşağıdakı göstəricilər daxildir:

1.5.6.1. ümumi xəstəliklərin vəziyyəti (səviyyəsi və strukturu);

1.5.6.2. kəskin xəstəliklərin vəziyyəti (səviyyəsi və strukturu);

1.5.6.3. uşaqlarda xəstəliklərin halları (1 uşağa, gün hesabı ilə);

1.5.6.4. mütəmadi xəstəliklərin uşaqların faizi;

1.5.6.5. sağlamlıq indeksi;

1.5.6.6. morfofunksional pozuntuları olan uşaqların faiz göstəricisi;

1.5.6.7. xroniki xəstəliklərin uşaqların faiz göstəricisi;

1.5.6.8. məktəbdə təhsil almaq üçün funksional cəhətdən inkişaf etməyən uşaqların faiz göstəricisi;

1.5.6.9. məktəbəqədər müəssisəyə uyğunlaşma nəticəsində sağlamlıq vəziyyəti pozulan uşaqların faiz göstəricisi;

1.5.6.10. uşaqların fiziki inkişaf qrupu üzrə bölgüsü;

1.5.6.11. uşaqların sağlamlıq qrupu üzrə bölgüsü;

1.5.6.12. sağlamlaşdırıcı tədbirlərə ehtiyacı olan uşaqların faiz göstəricisi.

1.5.7. Uşaqların hər bir yaş qrupu üzrə xəstələnmə səviyyəsinin azalmasına və sağlamlığının möhkəmləndirilməsinə yönəldilmiş sağlamlaşdırıcı tədbirlərin kompleks planı tərtib edilir.

1.5.8. Məktəbə daxil olmazdan bir il əvvəl uşaqlar tibbi müayinədən keçirilir, təkrar tibbi müayinələr isə bilavasitə məktəbə daxilolma ərəfəsində aparılır.

1.5.9. Təlim-tədris ilinin əvvəlində hazırlıq qrupu uşaqları arasında məktəbdə təhsil almaq üzrə funksional hazırlığın diaqnostikası həyata keçirilir.

1.5.10. Funksional cəhətdən təhsilə hazır olmayan uşaqlar üçün müalicə-sağlamlaşdırıcı prosedurların, loqopedlə məşğələlərin, ümumi və sadə hərəkətlərin inkişaf etdirilməsini özündə əks etdirən tibbi-korreksiya tədbirlərinin fərdi planı tərtib edilməlidir.

1.5.11. İlkin və təkrar müayinələrin nəticələri, eləcə də məktəbdə təhsilə aid tövsiyələr tibbi vərəqəyə daxil edilir.

1.6. Günün rejimi və tədris məşğələlərinin təşkilinə dair tələblər

1.6.1. Günün rejimi uşaqların yaş xüsusiyyətlərinə uyğun olmalı və onların ahəngdar inkişafına yardım etməlidir. 3-6 yaşında olan uşaqların fasiləsiz gümrəhlıq müddəti 5,5-6 saat təşkil edir. Qida qəbulu üçün müəyyən olunmuş vaxtlara bu tələblərə uyğun olaraq ciddi riayət edilməlidir.

1.6.2. Müxtəlif yaş qruplarında daha kiçik yaşlı uşaqlarla ümumi rejim işlərinə digərlərindən 5-10 dəqiqə əvvəl başlanılmalıdır. Müxtəlif yaşlı körpə uşaqların qrupunda günün rejimi aşağıdakı kimi müəyyən edilməlidir:

1.6.2.1. 1 yaşdan 1,5 yaşa qədər uşaqlar üçün;

1.6.2.2. 1,5 yaşdan 3 yaşa qədər olan uşaqlar üçün.

1.6.3. Uşaqların gündəlik gəzinti müddəti 4,0-4,5 saatdan az olmamalıdır. Gəzinti gün ərzində 2 dəfə təşkil edilir — günün birinci yarısında nahara qədər, günün ikinci yarısında gündüz yuxusundan sonra və ya uşaqların evə qayıtmasından əvvəl. Havanın temperaturu 5°C-dən aşağı, küləyin sürəti 7 m/s-dən çox olduqda, gəzinti müddəti azaldılır. Şaxtalı hava şəraitində, küləyin sürəti 15 m/s-dən çox olduqda, uşaqlar gəzintiyə çıxarılmırlar.

1.6.4. Gəzinti zamanı fiziki məşğələlərin və oyunların keçirilməsi vacibdir. Hərəkətli oyunlar gəzintinin sonunda uşaqlar otaqlara qayıtmazdan əvvəl keçirilir.

1.6.5. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların gündəlik yuxusunun ümumi müddəti 12,0-12,5 saat təşkil edir ki, bunun da 2,0-2,5 saati gündüz yuxusuna ayrılır. 1 yaşdan 1,5 yaşa qədər olan uşaqlarda gündüz yuxusu iki dəfə — günün birinci və ikinci yarısında ümumi müddəti 3,5 saat olmaqla təşkil edilir. Gündüz yuxusunun hava şəraitində (eyvanda) təşkili məqsədmüvafiqdir. 1,5 yaşdan 3 yaşa qədər olan uşaqlar üçün gündüz yuxusu bir dəfə, 3 saatdan az olmayaraq təşkil

edilməlidir. Yatmadan əvvəl hərəkətli oyunların keçirilməsi tövsiyə olunmur. Çətin yuxuya gedən və ayıq yatan uşaqları əvvəlcədən yatağına salmaq və hamıdan sonra oyatmaq tövsiyə edilir. Müxtəlif yaş qruplarındakı nisbətən yuxarı yaşlı uşaqları bir qədər tez oyardırlar. Uşaqlar yatdığı zaman tərbiyəçinin (və ya onun köməkçisinin) yataq otağında qalması vacibdir.

1.6.6. 3-6 yaş həddində olan uşaqların müstəqil fəaliyyəti (oyunlar, şəxsi gigiyena, dərsə hazırlıq) ümumi gün rejiminin 3-4 saatını təşkil edir.

1.6.7. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin rəhbərliyi təlim-tərbiyə proqramları və texnologiyalarının, təlim-tərbiyə prosesinin təşkili və üsullarının uşaqların yaş həddi və psixofizioloji imkanlarına uyğunluğuna görə məsuliyyət daşıyır.

1.6.8. 1,5 yaşdan 3 yaşa qədər olan körpə uşaqlar üçün həftə ərzində davam etmə müddəti 8-10 dəqiqə olan 10 məşğələ (nitqin inkişafı, didaktik oyunlar, hərəkətlərin inkişafı, musiqi qavraması) planlaşdırılır. Məşğələnin biri günün birinci yarısında, digəri isə günün ikinci yarısında keçirilir. İlin isti vaxtlarında məşğələlərin əksəriyyəti gəzinti zamanı həyətdə keçirilə bilər. Məşğələlər eyni vaxtda 5-6 uşaqlardan artıq olan qruplarda keçirilməlidir.

1.6.9. Əlavə tədris məşğələlərinin yaş qruplarına görə həftəlik maksimal yol verilən həcmi 1-2 yaşlı körpələr qrupu üçün 8 məşğələ, 2-3 yaşlı körpələr qrupu üçün 9 məşğələ, 3-4 yaşlı uşaqlar olan orta qrup üçün 10 məşğələ, 4-5 yaşlı uşaqlar olan böyük qrup üçün 10 məşğələ, 5-6 yaşlı uşaqlar olan məktəbəhazırlıq qrupu üçün 12 məşğələ təşkil etməlidir.

1.6.10. Altıgünlük tədris həftəsində şənbə günləri estetik-sağlamlaşdırıcı tədbirlər, idman bayramları, yarışlar keçirilməli və gəzinti müddəti uzadılmalıdır.

1.6.11. 1 yaşdan 2 yaşadək olan uşaqlar üçün məşğələlər səhər və axşam keçirilməlidir. Qalan yaş qrupları üzrə məşğələlər yalnız səhər saatlarında keçirilir.

1.6.12. Kompüterlər istifadə edilən və xarici dillərin tədrisi aparılan məşğələlər zamanı qruplar yarımqruplara ayrılmalıdır.

1.6.13. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar üçün əlavə tədris (studiya, dərnək) məşğələlərinin gəzinti və gündüz yuxusu üçün ayrılmış müddət hesabına həyata keçirilməsinə yol verilmir. Bu məşğələlər aşağıdakı müddətlərdə həyata keçirilir:

1.6.13.1. 4 yaşlı uşaqlar üçün — həftədə 1 dəfə, 15 dəqiqədən artıq olmayaraq;

1.6.13.2. 5 yaşlı uşaqlar üçün — həftədə 2 dəfə, 25 dəqiqədən artıq olmayaraq;

1.6.13.3. 6 yaşlı uşaqlar üçün — həftədə 2 dəfə, 25 dəqiqədən artıq olmayaraq.

1.6.14. Uşaqlarda yüksək dərketmə fəallığı və əqli gərginlik tələb edən məşğələlər günün birinci yarısında və uşaqların iş qabiliyyətinin yüksək olduğu günlərdə (çərşənbə axşamı, çərşənbə) aparılmalıdır. Uşaqlarda yorğunluğun qarşısının alınması üçün həmin məşğələlər idman, musiqi məşqləri, ritmik hərəkətlər ilə əlaqələndirilməlidir.

1.6.15. 5-7 yaşlı uşaqlar üçün kompüterlə məşğələlər gündə bir dəfədən artıq olmayaraq və həftədə maksimum 3 dəfə, yüksək iş qabiliyyətinə təsadüf edən çərşənbə axşamı, çərşənbə və cümə axşamı günlərində keçirilməlidir. Məşğələlərdən sonra gözlər üçün nəzərdə tutulmuş gimnastika hərəkətləri keçirilir. 5 yaşında olan uşaqlar üçün məşğələlər zamanı kompüterdə inkişafyönlü oyunların fasiləsiz davam etmə müddəti 10 dəqiqədən, 6 yaşlı uşaqlar üçün isə 15

dəqiqədən artıq olmamalıdır. Xroniki patologiyası olan və tez-tez xəstələnən (ən azı ildə 4 dəfə) uşaqlar üçün xəstəlikdən sonra 2 həftə ərzində kompüterlə işləmə müddəti 5 yaşlı uşaqlar üçün 7 dəqiqə, 6 yaşlı uşaqlar üçün isə 10 dəqiqəyə qədər ixtisar edilməlidir.

1.6.16. Yorğunluğun azaldılması üçün kompüter məşğələləri otağının gigiyenik cəhətdən rəşional təşkilə təmin edilməlidir (məbelin uşağın boyuna uyğunluğu, kifayət qədər işıqlanma). Videomonitorun ekranı göz səviyyəsində və ya bir qədər aşağı səviyyədə olmaqla, gözlərdən 50 sm məsafədə yerləşdirilməlidir. Eynək taxan uşaqlar kompüter arxasında eynəklə məşğul olmalıdırlar. İki və daha çox uşağın eyni zamanda eyni kompüterdən istifadə etməsinə yol verilmir. Uşaqlar kompüterlə məşğul olarkən müəllim və ya tərbiyəçinin (metodistin) iştirakı vacibdir.

1.6.17. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsində qalan uşaqlara ev tapşırığı verilmir.

1.6.18. 1.6.8–1.6.17-ci bəndlərdə qeyd edilən tələblər uşaqların qısa müddət qaldığı qruplarda da yerinə yetirilməlidir.

1.6.19. Müxtəlif yaş qruplarında tədris məşğələlərinin müddəti uşağın yaşından asılı olaraq fərqləndirilməlidir. Məşğələlərin müddətinin yaş reqlamentinə uyğunlaşdırılması ilə əlaqədar olaraq, məşğələləri yuxarı yaşlı uşaqlarla başlamaq, tədrisən kiçikyaşlı uşaqları da bu məşğələlərə cəlb etmək lazımdır.

1.6.20. Dərs ilinin ortalarında (yanvar-fevral ayları) məktəbəqədər yaşlı uşaqlar üçün birhəftəlik tətill təşkil edilir və bu zaman onlarla yalnız estetik-sağlamlaşdırıcı məşğələlər (idman, musiqi, təsviri sənət) həyata keçirilir.

1.6.21. Tətill günlərində və yay mövsümündə tədris məşğələləri keçirilmir. Həmin dövrdə hərəkətli oyunlar, idman bayramları, ekskursiyalar keçirilməli və gəzinti vaxtı artırılmalıdır.

1.6.22. Körpələr və orta qruplarda televiziyaya verilişlərinin və diafilmlərin fasiləsiz baxılma müddəti 20 dəqiqədən, yuxarı və məktəbəhazırlıq qruplarının uşaqları üçün isə 30 dəqiqədən artıq olmamalıdır. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların televiziyaya verilişlərinə baxmağa gündə 2 dəfədən çox olmayaraq (günün birinci və ikinci yarısı) icazə verilir. Televizor oturmuş uşağın gözü səviyyəsində və ya bir qədər aşağıda yerləşdirilməlidir. Əgər uşaq eynək taxırsa, veriliş vaxtı da eynəyi çıxarmamalıdır.

1.6.23. Televiziyaya verilişlərinin axşam saatlarında izlənməsi zamanı uşaqların otağı yerli işıqlanma mənbələri (bra, masaüstü lampa) və həmçinin tavandakı işıqlanma cihazı ilə işıqlandırılmalıdır. Günəş şüalarının ekrandan əks olunmasının qarşısını almaq məqsədi ilə gündüz saatlarında otağın pəncərələri yüngül və açıq rəngli pərdə ilə örtülməlidir.

1.6.24. Yuxarı və hazırlıq yaş qrupları uşaqlarının ictimai-faydalı əməklə məşğuliyəti özünəxidmət formasında (yeməlxana üzrə növbətçilik, qabların masalara düzülməsi, məşğələlərə hazırlaşmaqda köməklilin göstərilməsi, yaşıllığa qulluq) olmalıdır. İctimai-faydalı əməyin müddəti gün ərzində 20 dəqiqədən artıq olmamalıdır.

1.7. Uşaqların fiziki tərbiyəsinin təşkilinə dair tələblər

1.7.1. Uşaqların fiziki tərbiyəsi onların sağlamlıq vəziyyətinin və fiziki inkişafının yaxşılaşdırılmasına, inkişaf edən orqanizmin funksional imkanlarının artırılmasına, eləcə də hərəkət vərdişlərinin və hərəkət keyfiyyətinin formalaşdırılmasına yönəldilməlidir.

1.7.2. Rasional hərəkət rejimi, fiziki məşqlər və bədəni möhkəmləndirən tədbirlər uşaqların sağlamlıq vəziyyəti, cinsi, yaş imkanları və ilin mövsümləri nəzərə alınmaqla həyata keçirilməlidir.

1.7.3. Hərəkət fəaliyyətinin təşkili formalarına səhər gimnastikası, otaqda və açıq havada keçirilən idman məşğələləri, idman fasiləsi, hərəkətli oyunlar, ritmik gimnastika, trenajorlarda məşq, üzgüçülük daxildir.

1.7.4. Sağlamlaşdırıcı-tərbiyəvi işlərin təşkili zamanı 5-6 yaşlı uşaqlarda hərəkət fəallığının həcmi onların psixofizioloji xüsusiyyətləri, mövsümlər və məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin iş rejimi nəzərə alınmaqla, həftədə 6-8 saata qədər nəzərdə tutulur.

1.7.5. Uşaqların hərəkət fəaliyyəti üçün idman zalında və meydançalarda olan avadanlıqlardan və alətlərdən istifadə edilməlidir.

1.7.6. 1 yaşlı uşaqların fiziki tərbiyəsi masaj və gimnastika komplekslərindən ibarət olan fərdi məşğələlər formasında təşkil edilir. Həkim fərdi qaydada uşağın yaşını, sağlamlığını, eləcə də fiziki və ruhi-əsəb vəziyyətini nəzərə almaqla müvafiq kompleksləri təyin edir. Həkim təyinatları uşağın tibbi vəzifəsində mütləq qeyd olunmalıdır. 1 yaşlı uşaqlarla məşğələlər fərdi qaydada, hər gün yemək qəbulundan təxminən 45 dəqiqə sonra qrup otağında aparılır. Hər bir uşaqla aparılan məşğələnin müddəti 6-10 dəqiqə təşkil edir. 1 yaşından başlayaraq, uşaqlarla gimnastika və masaj komplekslərindən əlavə, fərdi qaydada müxtəlif hərəkətli oyunlar da keçirilir. Uşaqların kiçik qruplarda cəmləşdirilməsinə yol verilir (2-3 uşaq birlikdə). Fərdi məşğələlərin aparılması üçün hündürlüyü 72-75 sm, eni 80 sm, uzunluğu isə 90-100 sm olan, üzərinə nazik pambıq təbəqəsi örtülmüş və parça ilə hər tərəfdən tikilmiş masalardan istifadə olunur. Masaların üzəri hər uşaqlardan sonra dəyişdirilən bələk örtüyü ilə üzlənməlidir. Masalar uşaq çarpayılarının üzərinə köndələn istiqamətdə qoyulan taxta və ya faner lövhə ilə də əvəzlənə bilər.

1.7.7. 2 və 3 yaşlı uşaqlarla fiziki məşğələlər tərbiyəçilər tərəfindən həftədə 2-3 dəfə yarımqruplarda həyata keçirilir. 2 yaşlı uşaqlarla məşğələlər qrup otaqlarında, 3 yaşlılarla isə qrup otaqlarında və ya idman zalında keçirilir.

1.7.8. Bədən tərbiyəsi məşğələlərində qrupdakı uşaqların sayı və məşğələlərin davam etmə müddəti 28 nömrəli cədvəldə göstərilmişdir:

28 nömrəli cədvəl

	Uşaqların yaş həddi			
	körpələr qrupu	orta qrup	böyük qrup	məktəbəhazırlıq qrupu
Uşaqların sayı	2 - 4	4 - 6	8 - 12	bütün qrup
Məşğələlərin davam etmə müddəti (dəqiqə)	6 - 8	8 - 10	10 - 15	15

1.7.9. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar üçün bədən tərbiyəsi üzrə məşğələlər həftədə 3 dəfədən az olmayaraq aparılır. Məşğələlərin davam etmə müddəti uşaqların yaşından asılı olaraq körpələr qrupunda 15 dəqiqə, orta qrupda 20 dəqiqə, böyük qrupda 25 dəqiqə, məktəbəhazırlıq qrupunda 30 dəqiqə müəyyən edilir.

1.7.10. 5-6 yaşlı uşaqlar üçün üç bədən tərbiyəsi məşğələsindən biri ilboyu açıq havada aparılmalıdır. Açıq havada məşğələlər yalnız uşaqlarda tibbi baxımdan əks göstəricilər olmadıqda və uşaqlar hava şəraitinə uyğun idman geyimləri ilə təmin edildikdə keçirilir. Bədən tərbiyəsi məşğələlərinin açıq havada keçirilməsi üçün nəzərdə tutulan geyimlərə dair tövsiyələr 29 nömrəli cədvəldə qeyd olunmuşdur:

29 nömrəli cədvəl

Küləyin sürəti 0,1-0,6 m/s olan zaman havanın temperaturu	Geyim (qatların sayı)	Geyim və ayaqqabı
1	2	3
20°C və daha yüksək	1/1	tuman, mayka, corab və idman ayaqqabısı
15°C-dən - 19°C-ə qədər	2/2	tuman, mayka, corab, idman ayaqqabısı və pambıq parçadan trikotaj nazik idman kostyumu
10°C-dən - 14°C-ə qədər	2/2	tuman, mayka, corab, idman ayaqqabısı (ked), pambıq parçadan olan trikotaj idman kostyumu
3°C-dən - 9°C-ə qədər	2/2	xovlu məşq kostyumu, tuman, mayka, pambıq parçadan olan corab, krossovka, pambıq altlıqlı yun papaq
2°C-dən - 5°C-ə qədər	3/3	xovlu məşq kostyumu, uzunqollu idman köynəyi, tuman, mayka, kolqotqa, yun corab, krossovka, pambıq parçadan olan yun papaq
6°C-dən - 11°C-ə qədər	3/3	xovlu məşq kostyumu, flanel köynək, tuman, mayka, kolqotqa, pambıq parçadan olan corab, krossovka, pambıq parçadan yun papaq, əlcək
12°C-dən -15°C-ə qədər	4/3	külək əleyhinə gödəkcə, xovlu parçadan məşq kostyumu, flanel köynək, tuman, mayka, kolqotqa, pambıq parçadan corab, krossovka, pambıq altlıqlı yun papaq, əlcək

Qeyd. Cədvəldə verilmiş kəsrin surətində qurşaqdən yuxarı geyim qatlarının, məxrəcdə isə qurşaqdən aşağı geyim qatlarının sayı göstərilmişdir.

1.7.11. Yağışlı, küləkli və şaxtalı havalarda bədən tərbiyəsi məşğələləri zalda keçirilməlidir. İlin isti aylarında, əlverişli meteoroloji şərait zamanı idman məşğələləri əsasən açıq havada keçirilir.

1.7.12. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar üçün bədən tərbiyəsi məşğələlərinin səmərəsinin qiymətləndirilməsi uşaqların ürək döyüntülərinin orta tezlik səviyyəsi (nəbz vuruşu) göstəriciləri üzrə müəyyən edilir.

1.7.13. İdman zalındakı məşğələlərin hərəkət sıxlığı (məşğələ zamanı uşağın hərəkətdə olduğu müddətin məşğələnin ümumi davam etmə müddətinə olan faizlə nisbəti) 70 faizdən, açıq havada isə 80 faizdən az olmamalıdır. Məşqlərin səmərəliliyi üçün nəbz vuruşu 3-4 yaşlı uşaqlarda zalda 130-140 zərbə/dəq., açıq havada 140-160 zərbə/dəq., 5-8 yaşlı uşaqlarda isə zalda 140-150 zərbə/dəq., açıq havada 150-160 zərbə/dəq. təşkil etməlidir.

1.7.14. Uşaqların bədən tərbiyəsinin səmərəsinin qiymətləndirilməsi onların sağlamlıq vəziyyətinin dinamikası, hərəkət keyfiyyətlərinin və ildən-ilə mənimsədikləri vərdişlərin inkişafı əsasında həyata keçirilir. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların fiziki hazırlığının test sınağı tərbiyəçi tərəfindən dərslərin əvvəlində (sentyabr-oktyabr aylarında) və dərslərin sonunda (aprel-may aylarında) keçirilir. Uşaqların fiziki hazırlıq səviyyəsinin qiymət göstəriciləri tibb bacısı tərəfindən "tibbi vərəqə"də qeyd olunur. Uşaqların fiziki hazırlıq üzrə test sınağından keçirilmələrinə icazəni məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin tibb heyəti verir.

1.7.15. Uşaqların orqanizminin möhkəmləndirilməsi üçün aşağıdakı tədbirlər sistemi nəzərdə tutulur:

1.7.15.1. gündəlik həyatda orqanizmin möhkəmləndirilməsi üçün elementlər — sərin su ilə yuyunma, otaqların aerasiyası, düzgün təşkil olunmuş gəzintilər, otaqda və açıq havada yüngül idman geyimində keçirilən fiziki məşqlər;

1.7.15.2. su, hava və günəşlə bağlı xüsusi prosedurlar və tədbirlər.

1.7.16. Uşaqların yaşı, sağlamlıq vəziyyəti, məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin işçi heyətinin və maddi bazasının hazırlıq səviyyəsi nəzərə alınmaqla, uşaqların orqanizminin möhkəmləndirilməsi üçün təbiət amillərindən (günəş, hava, su) fərdi şəkildə, metodik tövsiyələrə ciddi riayət olunmaqla istifadə edilir. Orqanizmin möhkəmləndirilməsi üzrə tədbirlər ilin mövsümündən, qrup otaqlarında havanın temperaturundan və epidemioloji vəziyyətdən asılı olaraq, ağırlıq səviyyəsinə və müddətinə görə dəyişdirilir.

1.7.17. Orqanizmin möhkəmləndirilməsi üçün hər bir qrupda aşağıdakı avadanlıqlar nəzərdə tutulur:

1.7.17.1. nişanlanmış yüngül polietilen çənlər (2 ədəd);

1.7.17.2. müxtəlif temperatura davamlı, 0,5 l tutumu olan su dolçası;

1.7.17.3. ümumi axıtma üçün 2-2,5 l tutumu olan su bardağı və susəpən qablar;

1.7.17.4. yerli möhkəmləndirici tədbirlər üçün iki dəst dərin polietilen ləyən;

1.7.17.5. fərdi nişanlanmış dəsmallar;

1.7.17.6. taxta körpüçüklər;

1.7.17.7. bədənin quru və yaş üsulla sürtülməsi üçün nəzərdə tutulmuş saçaqlı əlcəklər (hər sürtülmədən sonra əlcəklər qaynadılır, qurudulur və qapalı qabda saxlanılır);

1.7.17.8. masaj xalçaları üçün ağlar və örtüklər.

1.7.18. Uşaqların hovuzda üzməsinin təşkili üçün avadanlıqların və alətlərin rasional dəsti bu Normativlərin 19 nömrəli cədvəlində göstərilmişdir.

1.7.19. Soyuq aylarda hovuzdakı məşğələlərin gəzintidən sonra aparılması məqsədəuyğundur. Hovuzdakı məşğələlər gəzintidən əvvəl keçirildikdə, uşaqların soyuqdəymədən mühafizəsi üçün gəzinti və üzgüçülük məşğələləri arasında ən azı 50 dəqiqə fasilə nəzərdə tutulmalıdır.

1.7.20. Hovuzda suyun temperaturu $30\pm 1^{\circ}\text{C}$, vannalar yerləşən zalda havanın temperaturu $29\pm 1^{\circ}\text{C}$, duş kabinəsi olan soyunub-geyinmə otağında isə temperatur $25-26^{\circ}\text{C}$ olmalıdır. Hovuzdakı məşqlərdən əvvəl və sonra uşaqlar duşun altında yuyunmalıdırlar. Soyuqdəymənin profilaktikası məqsədi ilə soyuq su altında prosedurların aparılmasına yol verilmir.

1.7.21. Yaşından asılı olaraq, hovuzda məşğələlərin davam etmə müddəti körpələr qrupunda 15-20 dəqiqə, orta qrupda 20-25 dəqiqə, böyük qrupda 25-30 dəqiqə, məktəbhazırlıq qrupunda 25-30 dəqiqə müəyyən edilir.

1.7.22. Uşaqların orqanizminin möhkəmləndirilməsi və sağlamlaşdırılması üçün saunadan istifadə edilərkən aşağıdakı tələblərə riayət olunmalıdır:

1.7.22.1. termokameranın sahəsi $9,0\text{ m}^2$ -dən az olmamalıdır;

1.7.22.2. termokamerada havanın temperaturu $60-70^{\circ}\text{C}$ həddlərində, nisbi rütubətlik isə 15-20 faiz olmalıdır;

1.7.22.3. prosedurlar keçirildiyi zaman kaloriferdən gələn isti hava axınının uşaqlara birbaşa təsiri istisna olunmalıdır;

1.7.22.4. kaloriferlər xüsusi oyuqlarda quraşdırılır və istilik axınının qismən qarşısının alınması üçün taxta şəbəkələrdən istifadə edilir;

1.7.22.5. termokameralar üzgüçülük hovuzu zalında yerləşdirildikdə, hovuzun rütubət rejiminin termokameranın temperatur-rütubət rejiminə olan təsirini istisna etmək üçün sahəsi 6 m^2 olan tamburlar nəzərdə tutulmalıdır;

1.7.22.6. uşağın ilk dəfə saunada qalması müddəti 3 dəqiqədən artıq olmamalıdır;

1.7.22.7. saunada qaldıqdan sonra uşağın xüsusi otaqda dincəlməsi və maye (çay, şirə, mineral sular) qəbul etməsi təmin edilməlidir.

1.7.23. Hovuzda məşğələlərin keçirildiyi və uşaqlar saunada prosedur qəbul etdiyi zaman tibb işçilərinin iştirakı mütləqdir.

1.7.24. Yalnız həkim-pediatrın icazəsi olduqda, uşaqlar hovuzdan və saunadan istifadə edə bilirlər.

1.7.25. Uşaqlarla yay aylarında aparılan sağlamaşdırıcı işlər müalicə-profilaktika tədbirlər sisteminin əsas tərkib hissəsidir. Yay aylarında sağlamaşdırıcı tədbirlərin səmərəliliyi üçün uşaqlar açıq havada çox qalmalı, yaşlarına uyğun yuxu müddəti təmin edilməli və istirahətin digər növləri nəzərdə tutulmalıdır.

1.7.26. Fəaliyyətin mütəşəkkil formalarında hərəkət fəallığı gün ərzindəki ümumi hərəkət fəallığının 50 faizini, məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin ərazisindən kənarında gəzinti zamanı isə 35-40 faizini təşkil etməlidir.

1.7.27. Uşaqların kifayət qədər hərəkət fəaliyyəti üçün hərəkətli oyunlardan, yarış elementləri olan idman məşqlərindən, eləcə də piyada gəzintilərdən, ekskursiyalardan və marşrut üzrə olan gəzintilərin (adi turizm) geniş daxil olduğu bədən tərbiyəsi məşğələlərinin bütün formalarından istifadə edilməlidir.

1.7.28. Bədən tərbiyəsinə dair bütün işlər, uşaqların sağlamlıq vəziyyəti nəzərə alınmaqla, idman dərsləri üzrə tərbiyəçi və qrup rəhbəri tərəfindən məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin tibb işçiləri, metodistləri və müəssisə rəhbərinin nəzarəti altında həyata keçirilir.

1.7.29. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların fiziki tərbiyəsinin təşkilinə tibbi və pedaqoji nəzarət aşağıdakılardan ibarətdir:

1.7.29.1. uşaqların sağlamlıq vəziyyəti, fiziki inkişafı, fiziki hazırlığı və uşaq orqanizminin funksional imkanlarına dinamik nəzarət;

1.7.29.2. hərəkət rejiminin təşkili, müxtəlif formalı fiziki məşğələlərin aparılması metodikası və onların uşağın orqanizminə təsiri üzrə tibbi-pedaqoji müşahidə, bədənin möhkəmləndirilməsi sisteminə nəzarət;

1.7.29.3. məşğələlərin keçirildiyi yerlərin (həyət sahəsi, idman zalı, hovuz) sanitariya-gigiyena vəziyyətinə, idman avadanlıqlarına, uşaqların geyimlərinə və ayaqqabılarına nəzarət;

1.7.29.4. məktəbəqədər yaşlı uşaqlara gigiyenik qaydaların öyrədilməsi, həyata keçirilməsi, mütəmadi idman məşğələlərinə dair əsasların formalaşdırılması;

1.7.29.5. zədələnmənin profilaktikası.

1.8. Uşaqların məktəbəqədər təhsil müəssisələrinə qəbul edilməsinə dair tələblər

1.8.1. Uşaqlar məktəbəqədər təhsil müəssisələrinə, o cümlədən qısamüddətli saxlanma qruplarına qəbul edilməzdən əvvəl tibb müəssisələrində profilaktik tibbi müayinələrdən keçirilməlidirlər.

1.8.2. Uşaq məktəbəqədər təhsil müəssisəsinə qəbul olunarkən, həkim uşağın valideynlərindən uşağın inkişaf və davranış xüsusiyyətlərinə dair məlumat toplayır, onun sağlamlıq vəziyyətini, fiziki və ruhi-əsəb inkişafını qiymətləndirir və bu məlumatları uşağın tibbi və rəqəsinə əlavə edərək, qrup tərbiyəçilərinin nəzərinə çatdırır.

1.8.3. Uyğunlaşma dövründə həkim uşağa nəzarət edir, gündəlik rejim, qidalanma və sağlamlaşdırıcı tədbirlər üzrə fərdi tövsiyələrini bildirir.

1.8.4. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların müəssisəyə valideynlərdən gündəlik qəbulunu (səhər) uşaqların sağlamlıq vəziyyəti haqqında məlumat toplayan tərbiyəçi həyata keçirir. Tibb bacısı göstərişlərə əsasən uşağın boğazını və dərisini müayinə edir və hərarətini ölçür. Uşaqların körpələr qrupuna qəbulu tibbi təhsili olan şəxs tərəfindən həyata keçirilir. Səhər müayinəsi zamanı aşkar olunmuş xəstə və xəstəliyə şübhəli uşaqlar məktəbəqədər təhsil müəssisəsinə qəbul edilmir, gün ərzində aşkar olunmuş xəstə uşaqlar isə digər uşaqlardan təcrid olunurlar. Vəziyyətlərindən asılı olaraq, xəstə uşaqlar valideynləri gələncə qədər izolyatorda saxlanılır və ya xəstəxanaya göndərilirlər.

1.8.5. Həftədə bir dəfə tibb işçiləri uşaqları pedikulyoza görə müayinə edirlər. Müayinənin nəticələri xüsusi jurnalda qeyd edilir. Pedikulyoza yoluxmuş uşaqlar aşkar olunduqda, onlar evə (sanasiya üçün) göndərilirlər.

1.8.6. Uşaqlar keçirdikləri xəstəlikdən sonra və yaxud 3 gündən artıq məktəbəqədər təhsil müəssisəsinə gəlmədikdə, onlar ərazi həkim-pediatri tərəfindən verilmiş rəyə, xəstəliyin diaqnozu və müddəti, aparılan müalicə, uşağın yoluxucu xəstələrlə təmasda olmaması haqqında məlumatlara, eləcə də ilk 10-14 gün üçün rekonvalesent uşağın fərdi rejimi haqqında tövsiyələr qeyd olunmuş arayışa əsasən məktəbəqədər təhsil müəssisəsinə qəbul edilir.

1.8.7. Uşaq bir məktəbəqədər təhsil müəssisəsindən digərinə köçürülərkən, əvvəlki müəssisənin həkimi və ya sahə pediatri onun tibbi vəzifəsindən çıxarış tərtib edir.

1.9. İşçi heyətinin profilaktik tibbi müayinələrdən keçməsinə və şəxsi gigiyenasına dair tələblər

1.9.1. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin bütün işçiləri Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2006-cı il 12 iyun tarixli 142 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş "Tibbi müayinə kartı sisteminin tətbiqi Qaydaları"na uyğun olaraq tibbi müayinələrdən, peşəkar gigiyenik hazırlıqdan və attestasiyadan keçməlidirlər.

1.9.2. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin hər bir işçisinin tibbi müayinələrin və laboratoriya tədqiqatlarının nəticələri, peyvəndlər və keçirilmiş yoluxucu xəstəliklər haqqında, eləcə də peşəkar gigiyenik hazırlıqdan və attestasiyadan keçməsi barədə məlumatlar qeyd edilən şəxsi tibbi kitabçası olmalıdır. Tibbi müayinədən, peşəkar və gigiyenik hazırlıqdan yayınan, tibbi müayinələrin və peşəkar hazırlığın nəticələri qeyd edilməyən, şəxsi tibbi kitabçası olmayan işçilər işə buraxılmırlar.

1.9.3. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinə qəbul olunan şəxslərin profilaktik peyvənd alması haqqında məlumatlar olmadıqda, bu şəxslər profilaktik peyvəndlər üzrə təsdiq edilmiş proqrama uyğun peyvənd edilməlidirlər.

1.9.4. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin işçi heyəti şəxsi gigiyena qaydalarına riayət etməli, işə təmiz geyim və ayaqqabıda gəlməli, üst geyimlərini, papaq və şəxsi əşyalarını fərdi şkaflarda saxlamalı, dırnaqları kəsilməmiş vəziyyətdə olmalıdır. İşə başlamazdan əvvəl işçi heyəti əllərini yumalı, təmiz xələt və ya digər xüsusi geyim geyinməli, onların dəyişəklə ayaqqabısı

olmalı, saçları səliqə ilə yığılmalıdır. Texniki heyət əlavə olaraq qidanın paylanması üçün önlük və yaylıqla, qabların yuyulması üçün önlüklə və otaqların yığılıdırılıb təmizlənməsi üçün xüsusi (tünd rəngli) geyimlə təmin olunmalıdır.

1.9.5. İşçilər tualetə daxil olmazdan əvvəl xələtlərini soyunmalı, tualetdən çıxarkən əllərini sabunla yumalıdır. İşçi heyətinin uşaqlar üçün nəzərdə tutulan tualetdən istifadə etməsi qadağandır. Müəssisəni tərk etməzdən əvvəl işçilər xələtlərini xüsusi geyimlər üçün nəzərdə tutulmuş şkaflarda asmalıdırlar.

1.9.6. Tibb bacısı hər gün qida blokunun bütün işçilərini dəri səthində kəsiklərin, sıyrıntıların, irinli yaraların olmasına və yuxarı tənəffüs yollarının kataral iltihablaşması hallarına görə müayinə edir. Müayinənin nəticələri xüsusi jurnalda qeyd edilir.

1.9.7. Qida blokunda çalışan işçi heyəti iş vaxtı üzük, sırğa və sancaq taxmamalı, iş yerində qida qəbul etməməli və siqaret çəkməməlidir.

1.9.8. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin işçi heyətinin hər biri üçün 3 dəst dəyişək sanitariya geyim nəzərdə tutulmalıdır.

1.9.9. Xəstə və ya yoluxucu xəstəliklərə şübhəli olan işçilər qüvvədə olan qanunvericiliyə əsasən işə buraxılmır və müvəqqəti olaraq işdən kənarlaşdırılırlar.

1.10. Tibbi heyət tərəfindən həyata keçirilən əsas tədbirlər

1.10.1. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin tibb işçiləri aşağıdakıları həyata keçirirlər:

1.10.1.1. uşaqların müəssisəyə qəbulu zamanı onların xəstə olub-olmamasının, o cümlədən pedikulyozun müəyyən edilməsi məqsədi ilə tibbi müayinələrin aparılmasını;

1.10.1.2. uşaqların, o cümlədən sağlamlığına şübhə olanların sağlamlıq vəziyyəti ilə əlaqədar müntəzəm müşahidələri;

1.10.1.3. uşaqların profilaktik müayinələrinin təşkilini və peyvəndlərin aparılmasını;

1.10.1.4. bədən tərbiyəsi məşğələləri üçün uşaqların tibbi qruplara ayrılmasını;

1.10.1.5. uşaqların sağlamlıq vəziyyəti və sağlamlığına şübhə olan uşaqlar üçün tövsiyə edilən rejim haqqında müəssisə rəhbərliyinin, tərbiyəçilərin və metodistlərin məlumatlandırılmasını;

1.10.1.6. tibbi yardımın göstərilməsi məqsədi ilə gündəlik ambulator qəbulun təşkilini (zərurət olduqda), xəstə uşaqların müəyyən edilməsini, onların vaxtında təcrid olunmasını və bədbəxt hadisələr baş verdikdə, ilkin tibbi yardımın göstərilməsini;

1.10.1.7. uşaqlar və işçi heyəti arasında baş verən yoluxucu və parazitar xəstəliklər haqqında məlumatların dəqiq diaqnoz qoyulduqdan sonra 2 saat ərzində Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin müəyyən etdiyi qaydada ərazi tibb müəssisələrinə və dövlət sanitariya-epidemioloji nəzarət mərkəzlərinə çatdırılmasını;

1.10.1.8. müəssisənin ərazisinin və otaqlarının sanitariya vəziyyəti, eləcə də uşaqlar və heyət tərəfindən şəxsi gigiyena qaydalarına riayət olunması üzərində müntəzəm nəzarətin aparılmasını;

1.10.1.9. sanitariya-əkspeidemik tədbirlərin təşkilini;

* Gigiyena və epidemiologiya mərkəzlərinə qrip, yuxarı tənəffüs yollarının kəskin yoluxucu xəstəlikləri və enterobioz haqqında aylıq yekun məlumatlar təqdim edilir.

1.10.1.10. işçi heyəti və uşaqlarla sağlam həyat tərzinin formalaşdırılması üzrə işlərin aparılmasını, "sağlamlıq günləri"nin, tibbi mövzulara dair oyunların və müsabiqələrin təşkilini;

1.10.1.11. uşaqların fiziki tərbiyəsinin təşkilini, eləcə də yaşından, cinsindən və sağlamlıq vəziyyətindən asılı olaraq, fiziki hazırlıqla əlaqədar tədbirlərin düzgün həyata keçirilməsi məqsədi ilə tibbi nəzarəti;

1.10.1.12. qida blokuna və uşaqların qidalanmasına nəzarəti;

1.10.1.13. tibbi sənədləşmənin aparılmasını.

1.11. Sanitariya qaydalarına riayət olunmasına dair tələblər

1.11.1. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin rəhbəri aşağıdakıları təmin etməlidir:

1.11.1.1. rəhbərlik etdiyi müəssisədə sanitariya qaydalarının məzmununun və tələblərinin müəssisənin əməkdaşlarının nəzərinə çatdırılmasını;

1.11.1.2. müəssisənin bütün əməkdaşları tərəfindən daxili nizam-intizam və sanitariya qaydalarının tələblərinə ciddi riayət olunmasını və bunun üçün lazımi şəraitin yaradılmasını;

1.11.1.3. istehsalat və laboratoriya nəzarətinin təşkilini;

1.11.1.4. sağlamlığı imkan verən, peşəkar hazırlıqdan və attestasiyadan keçmiş şəxslərin işə qəbul olunmasını;

1.11.1.5. işçi heyətinin şəxsi tibbi kitabça ilə təmin edilməsini;

1.11.1.6. məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin işçilərinin işə qəbul edilərkən ilkin, sonradan isə dövrü tibbi müayinələrdən keçməsinə;

1.11.1.7. 2 ildə 1 dəfədən az olmayaraq, gigiyenik təlimatlandırılma proqramı üzrə hazırlıq və təkmilləşdirmə kurslarının təşkilini;

1.11.1.8. dövlət sanitar-epidemioloji nəzarət orqanlarının qərarlarına və göstərişlərinə riayət edilməsini;

1.11.1.9. mövcud qanunvericiliyə, sanitariya qaydalarına və gigiyenik normativlərə uyğun olaraq, işçilər üçün əlverişli əmək şəraitinin yaradılmasını;

1.11.1.10. müəssisədə istifadə olunan texnoloji, soyuducu və digər avadanlıqların işlək vəziyyətdə olmasını;

1.11.1.11. zəruri hallarda dezinfeksiya, dezinseksiya və deratizasiya tədbirlərinin həyata keçirilməsini;

1.11.1.12. ilkin tibbi yardımın göstərilməsi üçün dərman qutularının olmasını və onların vaxtında dərman vasitələri ilə təchiz edilməsini;

1.11.1.13. seminarlar, söhbətlər və məruzələr aparmaqla, işçi heyəti ilə sanitariya-əkspepidemik işlərin təşkilini.

1.11.2. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin tibb heyəti sanitariya qaydalarının tələblərinə riayət olunması ilə bağlı gündəlik nəzarəti həyata keçirir.

1.11.3. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin rəhbəri sanitariya qaydaları və normalarının, gigiyena tələblərinin pozulmasına görə qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada məsuliyyət daşıyır.

2. Ümumi təhsil müəssisələri

2.1. Ümumi müddəalar

2.1.1. Tikintisi başa çatmış və ya yenidən qurulmuş ümumtəhsil müəssisələrinin fəaliyyətinə yalnız sanitariya qaydalarına və normalarına uyğunluq haqqında sanitar-epidemioloji rəy olduğu zaman icazə verilir.

2.1.2. Ümumi təhsil müəssisələrində iaşə və tibb xidmətlərinin təşkili Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2010-cu il 25 noyabr tarixli 218 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş “Təhsil müəssisəsində iaşə və tibb xidmətinin təşkili Qaydası və Normaları”na əsasən həyata keçirilir.

2.1.3. Ümumi təhsil müəssisələrində sanitariya qaydalarının icrasına nəzarət gigiyena və epidemiologiya mərkəzləri tərəfindən həyata keçirilir.

2.2. Tədris prosesi rejiminə dair tələblər

2.2.1. Ümumi təhsil müəssisələrində uşaqların təhsili və tərbiyəsi, istehsalat təcrübəsi şəraiti, onların qidalanması, sanitariya-məişət təminatı, əmək və istirahət şəraiti üzrə tələbləri tənzimləyən sanitariya normalarına və qaydalarına, gigiyena normativlərinə riayət olunması təmin edilməlidir.

2.2.2. Ümumi təhsil müəssisələrində uşaqların maksimum dərslərinə dair tələblər 30 nömrəli cədvəldə göstərilmişdir:

30 nömrəli cədvəl

Siniflər	Həftəlik maksimum məcburi dərslərin yükü (saatla)	
	5 günlük tədris həftəsində	6 günlük tədris həftəsində
1	20	-
2 — 4	25	25
5	28	31
6	29	32
7	31	34
8, 9	32	35
10, 11	33	36

2.2.3. Dərslər mənəşşələr şagirdlərin həftəlik maksimum dərslərinə daxil edilməməlidir.

2.2.4. 2-4-cü siniflərdə bir dərslərin davam etmə müddəti 45 dəqiqə olmaqla, 5 günlük tədris həftəsi ərzindəki maksimal dərslərin yükü 25 saat, 6 günlük tədris həftəsində isə 27 saat təşkil etməlidir.

2.2.5. 5-11-ci siniflərdə təhsil alan şagirdlərin tədris həftəsinə uyğun olaraq, dərslərin yükü 30 nömrəli cədvəldə göstərilmişdir. Dərslərin davam etmə müddəti 45 dəqiqədən artıq olmamalıdır.

2.2.6. Ümumi təhsil müəssisələrində 1-ci sinifə 6 və ya 7 yaşlı uşaqlar qəbul edilirlər. Valideynlərin arzusu ilə təhsil müəssisəsi xüsusi istedadlı uşaqları Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi tərəfindən müəyyən edilmiş qaydada daha erkən yaşlarda qəbul edə bilər.

2.2.7. Tədris ilinin əvvəli üçün 6,5 yaş həddinə çatmayan uşaqların tədrisində uşaqların 6 yaşından başlayaraq, təhsil almağının təşkilinə dair bütün gigiyenik tələblərə riayət edilməsi şərtiylə, məktəbəqədər təhsil müəssisəsində və ya digər təhsil müəssisələrində həyata keçirilməsi məqsədmüvafiqdir.

2.2.8. Uşaqların 1-ci sinifdə təhsil prosesi aşağıdakı tələblərə riayət edilməklə həyata keçirilməlidir:

2.2.8.1. tədris məşşələri yalnız birinci növbədə keçirilir;

2.2.8.2. 5 günlük tədris həftəsi nəzərdə tutulur;

2.2.8.3. tədris həftəsinin ortasında asanlaşdırılmış tədris günü təşkil edilir;

2.2.8.4. gündə 4 dərslərdən çox dərslərin keçilmir;

2.2.8.5. dərslərin davam etmə müddəti 45 dəqiqədən az olmamalıdır;

2.2.8.6. tədris gününün ortasında 40 dəqiqədən çox olmayan dinamik fasilə tətbiq olunur.

2.2.9. İbtidai siniflərdə təhsil alanların fiziki tərbiyə və musiqi fənləri istisna olmaqla, sırf təlim vaxtı ümumi dərslərin vaxtının 80 faizindən artıq olmamalıdır. Şagirdlərin yorulmaması, onların qamətinin pozulmaması və görmə qabiliyyətinin profilaktikası məqsədi ilə oxu, yazı və riyaziyyat fənlərinin tədrisi zamanı gözlər üçün gimnastika hərəkətlərinin həyata keçirilməsi zəruridir.

2.2.10. Sağlamlaşdırma məqsədi ilə ümumi təhsil müəssisələrində təhsil alanların hərəkət üzrə bioloji tələbatının ödənilməsi üçün zəruri şərait yaradılır. Hərəkət fəallığının belə həcmi şagirdlərin hər bir təhsil müəssisəsinin gündəlik tədbirlər kompleksində iştirakı əsasında formalaşdırılmalıdır. Bu tədbirlərə tədris məşğələlərinə qədər gimnastika hərəkətləri, dərslərdə qısamüddətli idman dəqiqələri, tənəffüs vaxtı hərəkətli oyunlar, uzadılmış gün ərzində idman saati, fiziki tərbiyə dərsləri, sinifdən xaric idman məşğələləri, yarışların həyata keçirilməsi daxildir. Aşağı sinif şagirdləri üçün tərtib olunan tədris planlarında fəal hərəkətli məşğələlərin daxil edilməsi tövsiyə olunur (xoreoqrafiya, ritmika, müasir və bal rəqsləri, ənənəvi və milli idman oyunları).

2.2.11. Dərslərin səhər saat 8-də başlaması məqsəduyğundur. Ayrı-ayrı fənlərin dərindən tədris edildiyi ümumi təhsil müəssisələrində, liseylərdə və gimnaziyalarda dərslər bir qayda olaraq birinci növbədə həyata keçirilir. Bir neçə növbədə işləyən ümumi təhsil müəssisələrində 1-ci, 5-ci və buraxılış siniflərində dərslər birinci növbədə keçirilməlidir.

2.2.12. Tədris həftəsinin müddətindən asılı olmayaraq, gün ərzində keçirilən dərslərin sayı ibtidai siniflərdə 5-dən, 5-11-ci siniflərdə isə 6-7-dən çox olmamalıdır.

2.2.13. Yorğunluğun qarşısının alınması və həftə ərzində lazımi iş qabiliyyətinin qorunub saxlanması üçün şagirdlər həftənin ortasında sadələşdirilmiş dərslər günü ilə təmin olunmalıdırlar.

2.2.14. Ümumi təhsil müəssisələrində audiovizual vasitələrin istifadəsi zamanı onların tədris prosesində fasiləsiz tətbiq müddəti 31 nömrəli cədvələ uyğun olaraq müəyyən edilməlidir:

31 nömrəli cədvəl

Siniflər	Tamaşa müddəti (dəqiqə ilə)	
	kinofilmlər	televiziya verilişləri
1 — 2	15 — 20	15
3 — 4	15 — 20	20
5 — 7	20 — 25	20 — 25
8 — 11	25 — 30	25 — 30

2.2.15. Həftə ərzində texniki tədris vasitələrinin tətbiqi ilə müşayiət olunan dərslərin sayı aşağı sinif şagirdləri üçün 3-4-dən, yuxarı sinif şagirdləri üçün isə 4-6-dan artıq olmamalıdır.

2.2.16. Kompüter texnikasından istifadə vaxtı dərslərdə məşğələlərin bilavasitə videodispley terminalı ilə davam etmə müddəti, eləcə də profilaktik tədbirlərin həyata keçirilməsi videodispley terminalına və elektron-hesablayıcı maşınlarla dair gigiyenik tələblərə uyğun olmalıdır. Videodispley terminalı ilə məşğələlərdən sonra gözlərin istirahəti üçün gimnastik hərəkətlər keçirilməlidir.

2.2.17. Texnologiya dərslərində xarakterinə görə müxtəlif tapşırıqların növbələnməsi tələb olunur. Dərsdə şagirdlər tərəfindən görülən sərbəst iş zamanı eyni fəaliyyət növünün həyata keçirilməsi məsləhət görülmür.

2.2.18. 1-ci və 2-ci siniflərdə təhsil alan şagirdlərin praktiki işinin davametmə müddəti 20-25 dəqiqə, 3-cü və 4-cü siniflərdə təhsil alan şagirdlər üçün isə 30-35 dəqiqə təşkil etməlidir.

2.2.19. Kağız, karton və parça ilə aparılan fasiləsiz işin davametmə müddəti 1-ci sinif şagirdləri üçün 5 dəqiqə, 2-ci və 3-cü sinif şagirdləri üçün 5-7 dəqiqə, 4-cü sinif şagirdləri üçün 10 dəqiqə, ağac və naqillə iş zamanı isə 4-5 dəqiqə təşkil etməlidir.

2.2.20. 5-7-ci sinif şagirdləri üçün əmək dərslərində həyata keçirilən praktiki işin müddəti ümumi məşğələ saatının 65 faizindən artıq olmamalıdır. 5-ci sinif şagirdləri üçün nəzərdə tutulmuş əsas əmək əməliyyatları üzrə aparılan fasiləsiz işin davametmə müddəti 10 dəqiqədən, 6-cı sinifdə 12 dəqiqədən, 7-ci sinifdə isə 16 dəqiqədən artıq olmamalıdır.

2.2.21. Dərs cədvəllərinin tərtib edilməsi vacibdir və dərskənəkar fakültativ məşğələlər üçün ayrı-ayrılıqda tərtib olunur. Vacib dərslərin sayının az olduğu günlərdə dərskənəkar fakültativ məşğələlər planlaşdırıla bilər. Fakültativ dərslə əsas məşğələlərin sonuncusu arasındakı müddətdə 45 dəqiqə fasilə tətbiq edilir.

2.2.22. İbtidai siniflərdə qoşa dərslər keçirilmir. 5-9-cu sinif şagirdləri üçün laboratoriya, yoxlama işləri, əmək hazırlığı və fiziki tərbiyə dərslərinin keçirilməsi üçün qoşa dərslərin tətbiqinə yol verilir. 5-9-cu sinif şagirdləri üçün əsas və profil fənləri üzrə qoşa dərslərin fiziki tərbiyə dərslərindən sonra və ya davametmə müddəti 30 dəqiqə olan dinamik pauza şəraitində keçirilməsi mümkün hesab edilir. 10-cu, 11-ci siniflərdə əsas və profil fənləri üzrə qoşa dərslərin keçirilməsinə yol verilir.

2.2.23. Şagirdlərin dərs cədvəlləri gündəlik və həftəlik əqli iş gərginliyinin səviyyəsi nəzərə alınmaqla tərtib olunur.

2.2.24. Dərs cədvəlləri tərtib olunarkən, aşağı sinif şagirdləri üçün gün və həftə ərzində əsas fənlər musiqi, təsviri incəsənət, texnologiya və fiziki tərbiyə fənləri ilə, yuxarı siniflər üçün isə təbiət, riyaziyyat və humanitar fənlərlə əvəzlənməlidir.

2.2.25. Dərslər arasında fasilənin müddəti 5-10 dəqiqə, uzun fasilələrin müddəti isə (2 və ya 3 dərsdən sonra) 10-30 dəqiqə təşkil edir. Bir böyük fasilə isə 2 və 3 dərsdən sonra müddəti 20 dəqiqə olan iki fasilə ilə əvəzlənir. Fasilələrin təmiz havadan maksimal istifadə etməklə və hərəkətli oyunlar keçirməklə təşkil olunması zəruridir. Gündəlik dinamik fasilənin həyata keçirilməsi zamanı böyük fasilənin 45 dəqiqəyə qədər davam etməsinə icazə verilir. Bu müddətin 30 dəqiqəsi idman meydançasında, idman zalında və ya trenajorlarla təchiz olunmuş rekreasiya sahələrində keçirilməlidir.

2.2.26. Ev tapşırıqları verildikdə, şagirdlərin onları hansı müddətlərdə yerinə yetirməsi imkanları nəzərə alınmalıdır. Belə ki, bu müddətlər 1-ci sinifdə (dərs ilinin ikinci yarısından etibarən) — 1 saata qədər, 2-ci sinifdə — 1,5 saata qədər, 3-cü və 4-cü siniflərdə — 2 saata qədər, 5-ci və 6-cı siniflərdə — 2,5 saata qədər, 7-ci və 8-ci siniflərdə — 3 saata qədər, 9-cu və 11-ci siniflərdə — 4 saata qədər təşkil etməlidir.

2.2.27. Günüuzadılmış qruplarda təhsil alan azyaşlı şagirdlər üçün gəzinti müddəti 2 saat, yuxarı sinif şagirdləri üçün isə 1,5 saatdan az olmamalıdır. Müstəqil hazırlıq işlərinə saat 16.00-

dan başlanılmalıdır. Müstəqil hazırlığın davametmə müddəti müəllimlər tərəfindən müəyyən edilir.

2.2.28. Uşaqların günüuzadılmış qruplarda müstəqil hazırlığa başlayana qədər havada hərəkət fəallığı (gəzinti, hərəkətli idman oyunları, müəssisənin ərazisində ictimai faydalı əməklə məşğuliyyət) təmin olunmalı, sonra isə onlar müxtəlif intellektual tədbirlərdə (dərnəklərdə hazırlıq, zehni oyunlar, tamaşalar, özfəaliyyət konsertləri, viktorinalar) iştirak etməlidirlər.

2.3. Ümumi təhsil müəssisəsinin sanitariya vəziyyətinə və onun saxlanılmasına dair tələblər

2.3.1. Ümumi təhsil müəssisəsində epidemioloji vəziyyətin normal olduğu şəraitdə gündəlik nəm üsulla təmizlik işləri həyata keçirilməlidir. Sınıf otaqlarının və digər yardımçı sahələrin təmizlənməsi dərslər başa çatdıqdan sonra pəncərə və nəfəslərin açıq vəziyyətində həyata keçirilir. İkinövbəli iş rejimi olduqda, təmizlik işləri iki dəfə həyata keçirilir. Bu zaman döşəmələr yuyulur, toz yığılan yerlər (pəncərə altlıqları, radiatorlar) silinir. Ayda bir dəfə yuyucu və istifadəsinə icazə verilən dezinfeksiyaedici vasitələrin tətbiqi ilə həyətdə və otaqlarda əsaslı təmizlik işləri həyata keçirilir. Pəncərələrin daxili və xarici səthləri, eləcə də pəncərə oyuqları ildə 2 dəfə (yazda və payızda) yuyulur. Ümumi istifadədə olan sahələrdə (ayaqyolu, bufet, yemək otağı və tibb kabineti) təmizlik işləri aparılarkən mütləq dezinfeksiyaedici vasitələr tətbiq olunur.

2.3.2. Səhər, nahar və günorta yeməklərindən sonra yeməxanada təmizlik işləri aparılır. Qabların yuyulması mexaniki üsulla və ya əllə həyata keçirilir. Qablar əllə yuyulanda üçseksiyalı vannadan istifadə olunur. Qida qalıqlarından təmizlənmən qab-qacaq yuyucu vasitələrin (1-ci vanna) əlavə olunduğu suda (500C) yuyulur. Bundan sonra qablar dezinfeksiyaedici məhlulun içərisinə salınır (2-ci vanna), sonra 650C temperaturda isti su altında yaxalanır (3-cü vanna) və xüsusi şkaflarda qurudulur. Şüşə qablar mexaniki təmizlənmədən sonra yuyucu vasitələrin tətbiqi ilə yuyulur (1-ci vanna), isti su altında yaxalanır (2-ci vanna) və xüsusi rəflərdə qurudulur. Yemək qəbulu zamanı istifadə olunan ləvazimatlar yuyucu vasitələrin tətbiqi ilə mexaniki təmizlənmədən sonra (1-ci vanna) isti su altında yaxalanır (2-ci vanna) və 2-3 dəqiqə ərzində hava sterilizatorlarında fiziki üsulla dezinfeksiya edilir. Təmiz ləvazimatlar metal kasetlərdə, qulpları yuxarı olmaqla, şaquli vəziyyətdə saxlanılır.

2.3.3. Karantin zamanı qab-qacağın təmizlənməsi prosesinin növbəliliyi dəyişir. Bu zaman qablar qida qalıqlarından təmizləndikdən sonra dezinfeksiyaedici məhlullardan birinin içərisinə salınır və ya 15 dəqiqə ərzində qaynadılır. Bundan sonra yuyulur, isti su ilə yaxalanır və qurudulur. Qabyuyan maşın istifadə edildikdə, qabların təmizlənmə qaydası yuyulmaya dair təlimatda göstərilən rejimə uyğun həyata keçirilir.

2.3.4. Qida blokunda (mətbəx, anbar) ərzaqların və qida qalıqlarının saxlanılması qaydalarına ciddi riayət edilməli, həşəratlara və gəmiricilərə qarşı mübarizə tədbirləri həyata keçirilməlidir.

2.3.5. Tibb kabinetinin və avadanlıqların dezinfeksiyası ilə yanaşı, dəfələrlə istifadə olunan alətlərin kimyəvi (xüsusi məhlulların tətbiqi ilə) və ya fiziki üsullarla dezinfeksiyası (qaynadılma, quru buxara verilmə) aparılmalıdır.

2.3.6. Sterillik tələb olunan vəziyyətlərdə birdəfəlik istifadə materiallarını tətbiq etmək zəruridir.

2.3.7. Karantin dövründə karantin sinfində təhsil alan uşaqların gün ərzində olduğu bütün otaqlar gündəlik dezinfeksiya edilməlidir. Dezinfeksiya tədbirləri aparılan zaman xəstəliklərin yayılmasında əsas rol oynayan obyektlərə xüsusi diqqət yetirilməlidir.

2.3.8. Hava-damcı yolu ilə infeksiyaların yayıldığı zaman sinif otaqlarının havasının mütəmadi dəyişdirilməsi (hər fasilədə), otaqlarda tozun silinməsi və qabların zərərsizləşdirilməsi, bağırsağ infeksiyaları zamanı qab-qacağın, nahar masalarının, sanitariya texniki cihazların və digər ləvazimatların zərərsizləşdirilməsi, hər dəfə ayaqyoluna getdikdən sonra və qida qəbulundan əvvəl əllərin sabunla yuyulması həyata keçirilməlidir.

2.3.9. Pedikulyoz xəstəliyinin aşkarlanması məqsədi ilə hər tətildən sonra ildə 4 dəfə və ya hər ay seçmə yolu ilə (4-5 sinifdə) tibbi heyət tərəfindən uşaqlara baxış təşkil edilməlidir.

2.3.10. Müəssisənin həyatında gündəlik təmizlik işləri həyata keçirilməli, məişət tullantıları kəp qapanan qapaqlı metal tutumlara yığılmalıdır. Tutumların boşaldılması onun 2/3 hissəsi dolduqda həyata keçirilir. Zibil qabları boşaldıldıqdan sonra dezinfeksiya edilməlidir.

2.3.11. Həşəratlarla mübarizə təlimatlarına uyğun aparılmalıdır. Müəssisənin ərazisində nəzarətdənkənar heyvanların olmasına icazə verilmir.

2.4. Qidalanmaya dair tələblər

2.4.1. Ümumi təhsil müəssisələrində işə xidməti müəssisə rəhbərliyi və işə xidmətini göstərmək hüququ olan fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən həyata keçirilir.

2.4.2. Müqavilə bağlanmazdan əvvəl təhsil müəssisəsində, eləcə də qidalanma həyata keçirilən obyektdə sanitariya-epidemioloji şəraitin vəziyyəti barədə dövlət sanitariya-epidemioloji nəzarət orqanının müsbət rəyi alınmalıdır.

2.4.3. Bütün ümumi təhsil müəssisələrinin şagirdləri üçün birdəfəlik isti yemək təşkil edilir. Valideynlərin arzusuna uyğun olaraq, şagirdlərin nahar yeməyi ilə təmin edilməsi mümkündür. Günüzadılmış qrupda olan şagirdlər isə təhsil aldığı məktəbdə iki dəfə isti xörəklə (səhər yeməyi və nahar), müəssisədə axşama qədər qaldıqları zaman isə günorta yeməyi ilə də təmin edilə bilərlər. Şagirdlərin qida rasionu və qidalanmanın təşkili dövlət sanitariya-epidemioloji nəzarət orqanları ilə razılaşdırılmalıdır.

2.4.4. Qidalanmanın təşkili zamanı ictimai işə müəssisələrinə, ərzaq xammalının saxlanılmasına və emalına, qida məhsullarının hazırlanmasına, xüsusilə tez xarab olan ərzaq məhsullarının saxlanma şəraitinə və müddətinə, ümumi təhsil müəssisələrində şagirdlərin rasional qidalanmasının təşkilinə dair sanitariya-epidemioloji tələblər rəhbər tutulmalıdır.

2.4.5. Şagirdlər və müəssisənin işçi heyəti arasında qida zəhərlənmələri və kəskin bağırsağ infeksiyaları baş verdikdə, müəyyən olunmuş qaydada dövlət sanitariya-epidemioloji nəzarət orqanlarına təcili məlumat verilməlidir.

2.4.6. Ümumi təhsil müəssisələrində şagirdlərin qidalanması zamanı aşağıdakı məhsulların istifadə olunması qadağandır:

2.4.6.1. çəlləkdə saxlanılan, pastemizə edilməmiş və qaynadılmamış süd;

2.4.6.2. termiki emala məruz qalmayan, təbii halda olan kəsmik və xama;

2.4.6.3. təbii halda olan və kəsmiyin hazırlanması üçün istifadə olunan süd və qatıq;

2.4.6.4. termiki emala məruz qalmayan yaşıl noxud;

2.4.6.5. ət qiyməsi ilə hazırlanmış makaron, ətli blinlər, studenlər, doğramac, paşetlər, siyənək balığından farşmak, üzərinə şirə tökülmüş yeməklər (ət və balıqdan);

2.4.6.6. termiki emala məruz qalmayan içkilər və morslar, kvas;

2.4.6.7. göbələklər;

2.4.6.8. yumurtalı makaronlar, qayğanaq;

2.4.6.9. kremli pirojnalar və tortlar;

2.4.6.10. çox miqdarda yağ doldurulmuş dərin qablarda qızardılan piroqlar və ponçiklər;

2.4.6.11. xəmiri acıdan naməlum tərkibli tozlar.

2.5. Qida blokunun işçi heyəti tərəfindən şəxsi gigiyena qaydalarına riayət edilməsinə dair tələblər

2.5.1. Qida blokunda tibbi müayinələrdən keçmiş və gigiyenik cəhətdən hazırlıqlı olan şəxslərin işləməsinə yol verilir.

2.5.2. İşçilərin tibbi müayinədən keçmələrinə nəzarət müəssisənin tibb işçisi tərəfindən aparılır. Hər bir işçi üçün tibbi müayinələrin nəticələri, keçirilmiş yoluxucu xəstəliklər və sanitariya minimumu üzrə imtahan verilməsi haqqında məlumatlar qeyd edilmiş şəxsi tibbi kitabça açılır.

2.5.3. Qida blokunun işçi heyəti şəxsi gigiyenaya dair aşağıdakı qaydalara riayət etməlidir:

2.5.3.1. işə təmiz geyimdə və ayaqqabıda gəlməli;

2.5.3.2. üst geyimini, papağını və şəxsi əşyalarını qarderobda saxlamalı;

2.5.3.3. dırnaqlarını qısa saxlamalı;

2.5.3.4. işə başlamazdan əvvəl əllərini sabunla yumalı, xüsusi ayrılmış yerdə təmiz sanitariya geyim geyinməli, ayaqyolundan istifadə etdikdən sonra əllərini dezinfeksiyaedici sabunla yumalı;

2.5.3.5. soyuqdəymə və ya bağırsağ pozuntusu, eləcə də irinləmə, kəsik və yanıq hallarının əlamətləri olması barədə müəssisə rəhbərliyinə xəbər verməli və müalicə üçün tibb müəssisəsinə müraciət etməli;

2.5.3.6. ailəsində bağırsağ infeksiyalarına yoluxma halları baş verdikdə, müəssisə rəhbərliyinə dərhal məlumat verməlidir.

2.5.4. Xörək, kulinar və şirniyyat məmulatlarının hazırlanması zamanı qida blokunun əməkdaşlarına zərgərlik məmulatlarını taxmağa, dırnağa lak çəkməyə və paltara sancaq vurmağa icazə verilmir. Siqaret çəkilməsinə bunun üçün ayrılmış xüsusi yerdə və ya otaqda icazə verilir.

2.5.5. Hər gün növbəyə başlamazdan əvvəl tibb işçisi bütün əməkdaşların bədənindəki açıq səthlərdə irinli xəstəliklərin və yaraların olub-olmamasını yoxlayır. İrinli dəri xəstəliyi, irinli kəsiklər, yanıqlar, cızıqlar və eləcə də yuxarı tənəffüs yollarının katarı müşahidə edilən şəxslər işə buraxılmır və ya başqa işə keçirilirlər. Müayinələrin nəticələri xüsusi formada tərtib edilmiş jurnalda qeyd olunur. Qida blokunda ilk tibbi yardımın göstərilməsi üçün dərman preparatları dəsti olan dərman qutusu olmalıdır.

3. İlk peşə-ixtisas, orta ixtisas və ali təhsil müəssisələri

3.1. İlk peşə-ixtisas, orta ixtisas və ali təhsil müəssisələrində ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri təhsil müəssisəsinin profilinə uyğun olaraq, fərdi layihə tapşırıqları əsasında müəyyənləşdirilir.

IV. Təhsil müəssisələrində şagird yerləri ilə təminat normativləri

1. Məktəbəqədər təhsil müəssisələri

1.1. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində yerlər ərazi üzrə təminat 85 faiz həddində, o cümlədən 70 faiz ümumi tipli, 3 faiz ixtisaslaşdırılmış, 12 faiz sağlamlıq müəssisələri qəbul edilməklə, əhalinin demoqrafik strukturundan asılı olaraq müəyyən edilir. Yeni salınan ərazilərdə demoqrafik göstəricilər olmadıqda, təminat norması min adama 180 yer, yaşayış tikililəri olan ərazilərdə isə min adama 100 yerdən çox olmayaraq qəbul edilməlidir.

2. Ümumi təhsil müəssisələri

2.1. Ümumi təhsil müəssisələrində şagird yerləri ilə təminatda bir növbədə oxutmaqla, uşaqların ümumi orta təhsil üzrə (I-IX siniflər) 100 faizinin və tam orta təhsil üzrə (X-XI siniflər) 75 faizinin əhatə olunması nəzərdə tutulmalıdır.

3. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələri

3.1. İlk peşə-ixtisas təhsili müəssisələrində şagird yerləri ilə təminat təhsil müəssisəsinin yerləşdiyi şəhərin və onun təsir dairəsi zonasında yerləşən digər yaşayış ərazilərinin əhalisinin sayı nəzərə alınmaqla, layihələndirmə tapşırığına uyğun müəyyənləşdirilir.

4. Orta ixtisas təhsili müəssisələri

4.1. Orta ixtisas təhsili müəssisələrində tələbə yerləri ilə təminat bu təhsil müəssisəsinin təyinatı və profilindən asılı olaraq, yerləşdiyi şəhərin və onun təsir dairəsi zonasında yerləşən digər yaşayış ərazilərinin əhalisinin sayı nəzərə alınmaqla, layihələndirmə tapşırığına uyğun müəyyənləşdirilir.

5. Ali təhsil müəssisələri

5.1. Ali təhsil müəssisələrinin tələbə tutumu bu təhsil müəssisəsinin təyinatı və profilindən asılı olaraq tələbat nəzərə alınmaqla, layihə tapşırığına uyğun müəyyənləşdirilir.

İSTİFADƏ OLUNMUS MƏNBƏ SƏNƏDLƏRİNİN SİYAHISI

1. 12 iyun 2013-cü il tarixli **132** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (“Azərbaycan” qəzeti **21 iyun 2013-cü il, № 133**)
2. 25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (“Azərbaycan” qəzeti **30 iyun 2013-cü il, № 141**)

QƏRARA EDİLMİŞ DƏYİŞİKLİK VƏ ƏLAVƏLƏRİN SİYAHISI

12 iyun 2013-cü il tarixli **132** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**“Azərbaycan” qəzeti 21 iyun 2013-cü il, № 133**) ilə “Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri”ndə 1.1.1-ci yarımbənddə **“sanitar-epidemioloji rəyə”** sözləri **“uyğunluq sertifikatına”** sözləri ilə əvəz edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**“Azərbaycan” qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə “Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri”nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 1.2.6-cı yarımbəndin birinci cümləsindən **“100 yerlik məktəbəqədər təhsil müəssisəsi üçün”** sözləri, ikinci cümləsindən isə **“iri”** sözü çıxarılmışdır.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**“Azərbaycan” qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə “Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri”nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 1.2.10-cu yarımbənddə **“50”** rəqəmi **“40”** rəqəmi ilə əvəz edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**“Azərbaycan” qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə “Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri”nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 1.2.14.1-ci yarımbənddə mötərizədəki **"1 yaşlı körpə uşağa 7,5 m²-dən, məktəbəqədər yaşlı 1 uşaq üçün isə 9,0 m²-dən"** sözləri **"1 yerə 7,5 m²-dən"** sözləri ilə əvəz edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**“Azərbaycan” qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə “Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri”nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 1.2.27-ci yarımbənddən sonra yeni redaksiyada 1.2.28-ci yarımbənd əlavə edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**“Azərbaycan” qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə “Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri”nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 1.3.25-ci yarımbəndin beşinci cümləsindən **"parket"** və **"lövhələr"** sözləri çıxarılmışdır və həmin yarımbəndə **"sahəsi"** sözündən sonra **"hər birinin sahəsi 100 m²-dən çox olmayan"**, **"taxta"** sözündən sonra **"döşmə və ya"** sözləri əlavə edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**“Azərbaycan” qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə “Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri

ilə təminat normativləri"nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 1.4-cü bənddə **"Otaqların daxili"** sözləri **"Binaların"** sözü ilə əvəz edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**"Azərbaycan" qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri"nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 1.4.6-cı yarımbəndin birinci cümləsində **"isidilməlidir"** sözü **"istilik qatı ilə nəzərdə tutulmalıdır"** sözləri ilə əvəz edilmişdir, ikinci cümləsindən mötərizədə verilmiş **"yağlı boyalarla rənglənmiş taxta döşəmələr və ya parket lövhələr"** sözləri çıxarılmışdır.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**"Azərbaycan" qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri"nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 1.4.7-ci yarımbənddən **"cilalanmış mozaik"** sözləri çıxarılmışdır.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**"Azərbaycan" qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri"nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 1.4.8-ci yarımbənddən sonra yeni redaksiyalarda 1.4.9-cu və 1.4.10-cu yarımbəndlər əlavə edilmişdir.

12 iyun 2013-cü il tarixli **132** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**"Azərbaycan" qəzeti 21 iyun 2013-cü il, № 133**) ilə "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri"ndə 1.7.1-ci yarımbənddə **"şəhər və kənd yaşayış məntəqələrinin planlaşdırılmasına və tikintisinə dair tələblərə"** sözləri **"ərazi planlaşdırılması sənədlərinə"** sözləri ilə əvəz edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**"Azərbaycan" qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri"nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 2.1.1-ci və 2.2.1-ci yarımbəndlər çıxarılmışdır.

12 iyun 2013-cü il tarixli **132** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**"Azərbaycan" qəzeti 21 iyun 2013-cü il, № 133**) ilə "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri"ndə 2.2.2-ci yarımbənddə **"kənd və şəhər məntəqələrinin**

planlaşdırılmasına və tikintisinə dair normalarm” sözləri “ərazi planlaşdırılması sənədlərinə, şəhərsalma və tikintiyə dair normativ sənədlərin” sözləri ilə əvəz edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**“Azərbaycan” qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə “Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri”nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 2.2.2-ci yarımbənddən **"olaraq aşağıdakı kimi"** sözləri və 2.2.2.1-ci-2.2.2.8-ci yarımbəndlər çıxarılmışdır, yeni məzmununda abzas əlavə edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**“Azərbaycan” qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə “Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri”nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 2.2.3-cü yarımbənddə **"50"** rəqəmi **"40"** rəqəmi ilə əvəz edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**“Azərbaycan” qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə “Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri”nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 2.2.10-cu yarımbənddən sonra yeni redaksiyada 2.2.11-ci yarımbənd əlavə edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**“Azərbaycan” qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə “Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri”nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 2.3.1-ci yarımbənddə **"20"** rəqəmi **"24"** rəqəmi ilə əvəz edilmişdir, **"və sahəsi 36-42 m²"** sözləri çıxarılmışdır və yeni məzmununda abzas əlavə edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**“Azərbaycan” qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə “Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri”nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 2.3.5-ci yarımbənd yeni redaksiyada verilmişdir.

əvvəlki redaksiyada deyilirdi:

~~180, 220, 360, 480 və 640 şagird yerlik ümumi təhsil müəssisələrində hər birinin sahəsi 54 m² olmaqla, 1 kimya, 1 fizika və 1 biologiya laboratoriya otaqları nəzərdə tutulur.~~

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Azərbaycan**" qəzeti **30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri"nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 2.3.6-cı yarımbənddə "**54 m² olmaqla**" sözləri "**60 m²-dən çox olmamaqla**" sözləri ilə əvəz edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Azərbaycan**" qəzeti **30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri"nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 2.3.7-ci yarımbənd yeni redaksiyada verilmişdir.

əvvəlki redaksiyada deyilirdi:

~~Ümumi təhsil müəssisələrində şagird yerlərinin sayından asılı olmayaraq, sahəsi 18 m² olan bir texniki otaq nəzərdə tutulur.~~

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Azərbaycan**" qəzeti **30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri"nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 2.3.8-ci yarımbənd yeni redaksiyada verilmişdir.

əvvəlki redaksiyada deyilirdi:

~~Məktəb direktorunun otağı sahəsi qəbul otağı ilə birlikdə 54 m², direktor müavinlərinin (2 müavin) otaqları isə sahəsi 18 m² olmaqla nəzərdə tutulur. Ümumtəhsil məktəbində müəllimlər otağının sahəsi isə məktəbin neçə şagird yerlik olmasından asılı olaraq, 36-60 m² arasında dəyişir.~~

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Azərbaycan**" qəzeti **30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri"nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 2.3.9-cu yarımbənd yeni redaksiyada verilmişdir.

əvvəlki redaksiyada deyilirdi:

~~Sınıf otaqları dəhlizə nisbətə sol tərəfdə birtərəfli yerləşdirilir. Dəhlizin eni 3,6 m, uzunluğu isə layihəyə uyğun olaraq planlaşdırılır.~~

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**“Azərbaycan” qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə “Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri”nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 2.3.10-cu yarımbəndin birinci cümləsindən əvvəl yeni məzmununda cümlə əlavə edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**“Azərbaycan” qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə “Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri”nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 2.3.12-ci yarımbənddə "**üzbəüz siniflərdə**" sözləri "**siniflərdə üzbəüz formasında**" sözləri ilə əvəz edilmişdir və "**3,5**" rəqəmi "**2,5-3,0**" rəqəmləri ilə əvəz edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**“Azərbaycan” qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə “Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri”nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 2.3.17-ci yarımbənd yeni redaksiyada verilmişdir.

əvvəlki redaksiyada deyilirdi:

~~Ümumi təhsil müəssisələrində idman zalı binaya keçidli inşa olunur və birinci mərtəbədə yerləşdirilir. Səs küydən mühafizə tədbirlərinə riayət edilməsi şərtilə, idman zalının akt zalının üzərində yerləşdirilməsinə yol verilə bilər. Zalı ölçüləri müəyyən olunarkən, bədən tərbiyəsi üzrə tədris programının tam yerinə yetirilməsi və dərslənkənar idman məşğələlərinin aparılması da nəzərə alınır. İdman zallarının sayı və növləri ümumi təhsil müəssisəsinin təyinatından və tutumundan asılıdır. İdman zallarının sahələri 9 m x 18 m, 12 m x 24 m, 18 m x 30 m, hündürlüyü isə 6,0 m-dən az olmayaraq qəbul edilir.~~

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**“Azərbaycan” qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə “Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri”nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 2.3.18-ci yarımbəndə yeni cümlə əlavə edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**“Azərbaycan” qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə “Təhsil müəssisələrinin tikintisinə,

maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri"nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 2.3.20-ci yarımbənddə "0,6" rəqəmi "0,3" rəqəmi ilə əvəz edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Azərbaycan**" qəzeti **30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri"nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 2.3.24-cü yarımbəndin birinci cümləsinə "**şagirdlərin**" sözündən sonra "**ümumi sayının 1/3 hissəsinin**" sözləri əlavə edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Azərbaycan**" qəzeti **30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri"nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 2.3.25.5-ci yarımbənddə "**560**" rəqəmi "**760**" rəqəmi ilə əvəz edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Azərbaycan**" qəzeti **30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri"nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 2.3.28-ci yarımbəndin birinci cümləsində "**PVC və ya metlaxla**" sözləri "**sürüşməyən PVC və ya keramik tavalarla**" sözləri ilə əvəz edilmişdir və "**laminat, parket və ya**" sözləri çıxarılmışdır, ikinci cümləsinə "**pəncərə**" sözündən sonra mötərizədə "**ikiqat şüşələnmə ilə**" sözləri və "**isə**" sözündən sonra "**sinklənmiş dəmir vərəqələrdən və ya**" sözləri əlavə edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Azərbaycan**" qəzeti **30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri"nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 2.3.29-cu yarımbənd yeni redaksiyada verilmişdir.

əvvəlki redaksiyada deyilirdi:

~~Ümumi təhsil müəssisəsinin xarici fasadının məktəbin yerləşdiyi əraziyə uyğun olaraq üzlük əhəngdaşı (aqlay), dekorativ kərpiclə üzlənməsi və ya boya ilə rənglənməsi nəzərdə tutulur.~~

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı ("**Azərbaycan**" qəzeti **30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri

ilə təminat normativləri"nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 2.3.29-cu yarımbənddən sonra yeni redaksiyada 2.3.30-cu yarımbənd əlavə edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**"Azərbaycan" qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri"nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 3.2.2-ci yarımbəndin sonuna yeni məzmununda cümlə əlavə edilmişdir.

25 iyun 2013-cü il tarixli **165** nömrəli Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin Qərarı (**"Azərbaycan" qəzeti 30 iyun 2013-cü il, № 141**) ilə "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə, maddi-texniki təchizatına dair vahid normalar, ümumi sanitariya-gigiyena tələbləri, şagird yerləri ilə təminat normativləri"nin "Təhsil müəssisələrinin tikintisinə dair vahid normalar" bölməsində 4.2.1-ci, 4.2.2-ci və 5.2.1-ci yarımbəndlər çıxarılmışdır.